

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

**Informatīvais ziņojums par vārdarbības ģimenē gadījumiem,
to izplatību un dinamiku 2013.gadā**

**RĪGA
2014**

Saturs

1. Ar vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī..	4
2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību	10
3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu.....	24
4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā.....	26
4.1. <i>Traumās vardarbības ģimenē dēļ</i>	27
4.2. <i>Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē</i>	32
4.3. <i>No vardarbības ģimenē cietušie bērni</i>	55
4.4. <i>Biedrību un pašvaldību institūciju sniegtā palīdzība no vardarbības ģimenē cietušajiem</i>	75
6. Secinājumi par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā un cietušo iespējām saņemt palīdzību.....	78
7. Informācija par Ministru kabineta sēdes 2013.gada 26.novembra protokola Nr.63 54.§ uzdoto izpildi	79
8. Jautājumu loks turpmākai darbībai	81

Ikgadējais informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku Ministru kabinetā tiek iesniegts kopš 2010.gada atbilstoši Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam¹ un Rīcības plānā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017.gadam īstenošanai 2012.–2014.gadam noteiktajam². Informatīvajā ziņojumā tiek iekļauti statistikas dati, vispārējs situācijas raksturojums pārskata periodā, kā arī valsts un pašvaldību iestāžu, un nevalstisko organizāciju sniegtā informācija par veiktajiem pasākumiem³.

Programma vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam bija pirmais politikas plānošanas dokuments Latvijā, kas tika izstrādāts vardarbības ģimenē problēmas aktualizēšanai un risināšanai. Pēc šī dokumenta darbības beigām pasākumi vardarbības ģimenē mazināšanai nākamajam plānošanas periodam tika iekļauti Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011.–2017.gadam⁴ un sekojošā Rīcības plānā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017.gadam īstenošanai 2012.–2014.gadam. Šī rīcības plāna 4.2.1. uzdevums paredz turpināt veikt ikgadēju vardarbības ģimenē izplatības un dinamikas analīzi, apkopojot statistikas datus. Tādejādi kopš 2008.gada tiek uzkrāti vardarbības ģimenē problemātiku raksturojoši dati.

Kaut gan Latvijā biežāk lieto terminu „vardarbība ģimenē”, tas ir cieši saistīts un daļēji arī pārklājas ar terminu „vardarbība pret sievietēm” vai ar „ar dzimumu saistītu vardarbību pret sievietēm” (*gender-based violence against women*). Parasti ar vardarbību ģimenē saprot vairākkārtējus viena partnera⁵ vardarbības aktus pret otru partneri, kas izpaužas kā fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, ar mērķi ietekmēt un iegūt kontroli pār savu partneri. Vardarbība ģimenē pret partneri bieži vien ir saistīta arī ar vardarbību pret bērniem. Starptautiskajos dokumentos, pētījumos un citu valstu normatīvajos aktos vardarbība pret sievietēm ģimenē visai bieži tiek skatīta kā viens no vardarbības pret sievietēm veidiem, uzsverot, ka vardarbība ģimenē skar sievietes nesamērīgi vairāk kā vīriešus. Vienlaikus pieaug pierādījumus skaits, kas parāda, ka vienā ģimenē vienlaicīgi var izpausties dažādas vardarbības formas, it īpaši vardarbība pret bērnu, un ka vienas vardarbības

¹ Apstiprināta ar Ministru kabineta 2008.gada 18.jūnija rīkojumu Nr.343

² Apstiprināts ar Ministru kabineta 2012.gada 7.decembra rīkojumu Nr.584

³ Starpposma informatīvais ziņojums par Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam iekļauto pasākumu izpildi, pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2010.gada 7.maijā. Informatīvais ziņojums par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam 1.1. uzdevuma izpildi 2010.gadā, pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2011.gada 29.jūlijā. Gala informatīvais ziņojums par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam izpildi, pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2012.gada 12.jūlijā.
<http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2754>

Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā, pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2013.gada 26.novembrī (MK sēdes prot. Nr.63, 54§)
<http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4167>

⁴ Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2011.gada 18.februāra rīkojumu Nr.65

⁵ Neskatoties uz to, ka normatīvajos aktos netiek lietots vārds “partneris”, bet gan “persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”, vairākas institūcijas, piemēram, SPKC un IeM IC, savās datu bāzēs lieto vārdu „partneris”. Arī šajā ziņojumā tiek lietots vārds „partneris”, „kopdzīves partneris” vai „kopdzīvē esošās personas” kā sinonīmi normatīvajos aktos lietotajam jēdzienam „persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

formas esamība kādā ģimenē rada risku tam, ka šajā ģimenē parādīsies arī citas vardarbības formas.

Tādēļ šajā ziņojumā tiek apkopoti Latvijai saistošie starptautiskie dokumenti, kā arī pētījumi un pieejamie statistikas dati par šīm bieži vien savstarpēji saistītām parādībām: vardarbību ģimenē, vardarbību pret sievietēm, vardarbību pret bērniem.

1. Ar vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī

Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) deklarāciju par vardarbības pret sievietēm mazināšanu (1993)⁶ **ar vardarbību pret sievietēm** tiek saprasts „jebkurš ar dzimumu saistīts vardarbības akts (*any act of gender-based violence*), kas nodara vai var nodarīt fiziskas, seksuālas vai psiholoģiskas ciešanas vai zaudējumus sievietēm”. Deklarācijā tiek skaidrots, ka vardarbība pret sievietēm ietver, bet neaprobežojas ar, vardarbību ģimenē (tai skaitā sišana, seksuāla vardarbība pret meitenēm ģimenēs, sievas izvarošana, sieviešu dzimumorgānu kropļošana un citas tradicionālas prakses) un sabiedrībā (tai skaitā izvarošanas, seksuāla uzmākšanās darbā, cilvēktirdzniecība un piespiešana nodarboties ar prostitūciju), kā arī darbības, ko pieļauj vai veic valsts. Kaut gan jebkurš var ciest no ar dzimumu saistītas vardarbības, sievietes veido ievērojami lielāku upuru daļu.

Savukārt Eiropas Padomes konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija) tiek sniegti šādi skaidrojumi: „**Ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm** ir vardarbība, kas vērsta pret sievieti tāpēc, ka viņa ir sieviete, vai vardarbība, kura nesamērīgi skar sievietes” un „Ar terminu „**vardarbība ģimenē**” apzīmē visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības aktus, kas notiek ģimenē vai mājās, vai starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai partneriem neatkarīgi no tā, vai vardarbības izdarītājs dzīvo vai ir dzīvojis vienā dzīvesvietā ar vardarbības upuri”⁷.

Vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm problemātikas kontekstā starptautiskajos dokumentos un pētījumos tiek skatīti arī vardarbības pret bērniem dažādie aspekti – tiek runāts gan par bērniem kā vardarbības ģimenē upuriem, tai skaitā bērniem, kas ir vardarbības ģimenē liecinieki, gan par vardarbību, kas vērsta īpaši pret meitenēm, ņemot vērā daudzās valstīs pastāvošo atšķirīgo attieksmi pret meitenēm un atšķirīgās meiteņu iespējas vietējās sabiedrībās.

Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu analīzē un risināšanā ir iesaistītas dažādas starptautiskās organizācijas, tai skaitā, ANO (Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja, Spīdzināšanas novēršanas komiteja, Pasaules Veselības organizācija, Starptautiskais Bērnu fonds

⁶ <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

⁷ http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/ep_konvencija1.pdf

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

(UNICEF), Eiropas ekonomiskā komisija (UNECE)) un Eiropas Padome (turpmāk – EP). Ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm izskaušana ir arī viens no Eiropas Savienības mērķiem. Šo organizāciju aktivitātes ir vērstas gan uz situācijas izpēti, veicot pētījumus un aptaujas, gan uz rekomendāciju gatavošanu, un arvien vairāk pievēršoties tādiem risinājumiem kā starptautisko līgumu izstrāde un juridiski saistošie dokumenti.

Eiropas Padomes dokumenti

Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija) ir šajā sfērā pirmais visaptverošais, detalizētais un tiesiski saistošais instruments Eiropā un starptautiski. Tā tika atvērta parakstīšanai 2011.gada 11.maijā un ir stājusies spēkā 2014.gada 1.augustā. Patlaban 15 Eiropas Padomes dalībvalstis, tai skaitā 8 ES valstis, ir ratificējušas konvenciju⁸ un vēl 21 Eiropas Padomes, tai skaitā, 14 ES valstis, to ir parakstījušas. Latvija ir viena no tām 6 ES valstīm, kas Stambulas konvenciju vēl nav parakstījusi.⁹

ES dokumenti

Dzimumu līdztiesības veicināšana un diskriminācijas uz dzimuma pamata apkarošana ES valstīs ir viens no ES politikas mērķiem. Atšķirīgas attieksmes aizliegums ir vispārējs ES tiesību princips, kas ir īpaši uzsvērts ES dibināšanas līgumos, tiek vairākkārt nostiprināts dažādos normatīvajos aktos un politikas plānošanas dokumentos kopš 1990.gada.

Direktīvas

Kopš 2010.gada ES pastiprināti uzsver nepieciešamību vērsties pret ar dzimumu saistītu vardarbību un vardarbību pret bērniem. Šī problēma ir akcentēta vairākās direktīvās, tomēr tās attiecas tikai uz dažām no kompleksā vardarbības fenomena sfērām: Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 13.decembra direktīva 2011/99/ES par Eiropas aizsardzības rīkojumu¹⁰; Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 13.decembra direktīva 2011/92/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI¹¹; Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI¹²; Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos

⁸ Albānija, Andora, Austrija, Bosnija un Hercegovina, Dānija, Francija, Itālija, Malta, Monako, Montenegro, Portugāle, Serbija, Spānija, Zviedrija, Turcija (dati uz 19.11.2014.)

⁹ Bulgārija, Kipra, Čehija, Igaunija, Īrija, Latvija.

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN>

¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=LV>

¹² [http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV)

[content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV)

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI¹³ (turpmāk – Cietušo direktīva).

Cietušo direktīva paredz, ka vardarbība pret sievietēm ir ar dzimumu saistīta vardarbība, un īpaši neaizsargātām personām vai personām, kas atrodas īpaši apdraudētās situācijās, piemēram, kas atkārtoti ir cietušas no vardarbības tuvās attiecībās, no vardarbības dzimuma dēļ, būtu jānodrošina speciālistu atbalsts un juridiska aizsardzība. Cietušo direktīvas preambulā uzsvērts:

„17. Vardarbība, kas ir vērsta pret personu minētās personas dzimuma, dzimumidentitātes vai dzimuma izpausmes dēļ vai kas nesamērīgā pārsvarā skar konkrēta dzimuma personas, tiek uzskatīta par vardarbību dzimuma dēļ. Tās rezultātā var rasties fizisks, seksuāls, emocionāls vai psiholoģisks kaitējums vai ekonomisks zaudējums cietušajam vai var tikt izraisītas ciešanas. Vardarbību dzimuma dēļ saprot kā diskriminācijas veidu un cietušā pamatbrīvību pārkāpumu, un tā aptver vardarbību tuvās attiecībās, seksuālu vardarbību (tostarp izvarošanu, vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu un uzmākšanos), cilvēku tirdzniecību, verdzību, kā arī dažādu kaitējošu darbību veidus, piemēram, piespiedu laulības, sieviešu dzimumorgānu kropļošanu un tā dēvētos “goda aizstāvības” noziegumus. No vardarbības dzimuma dēļ cietušajām sievietēm un viņu bērniem bieži ir vajadzīgs īpašs atbalsts un aizsardzība, jo šāda veida vardarbība ir saistīta ar paaugstinātu sekundāras un atkārtotas viktimizācijas, iebiedēšanas un atriebības risku.

18. Ja vardarbība ir veikta tuvās attiecībās, to ir veikusi persona, kas ir pašreizējais vai bijušais laulātais vai partneris, vai kāds cits cietušā ģimenes loceklis, neatkarīgi no tā, vai likumpārkāpējam ir vai ir bijusi kopīga ģimenes saimniecība ar cietušo. Šāda vardarbība varētu aptvert fizisku, seksuālu, psiholoģisku vai ekonomisku vardarbību, un tās rezultātā varētu rasties fizisks, garīgs vai emocionāls kaitējums vai ekonomisks zaudējums. Vardarbība tuvās attiecībās ir nopietna un bieži vien slēpta sociāla problēma, kas varētu izraisīt sistemātisku psiholoģisku un fizisku kaitējumu ar nopietnām sekām, jo likumpārkāpējs ir persona, uz kuru cietušajam vajadzētu varēt paļauties. Tādēļ no vardarbības tuvās attiecībās cietušajiem var būt vajadzīgi īpaši aizsardzības pasākumi. Šāda veida vardarbība nesamērīgā pārsvarā skar sievietes, un stāvoklis var būt daudz sliktāks, ja sieviete no likumpārkāpēja ir atkarīga ekonomiski, sociāli vai saistībā ar viņas uzturēšanās tiesībām.”

Eiropas Savienības Padomes secinājumi

Kopš 2010.gada Eiropas Savienības Padome ir pieņēmusi arī trīs Padomes secinājumus par vardarbības pret sievietēm jautājumu.

2010.gada 8.martā apstiprinātajos *Padomes secinājumos par vardarbības pret sievietēm izskaušanu*¹⁴ Eiropas Savienības Padome uzsvēra, ka vardarbība pret sievietēm ir vēsturiski nevienlīdzīgu varas attiecību starp vīriešiem un

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&qid=1412160198883&from=LV>

¹⁴ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/113226.pdf

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

sievietēm izpausme un negatīvi ietekmē ne tikai sievietes, bet sabiedrību kopumā un tādēļ ir nepieciešama steidzama rīcība.

2012.gada 6.decembrī tika apstiprināti *Padomes secinājumi „Pret sievietēm vērsta vardarbības apkarošana un atbalsta pakalpojumu sniegšana no vardarbības ģimenē cietušajiem”*¹⁵. Secinājumos tika uzsvērts, ka ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm ir vardarbība, kas vērsta pret sievieti tāpēc, ka viņa ir sieviete, vai kas skar nesamērīgi lielu skaitu sieviešu; šādi tiek pārkāptas pamattiesības uz dzīvību, brīvību, drošību, cieņu, sieviešu un vīriešu līdztiesību, nediskrimināciju, kā arī fizisku un emocionālu neaizskaramību. Vardarbībā pret sievietēm izpaužas nevienlīdzīgas varas attiecības, kas laika gaitā veidojušās starp vīriešiem un sievietēm, un tā ir dzimumu nevienlīdzības cēlonis un sekas. Ir būtiski sievietēm, kas cieš no vardarbības, un bērniem, kuri to piedzīvo, sniegt visus specializētos atbalsta pakalpojumus, lai sievietes pasargātu no vardarbības, novērstu tās atkārtosanos un dotu šīm sievietēm un bērniem iespēju atgūties un sākt jaunu dzīvi. Dalībvalstis arī tiek aicinātas nodrošināt, lai atbalsta pakalpojumi, kas paredzēti no vardarbības cietušajiem, būtu pienācīgi pieejami un lai tajos tiktu piemērota dzimumu līdztiesības pieeja ar īpašu mērķi aizsargāt sievietes un bērnus, un lai šādi pakalpojumi tiktu veidoti, ņemot vērā cietušo īpašās tūlītējās un ilgtermiņa vajadzības un drošību. Pakalpojumu sniegšanai nepieciešams nodrošināt atbilstošu un ilgtspējīgu finansējumu.

2014.gada 5.jūnijā tika apstiprināti *Padomes secinājumi „Visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm, tai skaitā sieviešu dzimumorgānu kropļošanu, novēršana un apkarošana”*¹⁶, kur dalībvalstis īpaši aicinātas pievērsties neziņošanas problemātikai un uzlabot pieeju pakalpojumiem. Secinājumos uzsvērts, ka vardarbība pret sievietēm ietekmē ne tikai tās cietušās, pret kurām tā ir vērsta, bet bieži vien tai ir arī tālejošas sekas, jo īpaši uz cietušo sieviešu bērniem, turklāt tai ir negatīva ietekme uz sabiedrību kopumā. Tādēļ dalībvalstis ir aicinātas identificēt tos šķēršļus, kas traucē sievietēm un meitenēm, kas cietušās no ar dzimumu saistītas vardarbības, jo īpaši vardarbības tuvajās attiecībās un seksuālas vardarbības, ziņot attiecīgajām iestādēm un meklēt palīdzību. Tāpat dalībvalstis ir aicinātas pievērsties neziņošanas problēmai, stiprinot vai ieviešot specializētas policijas vienības, uzlabojot sabiedrības uzticību policijai un citām valsts institūcijām, nodrošinot juridisko palīdzību un reģistrējot visas saņemtas sūdzības. Dalībvalstis ir aicinātas arī uzlabot datu par vardarbības pret sievietēm apkarošanu, tai skaitā reģistrējot informāciju par cietušo un vardarbības veicēju, dalījumā pēc dzimuma, vecuma un cietušā un vardarbības veicēja savstarpējām attiecībām, par notiesājošajiem spriedumiem un piespriestajiem sodiem. Dalībvalstis ir arī aicinātas parakstīt, ratificēt un ieviest Eiropas Padomes Konvenciju par

¹⁵ <http://www.cy2012.eu/index.php/en/file/EfusrOH182v2nxXo9+AUZw>

¹⁶ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/jha/143103.pdf

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvenciju).

Eiropas Parlamenta dokumenti

Eiropas Parlaments vairākkārtīgi ir aicinājis ES Komisiju un dalībvalstis stiprināt pūles, lai apkarotu un novērstu vardarbību pret sievietēm.

2011. gada 18. marta Ziņojumā par prioritātēm un pamatnostādņu izklāstu jaunai ES politikai vardarbības pret sievietēm apkarošanai (2010/2209(INI))¹⁷ Eiropas Parlaments ierosināja jaunu un visaptverošu politisku pieeju cīņā pret vardarbību, kas saistīta ar dzimumu, paredzot pieņemt attiecīgu krimināltiesisku instrumentu, proti, direktīvu ar dzimumu saistītas vardarbības apkarošanai. Ziņojumā arī atzīts, ka vardarbība pret sievietēm ir viens no visnopietnākajiem ar dzimumu saistītiem cilvēktiesību pārkāpumu veidiem, un ka vardarbība ģimenē pret citām grupām, piemēram, bērniem, vīriešiem un gados vecākiem cilvēkiem ir slēpta parādība, kas skar pārāk daudzas ģimenes, lai to ignorētu.

2014.gada 25.februārī tika pieņemta Eiropas Parlamenta Rezolūcija ar ieteikumiem Komisijai par vardarbības pret sievietēm apkarošanu¹⁸. Rezolūcijā atzīts: „Ar dzimumu saistītajā vardarbībā ir iesaistīti visu vecumu, izglītības, ienākumu līmeņa un sociālo grupu cietušie un vainīgie, tādēļ šī vardarbība ir saistīta ar nevienlīdzīgu varas samēru sieviešu un vīriešu starpā, priekšstatiem un uzvedību, kam pamatā ir mūsu sabiedrībā pastāvošie stereotipi, kuri ir jāapkaro visagrīnākajā stadijā, lai mainītu attieksmi. Sievietes aizvien vairāk ir pakļautas vīru, partneru, bijušo vīru vai bijušo partneru vardarbībai. Dažās valstīs krasi ir pieaudzis cietušo skaits un ir vērojama tendence, ka piedzīvotās vardarbības sekas kļūst aizvien nopietnākas, izraisot pat cietušo nāvi, un statistika liecina, ka pieaug nogalināto sieviešu īpatsvars kopējā slepkavību skaitā. Vardarbība traumē ikvienu cilvēku - vīrieti, sievieti vai bērnu -, taču ar dzimumu saistītu vardarbību visbiežāk īsteno vīrieši pret sievietēm un meitenēm, un šāda vardarbība vienlaikus gan atspoguļo un pastiprina starp vīriešiem un sievietēm valdošo nevienlīdzību, gan apdraud cietušo veselību, cieņu, drošību un neatkarību. Jāpievērš uzmanība bērniem, kuri bijuši liecinieki vardarbībai pret tuvu radnieku, un jāsniedz viņiem aprūpe kā nepieciešamā psiholoģiskā ārstēšana un sociālās palīdzības nodrošināšana, turklāt pastāv liels risks, ka vardarbību pieredzējušiem bērniem rodas emocionālas un attiecību problēmas”.

Šajā rezolūcijā Eiropas Parlaments aicina Padomi, tiklīdz tā būs novērtējusi Stambulas konvencijas par vardarbību pret sievietēm iespējamo ietekmi un pievienoto vērtību, veicināt tās ratifikāciju dalībvalstīs un sākt ES

¹⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0065+0+DOC+XML+V0//LV>

¹⁸ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0126+0+DOC+XML+V0//LV>

Rezolūcija arī pausts: „Ņemot vērā sekas, kādas prostitūcija atstāj uz sieviešu fizisko un garīgo veselību, jo īpaši ja tā ir piespiedu prostitūcija un sieviešu tirdzniecība prostitūcijas nolūkā, var uzskatīt, ka prostitūcija ir pret sievietēm vērstas vardarbības veids”.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

procedūru par pievienošanu šai konvencijai. Turklāt dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka ir pieejamas specializētas patvēruma vietas (paredzētas gan kā pirmais palīdzības kontaktpunkts, gan kā sievietēm droša vieta, kurā tiek veicinātas viņu tiesības), un tās jāaprīko ar infrastruktūru un pienācīgi apmācītiem darbiniekiem, piedāvājot vietas vismaz 1 sievietei uz katriem 10 000 iedzīvotāju¹⁹.

ANO dokumenti

2013.gada 15.martā ANO sieviešu statusa komisijas (turpmāk – Komisija) 57.sesijā tika pieņemti Saskaņotie secinājumi par visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm izskaušanu un novēršanu²⁰. Šo Saskaņoto secinājumu apstiprināšana ir liels panākums, jo īpaši tādēļ, ka iepriekš, 2003.gadā, kad Komisija aktualizēja jautājumu par vardarbību pret sievietēm cilvēktiesību kontekstā, dalībvalstis nevarēja panākt vienošanos par minēto secinājumu saturu. Saskaņotajos secinājumos uzsvērts, ka „Komisija kategoriski nosoda visas vardarbības pret sievietēm un meitenēm formas. Komisija atzīst vardarbības dažādas formas un izpausmes dažādos kontekstos, apstākļos un attiecībās, kā arī to, ka vardarbība ģimenē vēl joprojām ir dominējoša vardarbības forma, kas skar visu sociālo slāņu sievietes visā pasaulē.” Secinājumos dalībvalstis ir aicinātas īstenot šādus pasākumus: uzlabot stratēģisko un normatīvo dokumentu īstenošanas un to izpildes kontroles efektivitāti; novērst riska faktorus; pilnveidot starpinstitucionālo sadarbību pakalpojumu sniegšanā un programmu īstenošanā; stiprināt faktoloģisko bāzi par vardarbības iemesliem un tās izplatību.

2014.gada 14.maijā Pasaules Veselības Organizācijas (turpmāk – PVO) sešdesmit septītajā Pasaules veselības asamblejas sesijā tika apstiprināta rezolūcija WHA67.15 „Stiprinot veselības sistēmas lomu vēršoties pret vardarbību, īpaši pret sievietēm un meitenēm, un pret bērniem”²¹. PVO vardarbību definē kā „iedomātu vai reālu fiziska spēka vai varas apzinātu pielietošanu pret sevi, citu personu, grupu vai kopienu, kas izraisa vai spēj izraisīt ievainojumu, nāvi, psiholoģisku kaitējumu, attīstības traucējumus vai tiesību atņemšanu”. Savukārt vardarbība pret citu personu iekļauj dažādus vardarbības veidus dzīves laikā, piemēram, vardarbība pret bērnu, vardarbība pret partneri, vardarbība pret veciem cilvēkiem, seksuāla vardarbība, vardarbība institūcijās. Rezolūcijā dalībvalstis ir aicinātas stiprināt veselības sektora lomu, vēršoties pret vardarbību, īpaši vardarbību pret sievietēm un meitenēm un pret bērniem.

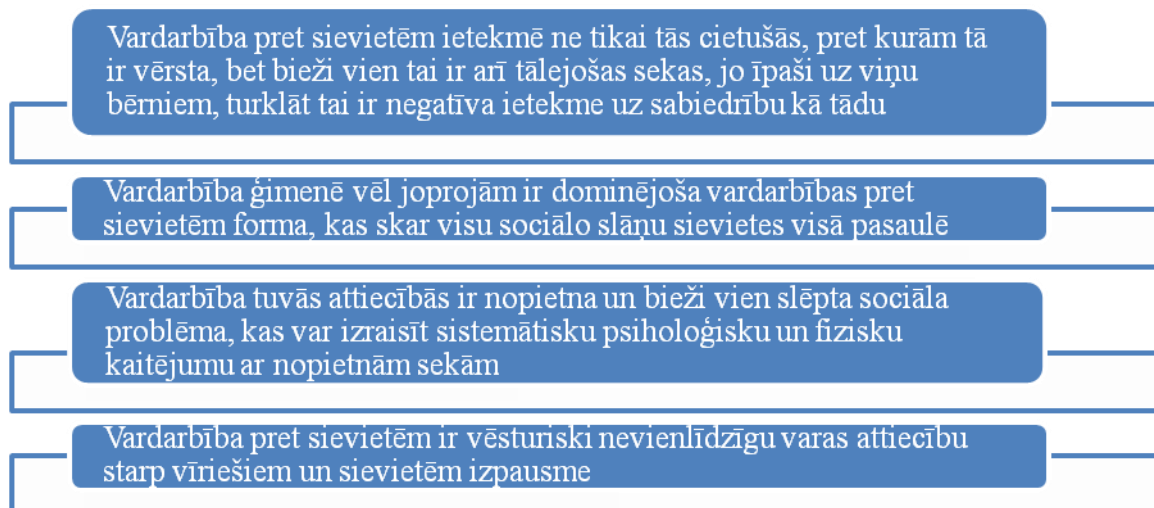
¹⁹ Atbilstoši šim rādītājam, Latvijā ir jābūt 200 vietām krīzes centros no vardarbības cietušajām sievietēm.

²⁰

http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_agreed_conclusions_advance_unedited_version_18_March_2013.pdf

²¹ Strengthening the role of the health system in addressing violence, in particular against women and girls, and against children http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA67/A67_R15-en.pdf
LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

ANO arī iniciēja kampaņu pret seksuālu vardarbību kara laikā. 2013.gadā Drošības Padome pieņēma rezolūciju 2106(2013), kurā vēlreiz uzsvēra, ka seksuāla vardarbība kara laikā ir kara noziegums, un izteica bažas, ka seksuāla vardarbība militāro konfliktu laikā un pēckonflikta situācijās daudz lielākā mērā skar sievietes un meitenes²². 2014.gada jūnijā dalībvalstis pieņēma Deklarāciju par apņemšanos izbeigt seksuālu vardarbību konfliktu laikā²³. Kampaņas ietvaros tika publicētas vadlīnijas par to, kā strādāt ar cietušajiem un kā dokumentēt seksuālu vardarbību konflikta zonās²⁴.

2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību

Arvien vairāk apzinoties vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē problēmu nopietnību, pieaug arī pētījumu un pierādījumu skaits par tās negatīvo ietekmi uz visu sabiedrību kopumā. Vienlaikus tiek konstatēts, ka esošās statistiskās metodes un instrumenti ir ierobežoti, lai šo problēmu vispusīgi apzinātu.

Tiek veikti salīdzinoši pētījumi par vardarbības izplatību dažādās valstīs, pētījumi par vardarbības ilgtermiņa ietekmi uz veselību un ietekmi uz ekonomiku un attīstību. No pētījumiem, kuru mērķis ir apzināt situāciju konkrētajā valstī, tiek pārieti uz pētījumiem, kuru mērķis ir apzināt vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm apmērus vairākās valstīs vai pasaules reģionos. Pieaug pierādījumu skaits, ka pastāv cieša saistība starp vardarbību pret sievietēm un vardarbību pret bērniem, jo abas šīs vardarbības formas bieži

²² [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106\(2013\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106(2013))

²³

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/244849/A_DECLARATION_OF_COMMITMENT_TO_END_SEXUAL_VIOLENCE_IN_CONFLICT_TO_PRINT....pdf

²⁴

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/319054/PSVI_protocol_web.pdf
LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

vien notiek vienā mājsaimniecībā un vienas vardarbības formas esamība ģimenē bieži vien var novest pie tā, ka parādīsies arī citas²⁵. Pieradīts, ka vardarbībai pret sievietēm un vardarbībai pret bērniem ir līdzīgi riska faktori un sekas.

Pētījumi par slepkavībām

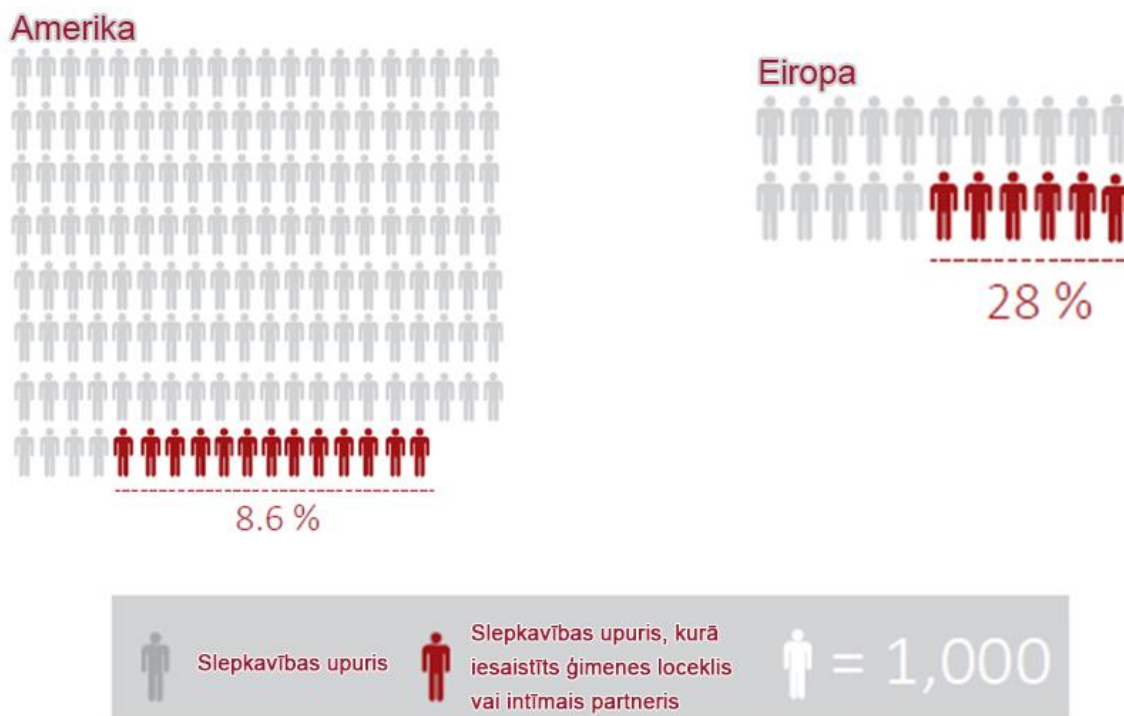
Kopš 2011.gada ANO Narkotiku un noziedzības birojs veic pasaules mēroga pētījumus par slepkavībām²⁶. Šie pētījumi atklāj, ka slepkavību statistikā ir izteiktas atšķirības pēc dzimumiem. Kopējā tendence ir tāda, ka vīrieši paveic lielāku slepkavību daļu, no kā cieš gan vīrieši, gan sievietes. Kaut gan pasaulē kopumā lielākā daļa slepkavību upuru ir vīrieši, no saviem intīmajiem partneriem vai ģimenes locekļiem pārsvarā mirst sievietes. Turklāt atšķirībā no pārējiem slepkavību veidiem, kuru apmērs pasaulē katru gadu svārstās, no partneriem vai ģimenes locekļiem nogalināto sieviešu skaits ir samērā nemainīgs, saglabājot reģionālas atšķirības. Pasaules mērogā gandrīz pusi sieviešu noslepkavo viņu intīmie partneri un ģimenes locekļi, savukārt noslepkavoto vīriešu vidū tādu ir 1 no 20. Tātad, balstoties uz minētajiem pētījumiem, sievietēm ir lielāks risks tikt noslepkavotām no vistuvāko cilvēku puses. No visām sievietēm, kas pasaulē tika noslepkavotas 2012.gadā (93000 sievietes), 43600 (47%) noslepkavoja viņu partneris vai ģimenes loceklis. Turpretī no noslepkavotajiem vīriešiem tikai 6% (20000 vīriešu) noslepkavoja viņu ģimenes loekli vai partneri. Rēķinot absolūtajos skaitļos sieviešu skaits, kuru slepkavībā vainojams ģimenes loceklis vai intīmais partneris, ir divreiz lielāks nekā vīriešu skaits. Turklāt sievietes īpaši cieš arī no citiem slepkavību veidiem, kas ir pārsvarā vērsti uz sievietēm, bet nav saistīti ar vardarbību ģimenē, piemēram, no slepkavībām, kas saistītas ar seksuālu vardarbību.

Kaut gan kopumā Āfrikā un Amerikā (Ziemeļamerikā un Dienvidamerikā) slepkavību, ko veic ģimenes locekļi vai intīmie partneri, apmērs ir augstāks, Āzijā, Eiropā un Okeānijā šīs slepkavības veido procentuāli lielāku daļu. Tā, Eiropā 28% no visām slepkavībām ir intīmo partneru vai ģimenes locekļu izdarītas slepkavības, bet Amerikā ģimenes locekļu vai intīmo partneru slepkavības veido 8,6% no visām slepkavībām. Tas ir skaidrojams ar to, ka reģionos, kur slepkavību apmērs kopumā ir lielāks, dominē cita veida slepkavības, piemēram, ar kriminālajām aktivitātēm saistītas.

²⁵ Sk., piemēram, <https://www3.aifs.gov.au/cfca/sites/default/files/slides.pdf> par vardarbības pret sievietēm ģimenē saistību ar vardarbību pret bērniem. Tiek norādīts, ka apm. 60% gadījumos vardarbība pret bērniem notiek mājsaimniecībās, kurās ir vardarbība pret citiem ģimenes locekļiem; cita starpā tie ir gadījumi, kad bērniem tiek apzināti nodarīts ļaunums, lai „darītu pāri” viņu mātei, un gadījumi, kad bērni tiek ievainoti uzbrukuma laikā mātei, piemēram, kad bērni mēģina iejaukties. Ir saistība arī starp vardarbību pret sievietēm ģimenē un seksuālu vardarbību pret bērniem, jo vardarbība pret nevardarbīgu pieaugušu palīdz noslēpt seksuālu vardarbību pret bērniem. Ģimenēs, kur notiek vardarbība pret sievieti, bērni bieži vien tiek pamesti novārtā, jo sieviete tiek ietekmēta arī finansiāli, kontrolēta un izolēta.

²⁶ Global Study on Homicide 2013, UN Office on Drugs and Crime
http://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

Att. 1. Kopējais slepkavību skaits un ģimenes locekļu slepkavību skaits Amerikā un Eiropā

Avots: Global Study on Homicide, 2013

Padziļinātāk pētot situāciju 18 valstīs (lielākoties Eiropā), secināms, ka gandrīz vienādu cilvēku skaitu noslepkavo intīmie partneri (53%) un citi ģimenes locekļi (47%). Tomēr ir ļoti izteikta korelācija starp slepkavas un upura dzimumu, jo 79% no visām noslepkavotajām sievietēm nogalināja viņu partneri. Turklāt valstīs ar salīdzinoši zemu slepkavību līmeni (Japāna, Honkonga, Eiropas valstis) kopējam slepkavību apmēram ir tendence mazināties, bet pamatā samazinās vīriešu, nevis sieviešu slepkavību apmērs. Lēns samazinājums sieviešu slepkavību skaitā norāda uz grūtībām mainīt praksi un uzvedību, kas iesakņota kultūras un sabiedrības normās visā pasaulē.

Kaut gan pasaulē kopumā lielāka daļa slepkavību upuru ir vīrieši, no saviem intīmajiem partneriem vai ģimenes locekļiem pārsvarā mirst sievietes

Sievietēm lielāks risks būt noslepkavotam no tuvāko cilvēku puses

Eiropā 28% no visām slepkavībām ir intīmo partneru vai ģimenes locekļu paveiktas slepkavības

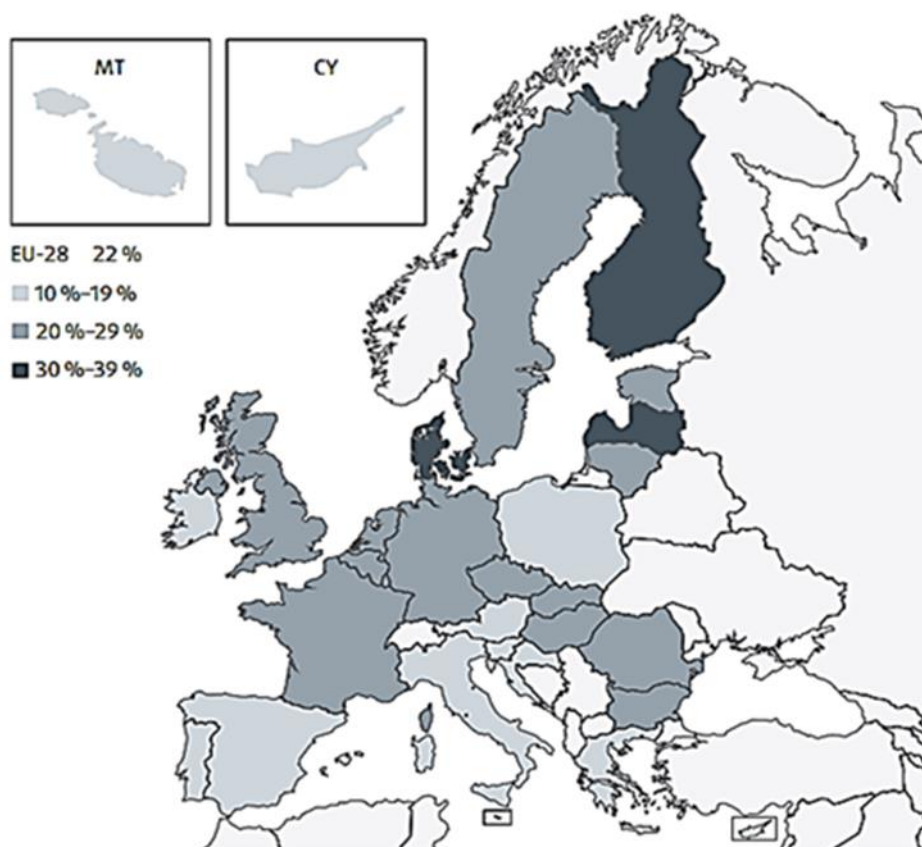
Pētījumi par vardarbību pret sievietēm

ES apsekojums „Vardarbība pret sievietēm - ES mēroga apsekojums”

2014.gada martā Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra publicēja pētījumu „Vardarbība pret sievietēm - ES mēroga apsekojums”²⁷. Apsekojums veikts, klātienē aptaujājot 42000 sieviešu vecumā no 18-74 gadiem 28 ES valstīs. Šis ir pirmais un lielākais ES mēroga pētījums, kas analizē vardarbības pret sievietēm apmērus un veidus.

Pētījuma rezultāti liecina, ka fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā vidēji piedzīvojušas 22% sieviešu ES dalībvalstīs. Vardarbības akti no partnera puses parasti atkārtojas vairakkārt un vardarbība izpaužas dažādos veidos. Salīdzinot ar vidējiem ES rādītājiem, Latvijā vardarbības līmenis pret sievietēm ģimenēs ir augstāks. Fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā Latvijā piedzīvoja 32% sieviešu, kas atbilst 270 tūkstošiem sieviešu vecumā no 15 līdz 75 gadiem. Pētījuma dati norāda arī, ka katru dienu Latvijā no partnera vardarbības cieš vidēji 115 sievietes, pieņemot, ka gada laikā pret katru bija vērsti tikai viens vardarbības akts.

Att. 2. Partnera fiziska un/ vai seksuāla vardarbība kopš 15 gadu vecuma, ES 28

Avots: ES Pamattiesību aģentūras apsekojums, 2014

²⁷ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>; rezultāti ir pieejami arī latviski LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Tāpat Latvijā ir arī ES augstākais psiholoģiskās vardarbības pret sievietēm ģimenēs rādītājs. No esošā vai bijušā partnera psiholoģiskas vardarbības savas dzīves laikā Latvijā ir cietušas 60 % sieviešu, kas atbilst apmēram 505 tūkstošiem Latvijas sieviešu. Savukārt vidēji ES no partnera psiholoģiskās vardarbības cieta 32% sieviešu, tai skaitā 5% cieta no ekonomiskās vardarbības. Turklāt lielākā daļa sieviešu, kuras norādīja, ka ir cietušas no vairākām psiholoģiskās vardarbības formām (piemēram, neļauj tikt ar draugiem/radiem, aizliedz strādāt algotu darbu, aizvaino citu cilvēku klātbūtnē, draud fiziski ievainot vai nodarīt pāri bērniem) no partnera puses, cieta arī no partnera fiziskas un/vai seksuālas vardarbības.

Tādas vardarbības formas kā vajāšana (piemēram, nevēlami telefona zvani, e-pasti, izsekošana, bojāts īpašums utt.) un seksuāla uzmākšanās (piemēram, fiziska aizskaršana – nevēlami pieskārieni, skūpstī, verbāla aizskaršana – aizvainojoši seksuāli komentāri vai joki, neverbālas aizskārums formas, tai skaitā internetā), Latvijā ir apspriestas mazāk, tādēļ, iespējams, mazāk sieviešu nekā vidēji ES norādīja, ka cietušas no tām. No vajāšanas savas dzīves laikā ES cieta 18% sieviešu, tai skaitā 5% (9 miljoni sieviešu) cieta pēdējā gada laikā. Katra piektā sieviete no vienas un tās pašas personas veiktas vajāšanas cieta ilgāk nekā divus gadus. Kopumā Latvijā no vajāšanas cieta 14% jeb 118 tūkstoši sieviešu, tai skaitā 4% (34 tūkstoši sievietes) cieta pēdējo 12 mēnešu laikā. Visbiežāk sievietes vajā viņu bijušie partneri.

Pētījums apstiprināja, ka vardarbība ģimenē ir ilgstoša un bieži vien turpinās, arī sievietei šķiroties no partnera. Pusē no gadījumiem, kad sievietes aizgāja no sava partnera, vardarbība bija galvenais šķiršanās iemesls, bet vēl 19% gadījumu vardarbība sekmēja lēmumu izbeigt attiecības.

Seksuāla uzmākšanās (piemēram, fiziska aizskaršana – nevēlami pieskārieni, skūpstī, verbāla aizskaršana – aizvainojoši seksuāli komentāri vai joki, neverbālas aizskārums formas, tai skaitā internetā) bieži vien notiek darba vidē – 32% sieviešu ES norādīja, ka tas bija priekšnieks, kolēģis vai klients. Turklāt līdz pat 75% no seksuālas aizskaršanas cieš tās sievietes, kuras strādā labi apmaksātās, prestižās profesijās (vadošās menedžeres, direktores, advokātes, ārstes, arhitekti utt.). Kopumā ES valstīs līdz pat 55% sieviešu cieta no seksuālas aizskaršanas, tai skaitā apmēram 20% sieviešu cieta no seksuālas aizskaršanas pēdējo 12 mēnešu laikā.

Aptaujājot sievietes par vardarbības pieredzi bērnībā (līdz 15 gadu vecumam), noskaidrojās, ka ES vidēji 33% (61 miljons) sieviešu pieredzēja fizisku vai seksuālu vardarbību, tai skaitā 12% norādīja, ka piedzīvoja seksuālu vardarbību no pieaugušas personas. Fiziskā vardarbība ģimenē meitenēm ir biežākā bērnībā piedzīvotās vardarbības forma, 55% sieviešu kā vardarbības veicēju norādīja tēvu, 46% – māti. Latvijā 34% meiteņu līdz 15 gadu vecumam (48 tūkstoši Latvijas meitenes) cieta no pieaugušo vardarbības, tai skaitā 30% (43 tūkstoši meitenes) cieta no fiziskas vardarbības (piemēram, raušana aiz matiem, sišana ar nūju vai siksnu) un 7% (aptuveni 10 tūkstoši meitenes) cieta no seksuālas vardarbības.

Pētījumā iegūtā informācija liecina, ka lielākā daļa vardarbībā cietušo sieviešu par pārdzīvoto neziņo ne policijai, ne cietušo atbalsta organizācijām. Tas nozīmē, ka vairākums sieviešu, kas ir cietušas no vardarbības, nenonāk tiesībsardzības sistēmas un citu dienestu redzeslokā. Tā, policijai par visnopietnāko piedzīvoto vardarbības gadījumu no partnera puses ES valstīs vidēji ziņoja 14% sieviešu, Latvijā – 17% sieviešu. Savukārt par visnopietnāko vardarbības gadījumu no sveša cilvēka puses ES valstīs vidēji ziņoja 13% sieviešu, Latvijā – 10%. Biežākais iemesls, kādēļ sievietes neziņo policijai par vardarbību, ir uzskats, ka labāk tikt ar to galā pašai, vai arī nav vērts par to ziņot policijai. Latvijā biežāk nekā vidēji ES dalībvalstīs sievietes norādīja, ka policijai neziņoja, jo neuzskatīja, ka tas mainītu situāciju (9% pret 14%). Ceturtajai daļai cietušo kauna vai mulsuma sajūta bija iemesls, kādēļ viņas nepaziņoja par pārciesto seksuālo vardarbību no partnera vai sveša cilvēka puses.

Turklāt Latvijai raksturīga situācija, ka cietušās sievietes ir ļoti maz informētas par iespējām vērsties pēc palīdzības. Ja ES vidēji viena no piecām sievietēm (19%) nav informētas ne par vienu organizāciju, kas sniedz palīdzību cietušajām sievietēm, tad Latvijā ne par vienu no organizācijām nav informēta gandrīz puse sieviešu (49%). Atbildot uz jautājumu, vai esat kādreiz dzirdējušas par kādu no šīm biedrībām: Resursu centrs sievietēm „Marta”, Krīzes centrs „Skalbes”, Talsu novada krīžu centrs, 21% sieviešu norādīja, ka ir dzirdējušas par vienu no minētajām organizācijām, 15% norādīja, ka zina par divām organizācijām, un 15% - ka ir dzirdējušas par visām trim minētajām organizācijām.

Apsekojums arī atklāja, ka vairāk nekā puse (53%) sieviešu ES pielāgo savu dzīvi tā, lai izvairītos no noteiktām situācijām vai vietām, baidoties, ka viņas var ciest no fiziskas vai seksuālas vardarbības. Piemēram, izvēlas neuzturēties publiskās vietās, kad nav citu cilvēku, izvairās iet pa noteiktām ielām, vai vienas pašas iziet no mājām, vai atvērt durvis, kad mājās neviena cita nav.

PVO pētījums „Vardarbības pret sievietēm globāls un reģionāls novērtējums. Intīmo partneru vardarbības un neparternu seksuālas vardarbības izplatība un ietekme uz veselību”

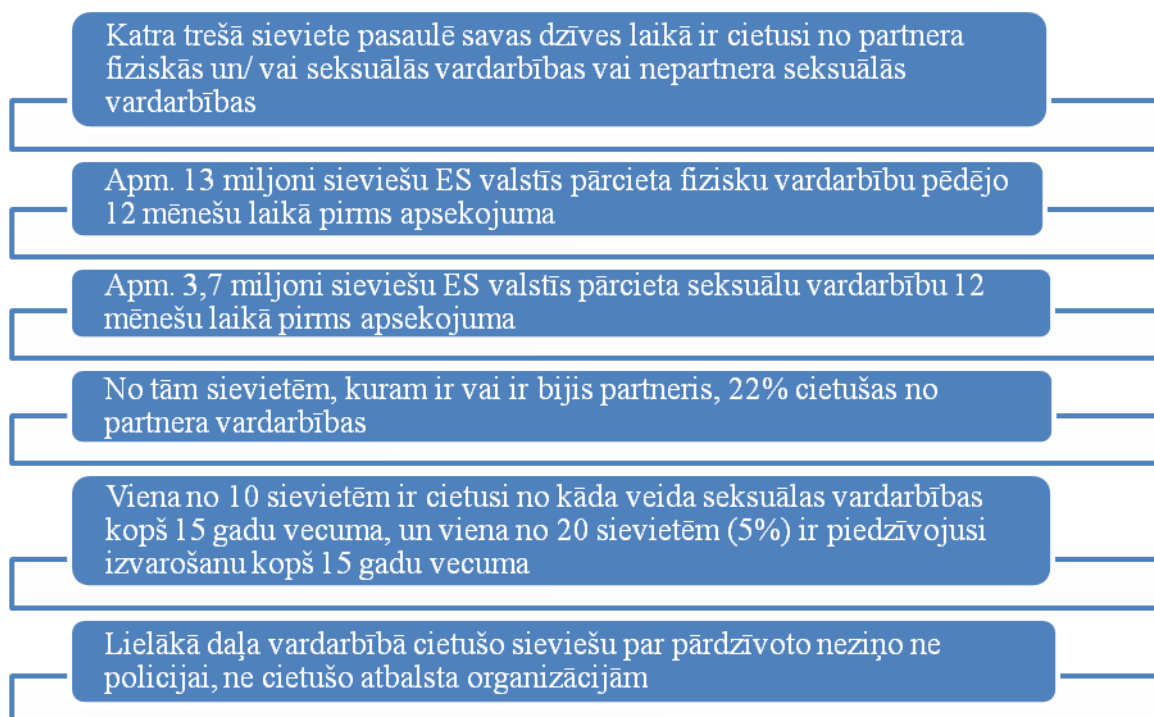
Vēl viens pētījums par vardarbību pret sievietēm ir PVO veiktais pētījums „Vardarbības pret sievietēm globāls un reģionāls novērtējums. Intīmo partneru vardarbības un neparternu seksuālas vardarbības izplatība un ietekme uz veselību”,²⁸ kas tika publicēts 2013.gadā. Šis pētījums ir pirmais mēģinājums apkopot globālus un reģionālus datus par intīmo partneru vardarbības (turpmāk – IPV) un neparternu seksuālas vardarbības izplatību. Pētījums analizē datus,

²⁸ Global and Regional Estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>

kas iegūti vairākos iepriekšējos PVO reģionālajos pētījumos. Saskaņā ar iegūtajiem datiem katra trešā sieviete pasaulē savas dzīves laikā ir cietusi no partnera fiziskās un/ vai seksuālās vardarbības vai nepartrnera seksuālās vardarbības.

Eiropā vardarbības pret sievietēm izplatības dati ir vidēji zemāki nekā citos reģionos. Bet Eiropā arī ir vērojamas atšķirības vardarbības apmēros: Rietumeiropā no partnera fiziskās un/ vai seksuālās vardarbības cieta 19% sieviešu, Centrāleiropā - 27,85%, Austrumeiropā - 26,13%. Nepartrnera seksuālās vardarbības apmēri ir 11,5% Rietumeiropā, 10,76% - Centrāleiropā un 6,97% - Austrumeiropā.

Pētījumā secināts, ka sievietes, kuras pārcietušas partnera fizisku vai seksuālu vardarbību, saskārās ar nopietnākām veselības problēmām. Piemēram, par 16% ir lielāka iespēja, ka šīm sievietēm dzims bērni ar zemu dzimšanas svaru. Tāpat šīs sievietes salīdzinājumā ar sievietēm, kurām nav vardarbības pieredzes, divas reizes biežāk pieņems lēmumu veikt abortu, cietīs no depresijas un dažos reģionos 1,5 reizes biežāk slimos ar HIV. Mazāk datu ir pieejams par nepartrnera seksuālās vardarbības sekām uz cietušās veselību. Līdz šim apkopotie pierādījumi norāda uz to, ka šīs sievietes 2,3 reizes biežāk cieš no pārmērīgas alkohola lietošanas un 2,6 reizes biežāk cieš no depresijas vai bailēm.

Pētījumi par vardarbību pret bērniem

2013.gadā tika publicēts arī PVO pētījums par vardarbību pret bērniem - „Eiropas ziņojums par cietsirdīgas izturēšanās pret bērniem novēršanu”²⁹. Pētījumā ir apskatīta situācija Eiropas reģionā³⁰, secinot, ka:

²⁹ http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

- katru gadu vardarbīgas izturēšanas dēļ reģionā mirst apm. 850 bērni līdz 15 gadu vecumam;

- vardarbīga izturēšanās ir izplatīta (no seksuālas vardarbības cieš 18 miljoni bērnu; no fiziskas vardarbības cieš 44 miljoni bērnu; no emocionālas vardarbības cieš 55 miljoni bērnu), bet tā bieži vien nenonāk bērnu tiesību aizsardzības iestāžu redzeslokā;

- seksuālas vardarbības izplatības procents ir 9,6% (13,4% meiteņu vidū un 5,7% zēnu vidū), fiziskas un emocionālas vardarbības izplatības apmērs ir attiecīgi 22,9% un 29,1%, bez būtiskām atšķirībām pēc dzimuma;

- vardarbīga izturēšanās noved pie fiziskas un psihiskas veselības problēmām un sociālajām sekām (kognitīvie traucējumi, depresija, gremošanas sistēmas traucējumi, uzvedības traucējumi, pašnāvības mēģinājumi, narkotisko vielu lietošana, riskanta seksuāla uzvedība, aptaukošanās un citas neinfekcijas saslimstības), tā kļūst par šķērsli izglītības ieguvei un veiksmīgai nodarbinātībai.

Pētījumā ir arī norādīts, ka gados jauni, vientuļie vecāki, ar zemu izglītības līmeni un zemiem ienākumiem ir vairāk tendēti uz cietsirdīgu izturēšanos pret saviem bērniem. Savukārt sabiedrības normas, kas attaisno bērnu fizisku sodīšanu, augsts ekonomiskās nevienlīdzības līmenis, stress, ko rada finanšu resursu nepietiekamība, kā arī nesakārtots tiesiskais regulējums arī ir riska faktori, kas palielina iespēju, ka bērns varētu ciest no cietsirdības.

Ziņojumā uzsvērts, ka cietsirdīga izturēšanās pret bērniem ir novēršama, turklāt profilakse dod lielāku ekonomisko efektivitāti kā darbs ar vardarbības radītajām sekām. Zinātniski ir apstiprināta programma, kas vērstas uz agrīnu darbu ar disfunkcionālajām ģimenēm un atbalsta nodrošināšanu ģimenēm pirmajos bērna dzīves gados, efektivitāte. Šīs programmas var palīdzēt vecākiem pilnveidot bērnu disciplinēšanas iemaņas, mazināt stresu un uzlabot bērna personības un fiziskās attīstības rādītājus, bet dažas no tām var palīdzēt novērst cietsirdīgu izturēšanos. Piemēram, ģimeņu apmeklēšanas (patronāžas) programmas un programmas vecāku iemaņu pilnveidošanai palīdz novērst cietsirdīgu izturēšanos pret bērniem. Šādas programmas ievērojami palīdz ietaupīt arī izdevumus: 5,7 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts ģimeņu apmeklēšanas programmām, 17 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts uz vecāku izglītošanas programmām un pirmsskolas izglītības programmām.

Tab.1. Kopsavilkums par universālu un mērķētu programmu efektivitāti cietsirdīgas izturēšanas pret bērniem novēršanai

	Ietekme uz	
	cietsirdīgu izturēšanos pret bērniem	riska faktoriem
Universālas programmas		

³⁰ PVO Eiropas reģionā ietilpst 53 valstis, tai skaitā, visas ES dalībvalstis un kandidātvalstis, Krievija, Izraēla, u.c.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Seksuālās vardarbības profilakses programmas	◇	◆
Sabiedrības izpratnes veicināšana ar mediju palīdzību	◇	❖
Galvas traumu, kas iegūtas cietsirdības dēļ, novēršana	❖	❖
Sociālo normu maiņa	◇	◇
Alkohola pieejamības mazināšana	◇	❖
Cīņa ar nabadzību	◇	◇
Sabiedrības iejaukšanās	◇	❖
Preventīvie pasākumi partnera vardarbības novēršanai	◇	◇
Mērķētas programmas		
Ģimeņu apmeklēšana	❖	◆
Vecāku izglītošana	❖	◆
Pirmsskolas izglītības daudzkomponentās programmas	❖	❖
Uzlabota pediatriiskā aprūpe	❖	❖
Atbalsta un pašpalīdzības grupas	◇	◇

◆ - tiek uzskatītas par efektīvām vai tās apstiprina vismaz divi kvalitatīvie pētījumi vai sistemātisks pārskats

❖ - tiek uzskatītas par perspektīvām vai ir apstiprinātas ar vienu kvalitatīvu pētījumu

◇ - tiek uzskatīts, ka ir nepietiekami, vāji vai neviennozīmīgi efektivitātes pierādījumi

Sabiedrības normas, kas attaisno bērnu fizisku sodīšanu, augsts ekonomiskās nevienlīdzības līmenis, ekonomiskais stress, kā arī vāji normatīvie akti arī ir riska faktori, kas veicina to, ka bērns varētu ciest no cietsirdības

Eiropas reģionā 10% bērnu cietuši no seksuālas vardarbības, 23% - no fiziskas un 29% no emocionālas vardarbības

Cietsirdīga izturēšanās pret bērniem ir novēršama, turklāt profilakse dod lielāku ekonomisko efektivitāti kā darbs ar sekām

Pētījumi par vardarbības izmaksām

Tā kā vardarbības pret sievietēm un pret bērniem apmēri pasaulē ir ievērojami, arvien pieaug arī pētījumu skaits par vardarbības fenomena ekonomiskajām izmaksām un negatīvu ietekmi uz ekonomisku attīstību.

Lielākoties tie ir pētījumi, kas veikti atsevišķās valstīs, pielietojot atšķirīgu metodoloģiju, un tie uzrāda vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē lai arī atšķirīgas, tomēr augstas izmaksas (piemēram, 260 miljoni eiro

gadā Šveicē, 70 miljoni eiro gadā Dānijā, 2,5 miljardi eiro gadā Francijā)³¹. Aprēķini par vardarbības pret sievietēm izmaksām būtu vēl lielāki, ja tajās ierēķinātu arī negatīvās sekas, kas tiek radītas šo sieviešu bērniem.

Pētījums par Eiropas pievienotās vērtības novērtējumiem vardarbības pret sievietēm apkarošanas jomā

2013.gadā pēc Eiropas Parlamenta iniciatīvas tika veikts pētījums par Eiropas pievienotās vērtības novērtējumiem vardarbības pret sievietēm apkarošanas jomā³². Saskaņā ar šī pētījuma datiem ikgadējās vardarbības pret sievietēm ekonomiskās izmaksas ir 69,0 miljardi eiro, kas atbilst 0,5% no ES iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP). Šajās izmaksās ir ierēķināti 45,0 miljardi eiro, ko izmaksā pakalpojumu sniegšana un 24,0 miljardi eiro, ko veido zaudējumi ekonomikai. Tādejādi, ja vardarbības pret sievietēm apmērus ES izdotos samazināt kaut vai tikai par 10%, tiešās ekonomiskās izmaksas samazinātos apm. par 7 miljardiem gadā.

Šī pētījuma ietvaros tika rēķinātas trīs veidu izmaksas:

- pakalpojumi – izmaksas, ko uzņemas valsts un sabiedrība: tiesībsardzības sistēmas (kriminālā un civilā), veselības aprūpes pakalpojumu (fiziskā un garīgā veselība) un specializēto atbalsta pakalpojumu sistēmas uzturēšana un nodrošināšana;

- zaudētais ekonomiskais ieguvums – izmaksas, ko uzņemas uzņēmējdarbība un ekonomika: ievainojumu radītā negatīvā ietekme uz darbā pavadīto laiku un darbinieka produktivitāti, samazinoties koncentrēšanās un uztveres spējām darbā;

- cietušā sāpes un ciešanas – izmaksas, ko uzņemas cietusī persona: izmaksas rēķinātas, ņemot vērā citos pētījumos pielietoto metodoloģiju par sabiedrības gatavību maksāt, lai izvairītos no ievainojumiem.

Šajā pētījumā arī uzsvērts, ka, neskatoties uz to, ka vardarbības pret sievietēm problēma un nepieciešamība to steidzami risināt ir atzīta, ES ietvaram, lai vērstos pret šo problēmu, ir trūkumi dažādos līmeņos: 28 ES dalībvalstu normatīvie akti nodrošina nevienlīdzīgu sieviešu aizsardzību no dažādām vardarbības formām, starptautiskie un reģionālie instrumenti netiek efektīvi izmantoti; ES līmeņa pasākumiem ir nopietnas nepilnības, tai skaitā prevencijas jomā.

Pētījums par vardarbības ģimenē ekonomiskajām izmaksām pasaules mērogā

2014. gada augustā tika publicēts pētījums par vardarbības ekonomisko ietekmi uz pasaules ekonomiku. Šī Oksfordas un Stenfordas universitātes

³¹ http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/Background%20info/Overview%20of%20studies%20on%20the%20costs%20of%20violence%20against%20women%20and%20domestic%20violence_INTERNET%20VERSION.pdf

³² European Added Value Assessment. Combatting violence against women http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dv/eav_violence-against-women-eav_violence-against-women-en.pdf
LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

zinātnieku pētījuma „Konfliktu un vardarbības novērtēšanas ziņojums” rezultāti³³ apliecina, ka kopumā pasaulē savās mājās konfliktu laikā aiziet bojā ievērojami vairāk cilvēku nekā pilsoņu karu laikā, īpaši tas skar sievietes un bērnus. Uz katru cilvēku, kas pasaulē tiek nogalināts pilsoņu kara laikā, deviņi cilvēki tiek nogalināti savstarpējās vardarbības aktos. Tādējādi vardarbība rada ne vien nemateriālu kaitējumu (sāpes un ciešanas upuriem), bet arī tiešus zaudējumus (pakalpojumiem un precēm vardarbības seku ārstēšanai un vardarbības novēršanai). Ik gadu pasaules ekonomikai tas izmaksā 6 triljonus eiro: kolektīvas, starppersonu vardarbības, IPV, cietsirdības pret bērniem un seksuālas vardarbības izmaksas ir 11% no globālā IKP apmēra. Šīs slepkavību un vardarbības izmaksas ir gandrīz četras reizes augstākas nekā izmaksas, kas rodas pilsoņu kara dēļ.

Pētījumā uzsvērts, ka vardarbība, kas notiek mājās, jo īpaši pret bērniem un sievietēm, ir visizplatītākais starppersonu vardarbības veids un ir daudz vairāk izplatīta nekā vardarbība pilsoņu karu laikā. Gadā tiek reģistrētas apm. 418 000 slepkavības un 300000 seksuālas vardarbības gadījumu, kur trešdaļā gadījumu cieš bērni. Apmēram 16% bērnu pasaulē, kas atbilst apm. 275 miljoniem bērnu, tiek sodīti, lietojot bargas vardarbīgas metodes – sitot pa seju, galvu vai ausīm, vai atkārtoti sitot ar nūju vai siksnu. Turklāt vēl apm. 60% bērnu aprūpētāju (vecāki vai persona, kas bērnu aprūpē) atzīst, ka iesit vai ieplaukā savus bērnus. Apmēram 30% sieviešu visā pasaulē, kas atbilst 769 miljoniem sieviešu, cieš no partnera vardarbības savas dzīves laikā, vairāk nekā 100 miljoni sieviešu ir pakļautas sieviešu dzimumorgānu kropļošanai.

Kopumā pasaulē savās mājās konfliktu laikā aiziet bojā ievērojami vairāk cilvēku nekā pilsoņu karu laikā, īpaši tas skar sievietes un bērnus

Ik gadu pasaules ekonomikai kolektīva, starppersonu vardarbība, IPV, cietsirdība pret bērniem un seksuāla vardarbība izmaksā 6 triljonus eiro jeb 11% no globālā IKP apmēriem

Ikgadējas vardarbības pret sievietēm ekonomiskas izmaksas ES ir 69.0 miljardi eiro, kas atbilst 0.5% no ES IKP

Samazinot vardarbības pret sievietēm apmērus ES vismaz par 10%, tiešais ekonomiskais ieguvums būs 7 miljardi gadā

³³ Conflict and violence assessment paper. <http://www.copenhagenconsensus.com/publication/post-2015-consensus-conflict-and-violence-assessment-hoeffler-fearon>

Izaicinājumi datu apkopošanā. Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta aktivitātes

Veiktie pētījumi par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību, apliecinot problēmas nopietnību, norāda arī uz pastāvošajiem ierobežojumiem iespējās apkopot salīdzināmus datus un apliecina nepieciešamību būtiski uzlabot datu apkopošanas metodes par šo parādību.

Datus par vardarbību ģimenē var iegūt no diviem avotiem: apsekojumiem un aptaujām, un dažādu institūciju rīcībā esošajiem datiem (administratīvie dati), piemēram, policijas dati par izsaukumiem uz vardarbības gadījumiem, ārstniecības iestāžu dati par to, cik cilvēki guvuši ievainojumus vardarbības ģimenē dēļ utt. Pētījumu dati un administratīvie dati parāda situācijas dažādus aspektus. Piemēram, reprezentatīvs pētījums, kurā tiks apjautātas no vardarbības cietušās sievietes, parādīs vardarbības izplatību kādā valstī vai valstīs, tomēr šie aptauju dati visdrīzāk neparādīs smagākos gadījumus (piemēram, ja cietušajai sievietei ir liegtas visas saziņas iespējas ar apkārtējo pasauli), kā arī nāves gadījumus. Apsekojumu rezultāti būs atkarīgi arī no tā, cik ļoti cietušās ir gatavas par to runāt ar nepazīstamu intervētāju (ja sabiedrībā kopumā par vardarbību ģimenē nav pieņemts runāt, tad arī intervētājam bieži vien var neteikt neko).

Savukārt dažādu institūciju administratīvie dati tikai un vienīgi parāda to, kā iedzīvotāji izmanto šo institūciju pakalpojumus. Kopumā šāda statistika vairāk raksturo datu apkopošanas mehānismus un ziņošanas kultūru (notikumi, par kuriem cilvēki vēlas ziņot un kurus policija un citas institūcijas var identificēt un reģistrēt atbilstoši esošajām datu kategorijām)³⁴, nekā „patieso” vardarbības ģimenē gadījumu izplatību, jo īpaši tas attiecas uz tādām situācijām, par kurām nav pieņemts runāt. Dažādu valstu pieredze liecina, ka, uzlabojot pakalpojumu pieejamību cietušajiem un izglītojot speciālistus, pieaug policijā reģistrēto gadījumu skaits un atbalsta pakalpojumu saņēmēju skaits. Šajā situācijā administratīvie dati norādīs uz „vardarbības pieaugumu”.

Informācija par ES dalībvalstīs apkopojamajiem statistikas datiem rāda, ka lielākā daļa dalībvalstu neapkopo datus dalījumā pēc dzimuma, vecuma un cietušā saistības ar vardarbības veicēju. Pieejamie dati nav salīdzināmi dažādu dalībvalstu starpā, jo nodarījumu reģistrēšana un to kvalificēšana atšķiras. Precīzi administratīvie dati par sieviešu skaitu, ko noslepkavoja viņu partneri, ir pieejami tikai divās ES dalībvalstīs – Portugālē un Lielbritānijā. Tikai trijās ES dalībvalstīs (Čehijā, Spānijā, Portugālē) tiesu dati ir pieejami sadalījumā pēc dzimuma, vecuma un saistības ar vardarbības veicēju.

³⁴ Piemēram, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 6.pantam amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums savas kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz KL paredzētajām krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Līdz ar to, ja kriminālprocess netiek uzsākts vai uzsāktu kriminālprocesu izbeidz, konstatējot, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis, uzskatāms, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis un to nav pamats iekļaut noziedzīgu nodarījumu attēlotajā statistikā.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

UNECE (ANO Eiropas ekonomiskajā komiteja) datubāzē³⁵ ir pieejami dati par slepkavībām salīdzinājumā pēc dzimuma un saistības ar vardarbības veicēju, tomēr šie dažādu valstu dati nav savstarpēji salīdzināmi. Datu par problēmas apmēriem Latvijā šajā datubāzē nav vispār, tāpat nav arī datu par Beļģiju, Čehiju, Franciju, Grieķiju, Īriju, Poliju. Neskatoties uz ierobežojumiem, UNECE datubāzes dati parāda, ka apm. 80% no noslepkavotajiem laulātajiem vai partneriem ir sievietes.

ANO Statistikas nodaļa (UNSD) 2009.gadā izstrādāja Vadlīnijas statistikas datu par vardarbību pret sievietēm iegūšanai aptaujās³⁶. Vadlīnijās piedāvāti astoņi salīdzināmi rādītāji, kur divi attiecas fizisko vardarbību, divi – uz seksuālo vardarbību, divi uz IPV, viens rādītājs attiecas uz psiholoģisko vardarbību un viens – uz ekonomisko vardarbību.

Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (turpmāk - EIGE) – aģentūra, kas sniedz atbalstu ES un dalībvalstīm, lai tajās veicinātu dzimumu līdztiesību, apkarotu uz dzimumu balstītu diskrimināciju un veicinātu izpratni par dzimumu līdztiesību - ir veicis vairākas aktivitātes, lai apzinātu patiesos vardarbības pret sievietēm un ģimenē iemeslus un dažādās valstīs no vardarbības pret sievietēm un ģimenē cietušajiem ieviestos atbalsta pakalpojumus. EIGE aktivitātes ir būtiskas, jo palīdz izstrādāt salīdzināmus kritērijus vardarbības pret sievietēm gadījumu uzskaitē.

Laika posmā no 2010. līdz 2014.gadam EIGE veica vairākus pētījumus par ar dzimumu saistītu vardarbību saistīto problemātiku, sniedzot nozīmīgu ieguldījumu situācijas apzināšanā un salīdzināšanā ES valstīs:

- *Vērtējot ar dzimumu saistītas vardarbības izmaksas ES valstīs (05.12.2014.)*.³⁷

Pētījuma mērķis ir identificēt un ieteikt atbilstošu metodoloģiju, lai mērītu ar dzimumu saistītas vardarbības un IPV izmaksas 28 ES valstīs. Pētījumā identificētas trīs būtiskākas izmaksu pozīcijas: zaudēta ekonomiska produktivitāte, sniegto pakalpojumu izmaksas un fiziska un emocionāla ietekme uz cietušo. Saskaņā ar pētījuma datiem, IPV izmaksas 28 ES valstīs ir simts divdesmit divi miljardi EUR (122000000000 EUR), bet ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm izmaksas ir divi simti divdesmit pieci miljardi EUR (225000000000 EUR).

- *Administratīvo datu avoti par ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm ES valstīs (28.10.2014.)*.³⁸

Pētījuma mērķis ir apzināt patreizējo situāciju datu apkopošanas jomā un administratīvo datu avotu statistisko potenciālu 28 ES valstīs. Pētījuma ietvaros

³⁵ <http://w3.unece.org/pxweb/>

³⁶ <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-issues-focus.htm>

³⁷ <http://eige.europa.eu/content/document/estimating-the-costs-of-gender-based-violence-in-the-european-union-report>

³⁸ <http://eige.europa.eu/content/document/administrative-data-sources-on-gender-based-violence-against-women-in-the-eu-report>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

tika izveidota datubāze ar ES dalībvalstīs pieejamajiem administratīvajiem datiem par vardarbību pret sievietēm³⁹.

Lielākajā daļā dalībvalstu ir regulējums, lai apkopotu policijas datus, mazāk ir to valstu, kas apkopo datus tiesu sektorā. Vēl retāk tiek apkopoti veselības sektora un sociālās aizsardzības sistēmas dati. Latvija ir viena no 10 ES valstīm, kur tiek apkopoti veselības sektora dati par vardarbības ģimenē rezultātā gūtajām traumām.

Viena no pētījuma atziņām ir tas, ka nacionālo tiesību aktu piemērošana attiecībā uz dažādām vardarbības pret sievietēm formām ir atšķirīga dažādās dalībvalstīs. Piemēram, izvarošana ir krimināli sodāms nodarījums visās ES valstīs, turpretī seksuāla uzmākšanās ir sodāms nodarījums 21% ES dalībvalstu, bet vajāšana (*stalking*) – 43% dalībvalstīs. Turklāt dažādās valstīs noziedzīgo nodarījumu definīcijas, tai skaitā izvarošanas, būtiski atšķiras, kas apgrūtina salīdzināmu datu apkopšanu.

Tādejādi tiek rekomendēts definēt dažus pamatindikatorus ES līmenī, kas būtu salīdzināmi starp visām dalībvalstīm. Tiek piedāvāti šādi 3 indikatori: policijā reģistrēto slepkavību skaits dalījumā pēc dzimuma; policijā reģistrēto izvarošanu un seksuālas vardarbības skaits dalījumā pēc cietušā un vainīgā dzimuma un vecuma; galīgo spriedumu skaits par izvarošanām un seksuālo vardarbību, dalījumā pēc dzimuma un vecuma, kas reģistrēts tiesu sistēmā.

- *Pētījums par starptautiskajām aktivitātēm datu par ar dzimumu saistītu vardarbību apkopšanas jomā ES valstīs (25.11.2013.)*⁴⁰

Pētījuma mērķis ir sniegt pārskatu par aktivitātēm datu apkopšanā par ar dzimumu saistītas vardarbības problemātiku, ko veic un plāno dažādas starptautiskās organizācijas – ES, ANO, EP un starptautiskās nevalstiskās organizācijas.

- *Pētījums, lai apzinātu pašreizējo situāciju un tendences sieviešu dzimumorgānu kropļošanā 27 ES valstīs un Horvātijā (21.11.2013.)*⁴¹.

- *Pārskats par Pekinas rīcības platformas ieviešanu ES dalībvalstīs: Vardarbība pret sievietēm – cietušo atbalsts (07.12.2012.)*⁴².

- *Pētījums, lai identificētu un apzinātu esošos datus un resursus par seksuālo vardarbību pret sievietēm ES (07.11.2012.)*⁴³. Pētījuma ietvaros tika izveidota pirmā ES mēroga datubāze ar resursiem par seksuālo vardarbību un

³⁹ <http://eige.europa.eu/gender-based-violence/administrative-data-sources>

⁴⁰ <http://eige.europa.eu/content/document/international-activities-on-data-collection-on-gender-based-violence-across-the-EU>

⁴¹ Study to map the current situation and trends of female genital mutilation in 27 EU Member states and Croatia

<http://eige.europa.eu/content/document/study-to-map-the-current-situation-and-trends-on-fgm-country-reports>

⁴² Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Violence against Women – Victim Support <http://eige.europa.eu/content/document/violence-against-women-victim-support-report>. Kopsavilkums par pētījuma rezultātiem ir iekļauts Informatīvajā ziņojumā par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā.

⁴³ Study to identify and map existing data and resources on sexual violence against women in the EU <http://eige.europa.eu/content/document/the-study-to-identify-and-map-existing-data-and-resources-on-sexual-violence-against-women-in-the-EU>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

datubāze ar kriminālo statistiku par seksuālo vardarbību, kā arī apkopojums par metodēm, līdzekļiem un labās prakses piemēriem vardarbības ģimenē apkarošanas jomā.

- *Labās prakses piemēru datubāze*, kurā ir apkopoti apmācību par dzimumu līdztiesību, sabiedrības izglītošanas, cietušo atbalsta pakalpojumu⁴⁴ un vardarbības ģimenē novēršanas un aizsardzības no tās labās prakses piemēri⁴⁵.

- *Ziņojums par dzimumu līdztiesības indeksu (13.06.2013.)*⁴⁶. Šajā ziņojumā, kur viena no pētāmajām jomām bija vardarbība pret sievietēm, tika secināts, ka pieejamie dati par vardarbību ir nepietiekami, lai tos varētu iekļaut dzimumu līdztiesības indeksā.

Papildus šiem pētījumiem, 2014.gadā EIGE plāno publicēt ziņojumu „Pekina+20: Ceturtais pārskats par Pekinas rīcības platformas ieviešanu ES dalībvalstīs”, kur viena no apskatāmajām tēmām ir vardarbība pret sievietēm⁴⁷.

Vairumam ES valstu nav datu par to, cik sievietes gadā nogalina viņu partneri

ES dalībvalstīs visbiežāk tiek reģistrēti policijas dati par vardarbības ģimenē gadījumiem, mazāk ir to valstu, kas apkopo datus tiesu sektorā, vēl retāk tiek apkopoti veselības sektora un sociālās aizsardzības dati

Dažādu institūciju dati par reģistrētajiem vardarbības gadījumiem parāda vienīgi to, cik aktīvi cietušie izmanto šo institūciju piedāvātos pakalpojumus

3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu

ANO Spīdzināšanas novēršanas komitejas rekomendācijas Latvijai

2013.gada 23.decembrī tika publicētas ANO Spīdzināšanas novēršanas komitejas (turpmāk – Komiteja) rekomendācijas par Latvijas trešo - piekto periodisko ziņojumu (CAT/C/LVA/3-5)⁴⁸. Komiteja ieteica Latvijai izdalīt spīdzināšanu kā atsevišķu noziedzīgu nodarījumu. Attiecīgi grozījumi Krimināllikumā tika veikti 2014.gadā, papildinot to ar 130.¹ pantu un izsakot jaunajā redakcijā 130.panta trešās daļas dispozīciju par viegliem miesas bojājumiem⁴⁹.

⁴⁴ [http://eige.europa.eu/methods-and-tools/domestic-violence?title=&foc\[\]=698](http://eige.europa.eu/methods-and-tools/domestic-violence?title=&foc[]=698)

⁴⁵ <http://eige.europa.eu/good-practices/domestic-violence>

⁴⁶ Gender equality index report. <http://eige.europa.eu/content/document/gender-equality-index-report>

⁴⁷ <http://eige.europa.eu/content/publications>

⁴⁸

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fLVA%2fCO%2f3-5&Lang=en

⁴⁹ Līdz ar grozījumiem, KL 130.pantā vairs netiek lietots termins „sistemātiska sišana”, kura piemērošana praksē bija problemātiska. Vienlaikus likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.¹ pantā ir noteikts, ka ar spīdzināšanu saprot apzinātu vairākkārtēju vai ilgstošu personas darbību vai bezdarbību, LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Vienlaikus šajās rekomendācijās Komiteja izteica bažas, ka vēl joprojām vardarbība ģimenē un laulātā izvarošana Latvijā netiek uzskatītas par atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tāpat tā izteica bažas par to, ka Latvijā nav pieejami tiesas lēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un ka valsts nesniedz pietiekamu atbalstu specializētajiem krīzes centriem no vardarbības cietušajām sievietēm, savukārt psihosociālu rehabilitāciju un juridisku palīdzību pamatā nodrošina nevalstiskās organizācijas.

Tādejādi Komiteja ieteica:

- pieņemt visaptverošus normatīvos aktus par vardarbības pret sievietēm novēršanu;

- nodrošināt, ka visi ziņojumi par vardarbību ģimenē, tai skaitā, seksuālo vardarbību un vardarbību pret bērniem, tiek reģistrēti policijā un visi šie gadījumi tiek izmeklēti efektīvi un savlaicīgi, kā arī vainīgie tiek sodīti;

- apmācīt tiesībsargājošo iestāžu darbiniekus vardarbības ģimenē gadījumu izmeklēšanā;

- nodrošināt, lai vardarbības ģimenē upuri, tai skaitā seksuālās vardarbības upuri, saņem aizsardzību, tai skaitā palīdzību tiesas izdota lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību veidā, un cietušajiem ir pieejama medicīniskā un juridiskā palīdzība, tai skaitā psihosociālās konsultācijas, rehabilitācija, kā arī drošas un pietiekami finansētas patversmes, īpaši cietušām sievietēm, ko valsts tieši pārvalda vai atbalsta.

Ņemot vērā gan starptautisko organizāciju ieteikumus, gan pamatnostādnes ES līmenī, lai mazinātu atšķirības, kas pastāv starp dalībvalstīm normatīvajos aktos, Latvijā 2013. un 2014.gadā turpinājās normatīvo aktu pilnveide:

- 2013.gadā spēkā stājās arī grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā, cita starpā nosakot, ka par emocionālu vardarbību pret bērnu uzskatāmas arī tās situācijas, kad bērna klātbūtnē vardarbīgi izturas pret viņa tuvinieku.

- 2014.gada 31.martā stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likumā un ar tiem saistītie grozījumi Bāriņtiesu likumā, Krimināllikumā (turpmāk - KL), likumā „Par policiju” un Bērnu tiesību aizsardzības likumā, ieviešot civilprocesuālus pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus. Papildu grozījumiem likumos 2014.gada 25.martā ir pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr.161 „Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību”.

Personai, pret kuru vērsta vardarbība, ir tiesības civilprocesa ietvaros vērsties tiesā, tai skaitā ar policijas starpniecību, un lūgt tiesu noteikt noteiktus ierobežojumus vardarbīgajai personai. Savukārt policijas darbinieks gadījumos, kad pastāv tūlītēji draudi, ka persona, kas atrodas mājoklī vai tā tuvumā, var nodarīt kaitējumu citai personai, kura dzīvo tajā, var pieņemt lēmumu par

---

nodarot citai personai stipras fiziskas sāpes vai psihiskas ciešanas, vai apzinātu vienreizēju personas darbību vai bezdarbību, sagādājot citai personai stipras fiziskas vai psihiskas ciešanas, lai ietekmētu apziņu vai gribu. Līdz ar to, atbilstoši spīdzināšanas definīcijai sistemātiska sišana ir spīdzināšana.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

nošķiršanu uz laiku līdz 8 dienām. Ja ar tiesas pieņemto lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību vardarbīgai personai ir piemērots aizliegums uzturēties kopīgā mājoklī ar cietušo, cietušajam ir jāceļ pamatprasība 30 dienu laikā. Tomēr, ja pamatprasība netiek celta, tiesas piemērotā pagaidu aizsardzība pret vardarbību automātiski nebeidzas un ieinteresētai pusei īpaši jālūdz atcelt prasības pagaidu nodrošināšanas atcelšana. Bez šāda lūguma apmierināšanas aizliegums uzturēties kopīgā mājoklī ar cietušo, kā arī citi piemērotie aizliegumu ir spēkā. Tāpat paredzēts, ka bērna interesēs bāriņtiesa var iesniegt tiesai pieteikumu ar lūgumu piemērot pagaidu aizsardzību pret vardarbību.

- 2014.gadā spēkā stājās būtiski grozījumi KL, kuru mērķis ir tuvināt izvarošanas un seksuālās vardarbības definīciju Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un izskaušanu (Stambulas konvencija) formulējumam, paredzot, ka seksuāla vardarbība un izvarošana ir sodāma arī gadījumos, ja šīs darbības tiek veiktas pret personas gribu, nepielietojot fizisku vardarbību⁵⁰. Turklāt tika palielināta sankcija par izvarošanu un seksuālo vardarbību, vienlaikus nosakot, ka par šiem noziedzīgajiem nodarījumiem nav pieļaujama nosacīta notiesāšana.

Kopš 2014.gada vardarbīgām personām var uzlikt par pienākumu atstāt ar cietušo kopīgo mājokli

Kopš 2014.gada krimināli tiek sodītas arī tādas izvarošanas, kur vardarbība netika pielietota

Vardarbība pret tuvinieku bērna klātbūtnē ir emocionāla vardarbība pret bērnu

4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā

Latvijā statistikas datus, kas raksturo vardarbības ģimenē izplatību, apkopo vairākas dažādu nozaru institūcijas. Latvijā nav vienotas „vardarbības ģimenē” definīcijas⁵¹, arī iestāžu datu vākšanas metodoloģija atšķiras.

Tādēļ joprojām šis un iepriekšējie informatīvie ziņojumi nesniedz visaptverošu informāciju par no vardarbības ģimenē cietušajiem un vardarbības veicējiem vairāku iemeslu dēļ:

- ne visas institūcijas apkopo datus dalījumā pēc dzimuma un saistības ar vardarbības veicēju;

⁵⁰ <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>

⁵¹ KL 48.panta pirmās daļas 15.punkts palīdz raksturot vardarbības ģimenē gadījumus, paredzot, ka tas ir noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu un izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

- dažas institūcijas mainīja datu uzskates metodoloģiju minētajā laika posmā, piemēram, personu loku, par kurām tiek uzkrāta informācija;
- tika veikti grozījumi normatīvajos aktos, mainot noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju;
- katrs informatīvais ziņojums tiek papildināts ar jauniem datiem, raksturojot arvien jaunus vardarbības ģimenē problēmas aspektus;
- dažādu iestāžu datu bāzes nav savstarpēji saslēgtas, tādēļ pieejamie dati nav savstarpēji salīdzināmi.

Pieejamie statistikas dati var palīdzēt iezīmēt vardarbības ģimenē izplatību pēc šādām pazīmēm:

- Traumas vardarbības ģimenē dēļ (4.1.sadaļa)

- no vardarbības ģimenē cietušo personu, kas guvušas traumas un vērsušās ārstniecības iestādēs, skaits;

- mājās mirušo iedzīvotāju skaits vardarbības rezultātā.

- Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē (4.2. sadaļa)

- Valsts policijas un pašvaldību policijas saņemtie izsaukumi par konfliktiem ģimenē;

- pie kriminālbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem saukto personu skaits;

- notiesāto personu skaits;

- personu skaits, pret kurām ierosinātās krimināllietas ir izbeigtas;

- cietušo personu skaits;

- probācijas klientu skaits.

- No vardarbības ģimenē cietušie bērni (4.3. sadaļa)

- bērnu skaits, kuru vecākiem ar bāriņtiesas lēmumu pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, ja konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu;

- no vardarbības cietušo bērnu, kuriem nodrošināta rehabilitācija, skaits, un vardarbības veicēja un cietušā bērna saistība/ radniecība;

- Biedrību un pašvaldību institūciju sniegtā palīdzība no vardarbības ģimenē cietušajiem (4.4. sadaļa)

- no vardarbības cietušo, kas vērsušies nevalstiskajās organizācijās un pašvaldību institūcijās pēc palīdzības, skaits.

4.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ

Informāciju par traumām, kas gūtas vardarbības ģimenē dēļ, var iegūt Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk – SPKC) datu bāzē „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuri guvuši traumas un ievainojumus” (turpmāk – reģistrs)⁵². Informāciju par pacientiem ar traumām un ievainojumiem reģistram sniedz stacionārās ārstniecības iestādes

⁵² Reģistrā ir pieejama informācija gan par netīšām, gan par vardarbības rezultātā gūtajām traumām. Vardarbība ir iemesls aptuveni 10% no visiem reģistra ierakstiem.

par hospitalizētajiem pacientiem⁵³. 2011. un 2012.gadā informāciju reģistram sniedza 19 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurām dati bija jāsniedz. 2013.gadā informāciju reģistram sniegušas 20 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurās ir traumatoloģijas profils.

Reģistrā tiek atzīmētas traumas *pēc nolūka* (netīšs, tīšs paškaitējums, uzbrukums, cita veida vardarbība, nenoteikts nolūks, cita veida precizēts nolūks, nolūks nav precizēts); cietušo un vardarbību veikušo personu dzimums un vecums; vardarbības *iesmesls* (strīds, naudas/ īpašuma nelikumīgs ieguvums vai nelikumīgs iegūšanas mēģinājums, ar narkotikām saistīts notikums, seksuāls uzbrukums, ar bandu saistīts notikums, cits precizēts/ neprecizēts uzbrukuma konteksts), *vainīgā saistība ar upuri* (laulātais draugs/ draudzene vai partneris, vecāki, citi radnieki, aprūpētāji, kam nav radniecības saites, paziņa vai draugs, amatpersona vai likumīga vara, svešinieks, cita/ neprecizēta saistība). Informācija reģistrā tiek ievadīta, balstoties uz cietušā vārdiem.

Savukārt „Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzē” no medicīniskajām apliecībām tiek apkopoti dati par nāves cēloni. Cēloņu kodēšanai tiek izmantota Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija (SSK-10). Datu bāzē nav pieejami atsevišķi dati par nāves gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, bet ir pieejami dati par nāves gadījumiem, kas radušies vardarbības rezultātā mājās.

---

⁵³ Informācija tiek apkopota atbilstoši 2008.gada 15.septembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.746 „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība”. Līdz 2008.gada 15.septembrim informāciju reģistram sniedza arī ambulatorās ārstniecības iestādes. Saņemtā informācija tiek apkopota un kodēta, atbilstoši ES IDB (*Injury Database*) rokasgrāmatas vienotajām datu kvalitātes prasībām. Pēc rokasgrāmatas rekomendācijās minētās terminoloģijas, vārds „*vainīgais*” norāda uz to personu, kas nodarījusi pacientam („*cietušais*”) fiziskus miesas bojājumus. Rekomendācijās ir uzsvērts, ka šī terminoloģija attiecas tikai uz traumu un ievainojumu gadījumu uzskaiti, bet nenorāda uz juridiski vainīgām personām. LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Tab. 2. Reģistrētais vardarbībā gūto traumu gadījumu skaits, sadalījumā pa dzimuma un vecuma grupām

Vecuma grupa	2008				2009				2010				2011				2012				2013			
	Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes	
	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē
Nezināma	2	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	19	0	2	0	1	0	0	0
0-4	6	5	3	2	1	1	2	1	2	0	1	1	3	3	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0
5-9	23	4	1	0	41	0	4	1	16	1	2	0	15	2	3	0	2	1	2	1	6	1	0	0
10-14	76	2	31	5	96	3	12	1	50	3	30	4	50	2	16	2	35	8	8	2	22	0	11	2
15-17	152	6	37	6	129	2	26	5	110	4	29	5	90	4	20	0	51	1	16	2	22	0	4	0
18-19	216	7	47	11	372	3	22	4	110	2	28	3	98	0	20	2	59	0	3	0	44	3	4	0
20-24	524	20	85	26	282	12	52	21	370	14	82	40	342	5	64	20	256	8	35	11	127	2	19	10
25-29	410	5	88	37	286	4	62	32	327	4	66	32	295	7	67	37	223	10	42	22	124	2	19	9
30-34	349	14	86	38	196	7	63	20	284	17	64	30	250	13	59	25	196	11	43	26	116	0	23	8
35-39	279	11	103	41	160	5	83	22	239	9	82	39	236	12	91	47	157	4	41	24	100	9	31	15
40-44	261	13	80	31	159	8	59	23	182	13	59	34	182	16	57	25	129	8	47	20	82	3	25	13
45-49	240	14	83	37	112	9	36	15	162	10	69	28	151	13	77	36	119	8	27	12	57	5	21	9
50-54	160	12	64	25	78	13	51	17	122	7	47	27	127	12	47	24	94	5	33	17	54	5	20	11
55-59	89	10	59	22	6	5	27	9	76	15	35	15	87	14	34	23	75	7	18	9	34	3	15	10
60-64	59	7	37	15	49	4	26	11	42	4	30	16	37	6	19	9	32	5	20	9	23	3	12	6
65-69	32	7	26	9	27	2	17	6	25	1	22	8	22	4	13	4	15	2	16	8	13	0	8	3
70-74	21	4	20	9	10	2	14	3	21	3	20	10	22	2	20	14	18	6	15	8	6	0	12	4
75-79	15	2	17	4	5	3	16	7	9	4	14	6	7	1	22	7	7	1	12	6	3	2	6	4
80-84	6	0	14	6	2	0	8	4	4	0	11	6	3	0	9	4	1	0	15	7	1	0	3	2
85+	2	1	2	0	2	0	4	0	1	0	9	4	2	1	7	5	1	0	7	2	2	0	6	2
Kopā	2922	144	884	324	2015	83	584	202	2152	111	700	308	2019	117	646	285	1489	85	402	186	838	39	239	108
	3806 (t.sk. 468 ģimenē)				2599 (t.sk. 285 ģimenē)				2852 (t.sk. 419 ģimenē)				2665 (t.sk. 402 ģimenē)				1891 (t.sk. 271 ģimenē)				1077 (t.sk.147ģimenē)			

Avots: SPKC

Analizējot 2.tabulā ietvertos datus, konstatējams, ka kopumā no vardarbības cietušo vīriešu skaits, kas vērsušies pēc medicīniskās palīdzības, ir daudz lielāks, nekā cietušo sieviešu skaits. Tomēr, ja pilngadīgu vīriešu procents, kas cietuši ģimenē (no laulātās draudzenes, partnera, vecākiem vai citiem radniekiem) ir ļoti niecīgs (apm. 5%), tad gandrīz katra otrā pilngadīgā sievietē ir cietusi no vardarbības ģimenē, kuru veicis tuvinieks vai partneris (apm. 38% 2008.gadā, 36% 2009.gadā, 47% 2010.gadā un 2011.gadā, 48% 2012.gadā, 47% 2013.gadā). Savukārt no vardarbības ģimenē cietušo bērnu skaits nav no dzimuma atkarīgs. Tādejādi šie dati uzrāda ļoti līdzīgas tendences, kas parādās iepriekš minētajos starptautiskajos pētījumos, ka partneri un tuvākie cilvēki pārsvarā ir tie, kas nodara traumas sievietēm. Vienlaikus kopējais reģistrā reģistrēto traumu samazinājums ir jāvērtē kontekstā ar to, ka stacionārā ārstēto pacientu skaitam Latvijā ir vispārēja tendence samazināties.

Tab. 3. Reģistrētais traumu gadījumu skaits personām, kuras cietušas no tuvinieku veiktas vardarbības

Gads	Vainīgās personas*	Vecuma grupa																		Kopā	
		0-4	5-9	10-14	15-17	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84		85+
2008	Laulātais draugs/partneris	0	0	0	2	8	21	32	37	39	26	30	18	9	5	5	1	4	1	0	238
	Laulātā draudzene/partnere	0	0	0	0	0	3	3	5	3	5	9	3	4	2	3	1	0	0	0	41
	Vecāki	5	3	6	5	4	8	4	1	1	6	3	0	2	1	1	1	0	0	0	51
	Citi radnieki	2	1	1	5	5	14	3	9	8	6	8	16	16	14	7	10	2	5	1	133
	Kopā	7	4	7	12	18	46	42	52	52	44	51	37	32	22	16	13	6	6	1	468
2009	Laulātais draugs/partneris	0	0	0	2	3	19	27	20	17	23	13	14	6	5	2	1	1	1	0	154
	Laulātā draudzene/partnere	0	0	0	0	1	3	4	5	3	2	1	6	1	2	1	1	1	0	0	31
	Vecāki	2	1	3	2	0	4	0	0	2	2	1	2	3	5	0	2	0	0	0	29
	Citi radnieki	0	0	1	3	3	7	5	2	4	4	9	8	4	3	5	1	8	3	0	70
	Kopā	2	1	4	7	7	33	36	27	27	31	24	30	14	15	8	5	10	4	0	285
2010	Laulātais draugs/partneris	0	0	0	0	2	36	30	27	36	33	24	19	13	10	2	2	0	0	0	234
	Laulātā draudzene/partnere	0	0	0	0	0	1	0	3	4	6	3	0	5	1	0	1	0	0	0	24
	Vecāki	1	0	7	8	3	4	1	4	0	1	2	7	3	4	0	0	0	0	0	45
	Citi radnieki	0	1	0	1	0	13	5	13	8	7	9	8	9	5	7	10	10	6	4	116
	Kopā	1	1	7	9	5	54	36	47	48	47	38	34	30	20	9	13	10	6	4	419

2011	Laulātais draugs/partneris	0	0	0	0	1	15	35	25	46	23	29	19	16	5	2	7	1	1	0	225
	Laulātā draudzene/partnere	0	0	0	0	0	0	1	6	4	7	6	6	6	2	0	0	0	0	0	38
	Vecāki	4	2	1	2	1	5	2	3	2	3	5	3	3	3	4	5	0	0	0	48
	Citi radinieki	0	0	3	2	0	5	6	4	7	8	9	8	12	5	2	4	7	3	6	91
	Kopā	4	2	4	4	2	25	44	38	59	41	49	36	37	15	8	16	8	4	6	402
2012	Laulātais draugs/partneris	0	0	1	0	0	10	22	24	20	18	11	13	5	4	4	5	0	0	1	138
	Laulātā draudzene/partnere	0	0	0	0	0	2	2	3	2	3	3	4	3	1	1	0	0	0	0	24
	Vecāki	0	1	7	1	0	2	3	6	2	2	1	2	4	3	0	3	0	0	0	37
	Citi radinieki	0	1	2	2	0	5	5	4	2	5	5	3	4	6	5	6	7	7	1	70
	Kopā	0	2	10	3	0	19	32	37	28	28	20	22	16	14	10	14	7	7	2	271
2013	Laulātais draugs/partneris	0	0	1	0	1	10	9	5	14	11	7	7	7	4	2	1	3	0	0	82
	Laulātā draudzene/partnere	0	0	0	0	0	0	0	0	6	1	2	1	2	0	0	0	1	0	0	13
	Vecāki	0	1	1	0	2	1	1	2	0	2	4	1	0	0	0	0	0	0	0	15
	Citi radinieki	1	0	0	0	0	1	1	1	4	2	1	7	4	5	1	3	2	2	2	37
	Kopā	1	1	2	0	3	12	11	8	24	16	14	16	13	9	3	4	6	2	2	147

Avots: SPKC

* Gadījumos, kad vainīgā persona ir bijusi „Laulātais draugs/draudzene vai partneris”, laulātā drauga vai partnera dzimums nav zināms 5 gadījumos 2008.gadā, 1 gadījumā 2009.gadā un 2 gadījumos 2012.gadā.

Izvērtējot datus par vainīgā saistību ar cietušo, nepieciešams atzīmēt, ka lielākajā reģistrēto gadījumu daļā vardarbīgi ir izturējies laulātais draugs vai partneris, kā arī citi radinieki, vismazāk reģistrēti gadījumi, kad vardarbīgi ir izturējušies vecāki. Vardarbīgo laulāto un partneru vidū 2012.gadā bija 138 vīrieši, 24 sievietes, bet 2 gadījumos dzimums reģistrā nebija norādīts. 2013.gadā vardarbīgo laulāto un partneru vidū bija 82 vīrieši un 13 sievietes. Tomēr jāatzīmē arī, ka šajā tabulā dati neatspoguļo situāciju pilnībā, jo reģistrā tiek iekļauts arī liels gadījumu skaits, kur norādīta „Cita/ neprecizēta saistība” – 1328 gadījumi 2008.gadā, 910 gadījumi 2009.gadā, 781 gadījumi 2010.gadā, 584 gadījumi 2011.gadā, 376 gadījumi 2012.gadā un 220 gadījumi 2013.gadā. Līdz ar to var pieņemt, ka no tuviniekiem un partneriem cietušo skaits ir lielāks, nekā tabulā norādīts - tie ir slēptās vardarbības gadījumi, par kuriem cietušais kaut kādu iemeslu dēļ nevēlas atklāt apstākļus, kādos trauma ir gūta.

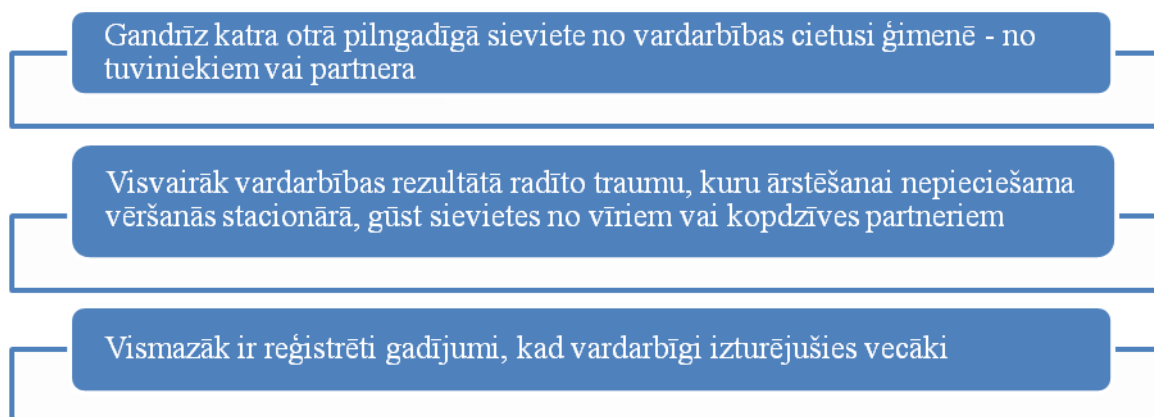
4.tabulā ir apkopoti dati par nāves gadījumiem, kuri iestājušies vardarbības rezultātā mājās. Tomēr no šiem datiem nevar sīkāk izdalīt datus par vardarbības ģimenē gadījumiem, tabulā esošie gadījumi var būt saistīti arī ar LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

citām noziedzīgām darbībām, kas notika mājās, piemēram, laupīšanu. Dati parāda, ka uzbrukumiem praktiski netiek lietoti šaujamo ieroci, bet biežāk tiek lietoti dažādi priekšmeti, īpaši asi priekšmeti. Mājās nogalināto pilngadīgu sieviešu skaits ir 37% no visiem mājās nogalinātajiem cilvēkiem.

Tab.4. Vardarbības rezultātā mājās mirušo personu skaits 2013. gadā

SSK-10 kods	Nāves cēlonis	Miruso skaits	
		Kopā	Sievietes (18 gadi un vecākas)
X91.0	Pakāršana, žņaugšana un smacēšana mājās	6	3
X97.0	Vardarbība ar dūmiem, uguni un liesmām mājās	2	1
X99.0	Uzbrukums ar asu priekšmetu mājās	27	8
Y00.0	Uzbrukums ar neasu priekšmetu mājās	2	1
Y04.0	Uzbrukums ar fizisku spēku mājās	22	10
Y09.0	Uzbrukums ar neprecizētiem līdzekļiem mājās	7	2
	Mirusi kopā	66	25

Avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

4.2. Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē

Par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē un kas nonāk tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā, ir pieejama informācija no dažādiem avotiem. Vislielākais rādītājs ir *izsaukumu skaits* par konfliktiem ģimenē un vardarbīgiem nodarījumiem, ko saņem Valsts un pilsētu un novadu pašvaldības policija. Mazāks ir *ierosināto krimināllietu skaits*, jo daļā no gadījumiem, par kuriem informāciju saņem policija, netiek konstatētas noziedzīga nodarījuma pazīmes vai cietušais neraksta iesniegumu kriminālprocesa ierosināšanai. Turklāt uzsāktais kriminālprocess dažādu iemeslu dēļ var tikt izbeigts. Savukārt *notiesājošo spriedumu* ir vēl mazāk. Vēl jāņem vērā, ka ne visiem ģimenē veiktajiem vardarbības aktiem Latvijas tiesību aktos ir paredzēts atbilstošs kriminālais vai administratīvais sods. Piemēram, psiholoģiskā vardarbība pret

pieaugušo⁵⁴ un vajāšana (*stalking*), atšķirībā no citām valstīm, vēl netiek kvalificēti kā atsevišķi noziedzīgi nodarījumi. Tādēļ dati par reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, atspoguļo situāciju atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Tā kā lielākā daļa policijā sākotnēji fiksēto gadījumu paliek ārpus turpmāka redzesloka, 4.2.sadaļas dati par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, parāda tikai „aisberga redzamo daļu”; “atsijāto” gadījumu skaits ir daudz lielāks. Šie gadījumi var nonākt, bet var arī nenonākt citu institūciju redzeslokā.

Policijas izsaukumi

Valsts policija reģistrē informāciju par notikumiem (izsaukumiem) Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” (turpmāk – žurnāls). Žurnālā tiek reģistrēti gan telefoniski saņemtie izsaukumi, gan iesniegumi, gan no citām institūcijām saņemtā informācija. Žurnālā tiek ierakstīta informācija, ņemot vērā izsaucēja telefoniski teikto, savukārt, ierodoties notikuma vietā, šī informācija var arī neapstiprināties vai tas var būt viltus izsaukums.

Analizējot žurnālā ietvertu informāciju, var iegūt datus par gadījumu skaitu, par kuriem ir vai nav uzsākts kriminālprocess. 5.tabulā ir redzami visi gadījumi, kas reģistrēti žurnālā pārskata periodā pēc konkrētā nodarījuma veida. Policijas saņemtie izsaukumi liecina, ka 2013.gadā būtiski pieaudzis vardarbīgas dzimumtieksmes apmierināšanas gadījumu skaits, tīšu miesas bojājumu gadījumu skaits, cietsirdības pret nepilngadīgo gadījumu skaits. Par reģistrētajiem notikumiem pieaudzis arī ierosināto kriminālprocesu apmērs.

Vienlaikus 5.tabulā redzams, ka Valsts policija regulāri saņem izsaukumus par konfliktiem ģimenē – dienā tie ir vidēji 7-16 izsaukumi. Savukārt, ja tuvinieks vai partneris nodara otram miesas bojājumus, notikums tiek kvalificēts atbilstoši sekām, tādēļ patiesais izsaukumu uz vardarbības ģimenē gadījumiem skaits ir vēl lielāks. Turpat vai visos ģimenes konfliktu gadījumos (99%) kriminālprocess netiek ierosināts. Ja vardarbības rezultātā tiek nodarīti miesas bojājumi, tad atbilstoši to smagumam tiek ierosināts kriminālprocess. Ja nodarīti viegli miesas bojājumi⁵⁵, tad kriminālprocess netiek

⁵⁴ Lai gan KL psiholoģiska vardarbība netiek kvalificēta kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums, tomēr pastāv iespēja noteiktos gadījumos saukt personu pie kriminālatbildības par vardarbību, ja tās rezultātā radīti psihiskas dabas traucējumi. Piemēram, KL 125.pantā kā noziedzīgs nodarījums ir paredzēts tāda miesas bojājuma tīša nodarīšana, kas bīstams dzīvībai vai bijis par iemeslu redzes, dzirdes vai kāda cita orgāna vai orgānu funkciju zaudēšanai, **psihiskam** vai citādam veselības traucējumam, ja tas saistīts ar vispārējo darbību paliekošu zaudējumu ne mazāk kā vienas trešdaļas apmērā vai izraisījis grūtniecības pārtraukšanu, vai izpaužas nelabojamā sejas izkēmojumā. Tāpat arī no likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.panta pirmās daļas izriet, ka smagas sekas iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā izraisīta cilvēka nāve, nodarīti smagi miesas bojājumi vai **psihiskas dabas traucējumi** vismaz vienai personai. Līdz ar to viens no smagu seku kritērijiem ir psihiskas dabas traucējumi, kas nozīmē, ka noteiktos gadījumos par psiholoģisku vardarbību var saukt pie kriminālatbildības.

⁵⁵ Viegli miesas bojājumi ir miesas bojājumi, kas izraisījuši īslaicīgu veselības traucējumu no 7 dienām līdz 21 dienai vai vispārējo darbību paliekošu zaudējumu līdz 5 procentiem (ieskaitot).

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

ierosināts 80% gadījumu; šajos gadījumos kriminālprocesa ierosināšanai ir nepieciešams cietušās personas iesniegums.

Tab. 5. Valsts policijā Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” reģistrētie notikumi

Notikums	2010			2012			2013			Kopā laika posmā no 2008. līdz 2013.
	Kopā	T.sk., notikumi, par kuriem <u>nav</u> pieņemti lēmumi „Pievienots kriminālproc.” un „Uzsākts kriminālproc.”		Kopā	T.sk., notikumi, par kuriem <u>nav</u> pieņemti lēmumi „Pievienots kriminālproc.” un „Uzsākts kriminālproc.”		Kopā	T.sk., notikumi, par kuriem <u>nav</u> pieņemti lēmumi „Pievienots kriminālproc.” un „Uzsākts kriminālproc.”		
		skaits	% no kopējā skaita		skaits	% no kopējā skaita		skaits	% no kopējā skaita	
Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	167	138	83	173	145	84	221	144	31,8	1002
Tīši miesas bojājumi,										
t.sk. maznozīmīgi	-	-	-	1	0	0	293	292	99	294
t.sk. viegli	2044	1743	85	3084	2886	94	3364	2754	81,8	15752
t.sk. vidēja smaguma	121	101	83	124	74	60	128	28	21,8	719
t.sk. smagi	85	65	18	63	34	54	66	0	0	403
Izvarošana	90	58	64	94	32	34	83	9	10,8	560
Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana	34	28	82	48	32	67	163	0	0	353
Pavešana netiklībā	63	48	76	115	93	81	51	10	19,6	470
Ģimenes konflikts	2481	2434	98	4526	4519	99,9	5995	5983	99,8	20717

Avots: VP

Ārstniecības likuma 56.¹ pantā ir noteikts ārstniecības iestāžu pienākums paziņot Valsts policijai par gadījumiem, kad ārstniecības iestāde sniedz palīdzību pacientam un ir pamats uzskatīt, ka pacients ir cietis no vardarbības. Valsts policijas žurnālā ir iespēja atlasīt datus pēc saņemtā ziņojuma avota. Salīdzinot 6.tab. datus ar Traumu reģistra datiem, redzams, ka ziņojumu par vardarbības gadījumiem skaits no ārstniecības iestādēm policijai ir lielāks nekā Traumu reģistrā reģistrēto ziņojumu skaits, kas nozīmē, ka ziņojumi tiek saņemti arī no ambulatorajām ārstniecības iestādēm. Tomēr redzams arī, ka ārstniecības iestādes vai nu neziņo policijai par seksuālas vardarbības gadījumiem, vai arī cietušie cilvēki pēc šiem gadījumiem nevēršas ārstniecības iestādēs. Tā, arī saskaņā ar Traumu reģistra datiem, 2013.gadā tika reģistrēti tikai 2 gadījumi,

kad stacionārā vērās 2 pilngadīgas no seksuālās vardarbības cietušas sievietes. Par vienu izvarošanas gadījumu ārstniecības iestāde ir ziņojusi policijai.

Tab. 6. No ārstniecības iestādēm Valsts policijā saņemtie ziņojumi

	2012					2013					
	Saņemties ziņojumi kopā			t.sk. no ārstniecības iestādēm		Saņemties ziņojumi kopā			t.sk. no ārstniecības iestādēm		
	Kopā	Cietušais norādīts vīrietis	Cietušais norādīts sieviete	Kopā	T.sk., notikumi, par kuriem nav pieņemti lēmumi „Uzsākts kriminālprocess”	Kopā	Cietušais norādīts vīrietis	Cietušais norādīts siev.	Kopā	T.sk., notikumi, par kuriem nav pieņemti lēmumi „Uzsākts kriminālprocess”	t.sk., no ārstniecības iestādēm saņemtie ziņojumi % no kopējā saņemto ziņojumu skaita
Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	173	93	95	7	7	221	124	102	10	8	5
Tīši miesas bojājumi											
t.sk. maznozīmīgi						293	171	119	78	77	26
t.sk. viegli	3084	2007	1021	1040	1023	3341	2226	1056	1227	1203	37
t.sk. vidēja smaguma	124	93	28	41	31	126	94	35	48	14	38
t.sk. smagi	63	52	6	28	20	66	37	26	29	11	44
Izvarošana						83	0	60	1	0	1
Vardarbīga dzimumtieks. apmierināšana	48	6	19	0	0	163	7	31	0	0	0
Pavešana netiklībā	115	16	18	93	81	51	14	22	0	0	0
Ģimenes konflikts	4526	736	3051	34	32	5995	960	3968	32	32	0.5

Avots: IeM IC

Ja pašvaldībā ir arī pašvaldības policija, tad lielu daļu izsaukumu par konfliktiem ģimenē Valsts policija pāradresē pašvaldības policijai. 7.tabulā ir sniegti Rīgas pašvaldības policijas (turpmāk – RPP) apkopotie dati par izsaukumiem par konfliktiem ģimenē, kas papildina 5.tabulā sniegto informāciju. Tādējādi var redzēt, ka laika posmā no 2008. līdz 2013.gadam Valsts policija un RPP vidēji par konfliktiem ģimenē saņēma vismaz 19 izsaukumus dienā. Šajā skaitā nav iekļauti izsaukumi uz notikumiem, kuru rezultātā tika nodarīti tīši miesas bojājumi vai izdarīti citi noziegumi.

Tab. 7. Rīgas pašvaldības policijas saņemtie izsaukumi un iesniegumi par konfliktiem ģimenē, 2008.-2013.gadā

	2008	2010	2011	2012	2013	Kopā 2008 - 2013
Izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē	4701	4501	3803	3831	3881	25280
<i>t.sk. izsauc kaimiņi</i>	253	231	235	226	318	1500
<i>t.sk. izsauc ģimenes locekļi</i>	1984	2163	2091	2428	712	10907
<i>t.sk. izsauc citi</i>	228	90	97	52	78	686
<i>t.sk. izsauc Valsts policija vai OVB</i>	2236	2017	1389	1125	2773	12187
Gadījumu skaits, kāds no konfliktā iesaistītajiem tika aizturēts	968	794	600	580	543	4218
Gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie	157	347	327	224	238	1467
Saņemti personu iesniegumi par konfliktiem starp ģimenes locekļiem	1 170	840	665	676	744	4985
<i>t.sk. iesniedz sievietes</i>	1 015	742	595	600	666	4410

Avots: RPP

RPP saņemto izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē un aizturēto personu skaits ir nostabilizējies uz apm. 3800 izsaukumiem gadā un apm. 700 gadījumiem, kad tiek saņemts iesniegums, uz kura pamata personu var aizturēt. Valsts policijas reģistrētie izsaukumi šādu tendenci neuzrāda, un Valsts policijas reģistrēto izsaukumu skaits ir ļoti mainīgs. Iesniegumi RPP tiek iesniegti gadījumos, kad kādai no ģimenes konfliktā iesaistītajām personām ir bail palikt vienatnē ar vardarbīgo personu, bet noziedzīga nodarījuma pazīmes nav konstatētas. Šajos gadījumos tiek piemērots likuma „Par policiju” 12.panta 10.punkts, saskaņā ar kuru policijai ir tiesības aizturēt uz rakstveida pieteikuma pamata personas, kuras atrodas mājoklī alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu reibuma stāvoklī un var nodarīt kaitējumu sev vai apkārtējiem cilvēkiem, kā arī gadījumā, ja apkārtējie cilvēki baidās palikt vienatnē ar šo personu un ja nav cita pamata tās aizturēšanai, kā arī aizturēt tādas personas policijas iestādē līdz atskurbšanai vai apstākļu noskaidrošanai, bet ne ilgāk par 12 stundām. 7.tabulā ir redzams, ka pārsvarā (apm. 90%) šādi iesniegumi tiek saņemti no sievietēm. Iesniegumu skaits var pārklāties ar gadījumiem, kas personu aiztur, bet ne vienmēr.

7.tabulā redzams, ka 2013.gada laikā, salīdzinot ar 2012.gadu, samazinājies ģimenes locekļu veikto izsaukumu skaits RPP, savukārt izsaukumu skaits ar Operatīvās vadības biroja (OVB) vai Valsts policijas starpniecību ir krietni pieaudzis. Tas skaidrojams ar to, ka iedzīvotāji biežāk sākuši izmantot policijas vienoto tālruna numuru 110, kas ir bezmaksas un ātri izsaucams. Saņemtos izsaukumus no OVB nav iespējams sadalīt pēc izsaucējiem.

Daudzu citu pilsētu un novadu pašvaldības policijas detalizētāku informāciju par izsaukumiem uz konfliktiem ģimenē atsevišķi neizdala un neapkopo, tāpēc šim informatīvajam ziņojumam pieejama ļoti ierobežota

informācija par citu pašvaldības policiju saņemtajiem izsaukumiem par ģimenes konfliktiem.

Tab. 8. Pilsētu un novadu pašvaldību policiju dati par 2012. un 2013.gadu

	Daugavpils pilsētas pašvaldības policija		Liepājas pilsētas Pašvaldības policija	Preiļu novada pašvaldības policija	Tukuma novada Pašvaldības policija		Ventspils pilsētas pašvaldības policija	
	2012	2013	2013	2013	2012	2013	2012	2013
Izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē	104	67	475	37	64	76	158	171
<i>t.sk. izsauc ģimenes locekļi</i>	-	4	308	9	-	12	-	69
<i>t.sk.izsauc VP vai OVD</i>	-	-	108	25	-	41	-	55
<i>t.sk. izsauc citas vai nenoskaidrotas personas</i>	104	63	59	3	-	13	101	47
Gadījumu skaits, kad kāds no konfliktā iesaistītajiem tika aizturēts	0	-	-	0	-	-	25	34
Gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie	2	-	8	5	17	24	17	22
Gadījumu skaits, kad ģimenes konfliktā iesaistītajiem tika nodarīti miesas bojājumi	-	-	2	0	-	-	15	18
Tālāka rīcība								
<i>t.sk. nodoti Valsts policijai</i>	37	18	41	5	-	8	-	34
<i>t.sk. personas nogādātas atskurbšanas telpā</i>	22	16	107	0	-	-	-	17
<i>t.sk. veikta profilaktiska saruna</i>	17	8	152	18	-	48	-	60
<i>t.sk. izsaukums atcelts</i>	8	4	12	1	-	-	-	26
<i>t.sk. izsaukums neapstiprinājies vai konflikts beidzās līdz pašvaldības policijas darbinieki atbrauca uz notikuma vietu</i>	20	21	163	11	-	7	-	-

Avots: pašvaldību policiju ziņojumam sniegtā informācija

Gan RPP, gan citu pilsētu un novadu pašvaldību policijas dati parāda, ka gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie, ir ļoti neliels. Var secināt, ka pašvaldības policijas ar vārdiem "ģimenes konflikts" apzīmē ļoti plašu notikumu loku.

Pašvaldības policijas rīcība ģimenes konfliktu gadījumos var atšķirties atkarībā no pieejamajiem resursiem. Acīmredzams, ka tajās pašvaldībās, kur ir

atskurbšanas telpas (Daugavpils, Liepāja), tajās nogādā reibumā esošo ģimenes konfliktā iesaistīto personu. Tomēr visbiežāk policijas izsaukumi beidzas ar to, ka ir „veikta profilaktiska saruna” vai ar konflikta atrisināšanos pirms policijas atbraukšanas, vai ar izsaukuma atcelšanu. No pieejamajiem datiem nav iespējams gūt plašāku informāciju, kas šajos gadījumos ģimenēs notiek tālāk – vai ar policijas darbinieka profilaktisku sarunu pietiek, lai konflikti atrisinātos, vai no tās pašas ģimenes vēl tiek saņemti izsaukumi pēc kāda laika, utt. Savukārt, ja izsaukumi turpmāk netiek saņemti, nav skaidrs, vai tas ir tādēļ, ka saruna ar policijas darbinieku palīdz atturēties no turpmākajiem vardarbības aktiem, vai arī tāpēc, ka cietušas personas par konfliktiem vairs neziņo.

Valsts un Rīgas pašvaldības policija vidēji par konfliktiem ģimenē saņēma vismaz 19 izsaukumus dienā

99% izsaukumu uz ģimenes konfliktiem gadījumos kriminālprocess netiek ierosināts

Uz cietušā iesnieguma pamata agresīvu personu var aizturēt līdz 12 stundām vai ievietot atskurbšanas telpā. Bieži vien policijas darbinieki veic arī profilaktiskas sarunas ar konfliktā iesaistītajām personām

Pagaidu aizsardzība pret vardarbību

No 2014.gada 31.marta Latvijā ir pieejams jauns instruments cietušo aizsardzībai vardarbības ģimenē gadījumos – pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Laika posmā no 2014.gada 31.marta līdz 31.oktobrim pieņemti 83 policijas lēmumi par nošķiršanu (no tiem 75 lēmumus par nošķiršanu pieņēma Valsts policijas darbinieki un 8 policijas lēmumus par nošķiršanu pieņēma pašvaldības policijas darbinieki); Valsts policijas reģionu pārvalžu struktūrvienībās uzsākta 243 tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izpildes kontrole; Valsts policijā uzsākti 55 kriminālprocesi pēc KL 168¹.panta (Nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana).

Saskaņā ar Integrētajā iekšlietu informācijas sistēmā reģistrētiem datiem, visos policijas lēmumos par nošķiršanu par personu, kas rada draudus, ir atzīti vīrieši. Savukārt 238 tiesas lēmumos par atbildētāju (persona, kas rada draudus) ir atzīti vīrieši un 5 tiesas lēmumos par atbildētāju (persona, kas rada draudus) ir atzītas sievietes.

Pēc iesaistīto institūciju un speciālistu atsauksmēm šis mehānisms ir efektīvs un tiek plaši pielietots, jo gan cietušajam pašam, gan policijai dod iespēju situāciju risināt arī tad, ja nav pamata ierosināt kriminālprocesu.

Uzsāktie kriminālprocesi un konstatētie administratīvie pārkāpumi

Kā jau minēts iepriekš, pēc ziņojuma saņemšanas policijā, situācija var risināties dažādi – ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums, var uzsākt kriminālprocesu, pieņemot lēmumu par pagaidu nošķiršanu, kura norakstu pēc iespējamā prasītāja lūguma nosūta tiesai, kā arī ziņot par notikušo sociālajam dienestam un/vai bāriņtiesai. Ja kriminālprocess tika ierosināts un ja tiek konstatēti apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu vai var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, vai, ja nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina un nav iespējams savākt papildu pierādījumus, var tikt pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu. Kriminālprocesu var pabeigt arī ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez tam, lai nodrošinātu personas uzvedības uzraudzību un sekmētu šīs personas resocializāciju un jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas novēršanu, prokurors priekšrakstā par sodu kā papildsodu nosaka – probācijas uzraudzību. Taču, ja pierādījumi ir pietiekami un nepastāv šķēršļi kriminālprocesa īstenošanai, lietu nodod tiesai, kas pārbauda pierādījumus un lemj par soda noteikšanu, kas tai skaitā var būt gan reāla brīvības atņemšana, gan nosacīta.

Ņemot vērā to, ka kriminālsods par vardarbību ģimenē kā atsevišķu noziedzīgu nodarījumu nav paredzēts, praksē vardarbības ģimenē gadījumos vainīgās personas tiek sauktas pie atbildības pēc dažādiem KL un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk - LAPK) pantiem, ņemot vērā darbības vai bezdarbības izdarīšanas veidu, iestājušās sekas un citas pazīmes. Par ģimenē veiktajiem vardarbīgajiem aktiem var tikt uzsākti kriminālprocesi saskaņā ar KL XII nodaļā „Nonāvēšana”, XIII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret veselību”, XVI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, XVII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem” iekļautajiem atsevišķajiem pantiem vai uzsākta administratīvā pārkāpuma lieta saskaņā ar LAPK 167.² pantu un 172.² pantu.

Reģistrēto likumpārkāpumu skaits, par kuriem ierosinātas krimināllietas, nekad nesakrīt ar personu skaitu, kuras ir sauktas pie kriminālatbildības, un ar cietušo skaitu. Piemēram, viena persona var būt vardarbīga pret vairākiem cietušajiem, vai kriminālprocesu var ierosināt un atzīt personu par cietušo, bet necelt apsūdzību pret vainīgo.

Izmantojot Iekšlietu ministrijas Informācijas centra (turpmāk – IeM IC) reģistru datus par personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības, var noteikt personu skaitu, kas ir saukti pie kriminālatbildības par noziedzīgajiem nodarījumiem pret tuviniekiem un partneriem⁵⁶. Jāņem vērā, ka šim ziņojumam

⁵⁶ Līdz 2011.gada 1.janvārim dati tika apkopoti Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Noziedzīgu nodarījumu reģistrs”. Savukārt no 2011.gada 1.janvāra dati tiek apkopoti Kriminālprocesa informācijas sistēmā (turpmāk - KRASS) atbilstoši 2010.gada 14.septembra MK noteikumiem Nr.850 „Kriminālprocesa informācijas sistēmas noteikumi”. KRASS ievada arī tādu pazīmi kā cietušās personas vai personas, kuras nāvi izraisījis noziedzīgs nodarījums, un noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas savstarpējo attiecību raksturojums. Šo izmaiņu dēļ ne visi dati par 2011.-2013.gadu ir salīdzināmi ar datiem par iepriekšējiem gadiem.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

sniegtajos IeM IC datos tiek iekļauti arī tādi noziedzīgi nodarījumi pret tuvinieku/ partneri, kas var nebūt saistīti ar vardarbību, piemēram, zādzība.

Tādejādi, no vairākiem tūkstošiem ģimenes konfliktu gadījumu, par kuriem Valsts un pašvaldības policija 2013.gadā saņēma informāciju, pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem un partneriem sauktas 242 personas, kas ir divas reizes mazāk nekā 2008.gadā. Samazinājums vērojams gan Rīgā un citās republikas pilsētās, gan arī novados.

Tab.9. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem (salīdzinājumā pēc teritorijas)

	<i>Personu skaits 2008.gadā</i>	<i>Personu skaits 2009.gadā</i>	<i>Personu skaits 2010.gadā</i>	<i>Personu skaits 2011.gadā</i>	<i>Personu skaits 2012.gadā</i>	<i>Personu skaits 2013.gadā</i>
Rīgā	83	47	36	31	25	43
Citās republikas pilsētās kopā	107	70	79	40	47	38
Novados kopā	320	253	176	167	79	158
Nav norādīts	2	0	25	6	0	3
Kopā	512	370	314⁵⁷	244	151	242

Avots: IeM IC

Biežāk noziedzīgie nodarījumi pret tuviniekiem un partneriem izpaužas kā miesas bojājumu nodarīšana, kur dominē viegli miesas bojājumi, tomēr nereti tiek veikti arī noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar īpašuma/ mantas bojāšanu. Kopumā no visām personām, kas tiek sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem, apmēram puse tiek saukta par vardarbīgiem noziegumiem pret tuviniekiem (KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļas). Tā, 2013.gadā tās bija 119 personas no 242.

Tab.10. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgajiem nodarījumiem pret tuviniekiem (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL⁵⁸)

	Personu skaits 2008. gadā	Personu skaits 2010.gadā	Personu skaits 2011.gadā	Personu skaits 2012. gadā		Personu skaits 2013. gadā	
				kopā	no tām sievietes	kopā	no tām sievietes
KL XI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi, 96.-115.p.) kopā	1	-	-	0	0	0	0
KL XII nodaļa (nonāvēšana, 116.-124.p.) kopā	17	5	7	6	2	2	1

⁵⁷ Kopējais personu skaits – 314 – nesakrīt ar skaitļiem salīdzinājumā pēc teritorijas – 316, jo viena persona var izdarīt noziedzīgu nodarījumu vairākās vietās.

⁵⁸ Noziedzīgi nodarījumi var būt kvalificēti arī pēc vairākiem KL pantiem, bet šajā tabulā tas nav atspoguļots. Piemēram, ja noziedzīgais nodarījums ir kvalificēts pēc 130.panta 2.daļas (tīši vieglie miesas bojājumi), 185.panta 1.daļas (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) un 143.panta 1.daļas (personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana), tad šajā tabulā tas parādīsies ailē par 130.pantu.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	8	3	3	4	1	2	1
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	3	2	2	1	1	0	0
KL XIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību, 125.-142.p.) kopā	234	147	80	61	9	51	7
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	32	18	15	15	6	10	4
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	24	15	20	18	1	16	1
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	166	102	31	22 ⁵⁹	2	18	1
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	4	6	9	5	0	5	0
KL XIV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām, 143.-151.p.) kopā	1	4	2	3	0	2	0
<i>no tiem</i> 143.p. (personas mājokļa neaizskaramības pārkāpšana)	-	-	-	-	-	2	0
KL XV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu, 152.-158.p.) kopā	1	0	0	1	0	0	0
KL XVI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, 159.-166.p.) kopā	15	12	10	8	0	19	1
<i>no tiem</i> 159.p. (izvarošana)	2	5	3	1 ⁶⁰	0	1	0
160.p. (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana)	5	1	0	0	0	3	0
162.p. (pavešana netiklībā)	5	4	7	5	0	5	0
KL XVII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem, 167.-174.p.) kopā	87	38	47	30	8	47	12
<i>no tiem</i> 174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	47	37	46	30	8	47	12
KL XVIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu, 175.-189.p.) kopā	118	88	66	67	6	71	4
KL XIX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā, 190.-223.p.) kopā	10	9	17	10	1	14	2
KL XX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, 224.-256.p.) kopā	6	2	5	1	0	2	0
KL XXI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību, 257.-268.p.) kopā	17	7	8	5	1	18	5
KL XXII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību, 269.-288.p.) kopā	2	2	1	1	0	2	0
KL XXIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju, 289.-315.p.) kopā	3	-	1	0	0	5	2

⁵⁹ Viens nodarījums ir kvalificēts arī pēc 174.p.

⁶⁰ Šis nodarījums ir kvalificēts pēc 159.p.3.d., 160.p.3.d., 162.p.2.d.

KL XXIV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā, 316.-330.p.) kopā	-	-	0	0	0	0	0
Kopā ⁶¹	512	314	244	193	27	242	35

Avots: IeM IC

10.tabulā ietvertajos datos redzams, ka pārskata periodā konsekvents samazinājums vērojams noziedzīgo nodarījumu pret personas veselību (īpaši vieglo miesas bojājumu) skaitā. Šāda samazinājuma iemesls varētu būt 2011.gadā spēkā stājušies normatīvo aktu grozījumi, mainot kritērijus vieglu miesas bojājumu klasifikācijai, kā arī paredzot administratīvo atbildību par maznozīmīgajiem miesas bojājumiem. Tādējādi kļuva iespējams piemērot administratīvos sodus tajos gadījumos, kad kriminālprocesa ierosināšana visdrīzāk nenotiktu.

Sieviešu skaits, kuras sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem, ir ievērojami mazāks par vīriešu skaitu (apm. 14% pret 86%). Sieviešu skaits ir mazāks visos nodarījumos, arī gadījumos par cietsirdību pret nepilngadīgajiem (ja šos datus salīdzina ar datiem par no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu skaitu, kuri saņēmuši sociālo rehabilitāciju (26.tab.), redzams, ka rehabilitācijas datus vardarbības veicēju vidū atšķirības pēc dzimuma nav tik ļoti lielas. Kā skaidrojums varētu būt tas, ka sieviešu pielietota vardarbība pret nepilngadīgajiem nav tik smaga).

No IeM IC sniegtajiem datiem var gūt informāciju arī par pie kriminālatbildības saukto personu saistību (attiecībām) ar cietušo (piemēram, cietušais – sieva, partneris, dēls). Vardarbības veicēju un cietušo skaits atšķirās, jo viens cilvēks var būt vardarbīgs pret vairākiem cietušajiem (piemēram, māte – pret diviem bērniem). 11.tabulā ir sniegti dati par visu vecumu cietušajiem, gan pilngadīgajiem, gan nepilngadīgajiem. No visiem cietušajiem tuviniekiem 266 (90%) cieta no vardarbīgiem noziegumiem (KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļas), tai skaitā 164 sievietes (56% no cietušo kopskaita).

Tāpat kā SPKC apkopotajos datos, arī IeM IC apkopotajos datos var redzēt, ka visvairāk vardarbīgi izturas tieši laulātie vai kopdzīvē esošās personas un vecāki. Vardarbīgi pret radniekiem var būt arī bērni vai mazbērni. Visvairāk ģimenes locekļi cieš no vardarbīgiem noziegumiem – miesas bojājumiem un seksuālās vardarbības.

Tab.11. No tuviniekiem cietušo personu skaits 2012.-2013.gadā (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas KL⁶²)

⁶¹ Dati par 2012.gadu 9.tabulā un 10.tabulā atšķiras, jo persona varētu būt apsūdzēta pēc vairākiem KL pantiem un dažādos kriminālprocesos un tāpēc tā varētu būt pieskaitīta vairākas reizes. Sadalījumā pēc novadiem (9.tabulā) visas apsūdzētas personas tiek pieskaitītas vienu reizi.

⁶² Jāņem vērā, ka noziedzīgi nodarījumi var būt kvalificēti arī pēc vairākiem KL pantiem, bet šajā tabulā tas nav atspoguļots. Piemēram, ja noziedzīgais nodarījums ir kvalificēts pēc 130.panta 2.daļas (tīši vieglie miesas bojājumi), 185.panta 1.daļas (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) un 143.panta 1.daļas (personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana), tad šajā tabulā tas parādīsies ailē par 130.pantu. Savukārt, ja noziedzīgs nodarījums kvalificēts pēc 159.panta un pēc 160. vai 162.panta, tas ir iekļauts sadaļā pie 159.panta.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

		Cietušo personu skaits			Attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu									
		kopā	vīrieši	sievietes	vīrs	sieva	kopdzīves partneris (-e)	Māte/ tēvs	patēvs/ pamāte	audžuvecāks, aizbildnis (-e)	aizbilstamais	dēls/ meita	audzubērns	cits (aizgādībā esošs, māsa, brālis, vecvecāks, mazbērns)
KL XI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi, 96.-115.p.) kopā	2012	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	2013	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KL XII nodaļa (nonāvēšana, 116.-124.p.) kopā	2012	10	4	6	-	1	3	1	-	-	-	2	-	3
	2013	14	6	8	1	2	1	1	-	1	-	1	-	7
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	2012	5	1	4	-	1	3	-	-	-	-	-	-	1
	2013	6	2	4	-	1	-	-	-	1	-	-	-	4
117.p. (slepkavība pastipriņošos apstākļos)	2012	3	1	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1
	2013	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
KL XIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību, 125.-142.p.) kopā	2012	123	23	100	5	24	62	6	4	1	-	6	4	11
	2013	141	56	85	2	36	39	6	-	1	-	14	2	41
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	2012	15	8	7	1	1	6	1	1	-	-	1	1	3
	2013	18	15	3	1	-	6	2	-	-	-	4	-	6
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	2012	29	4	25	-	7	16	1	2	1	-	-	1	1
	2013	25	5	20	-	7	7	1	-	-	-	1	2	7
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	2012	62	7	55	1	15	32	3	-	-	-	5	1	5
	2013	63	24	39	-	19	17	-	-	1	-	6	-	20
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	2012	12	-	12	-	3	6	1	-	-	-	-	-	2
	2013	17	3	14	-	7	4	1	-	-	-	2	-	3
KL XIV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām, 143.-151.p.) kopā	2012	5	-	5	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-
	2013	8	1	7	-	-	1	-	-	-	-	-	-	7
<i>no tiem</i> 143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu)	2012	5	-	5	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-
	2013	8	1	7	-	-	1	-	-	-	-	-	-	7
KL XV nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, 152.-158.p.) kopā	2012	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	2013	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

KL XVI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaižskaramību, 159.-166.p.) kopā	2012	34	7	27											
	2013	42	6	36	-	4	4	-	-	-	1	9	11	13	
<i>no tiem</i> 159.p. (izvarošana)	2012	11	-	11	-	2	2					3	2	2	
	2013	9	0	9	-	2	-	-	-	-	1	-	3	3	
160.p. (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana)	2012	7	3	4	-	1	-	1	-	-	-	1	4	-	
	2013	12	4	8	-	1	1	-	-	-	-	4	-	6	
162.p. (pavešana netiklībā) ⁶³	2012	13	4	9											
	2013	21	2	16	-	4	-	-	-	-	-	8	8	3	
KL XVII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem, 167.-174.p.) kopā	2012	78	32	46											
	2013	69	34	35	-	1	-	-	-	-	1	50	17	-	
<i>no tiem</i> 174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	2012	75	32	43											
	2013	69	34	35	-	1	-	-	-	-	1	50	17	-	
KL XVIII nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu, 175.-189.p.) kopā	2012	160	42	118	6	9	56	33	3	12	-	13	1	27	
	2013	15	6	9	-	1	-	2	-	-	-	-	-	12	
KL XIX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā, 190.-223.p.) kopā	2012	19	6	13	3	-	5	6	-	1	-	2	-	2	
	2013	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
KL XX nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, 224.-256.p.) kopā	2012	2	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	
	2013	4	1	3	-	-	3	-	-	-	-	1	-	0	
KL XXI nodaļa (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību, 257.-268.p.) kopā	2012	25	6	19	1	2	2	6	-	2	1	8	-	4	
	2013	1	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
KL XXII, XXIII, XXV, XXVI, XXVII nodaļas kopā	2012	43	11	32	2	12	5	7	2	1	-	5	5	4	
	2013	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kopā	2012		504	132	372	17	55	144	65	n/a	n/a	3	97	33	55
	2013		294	111	183	3	44	48	9	0	2	2	75	30	81

Avots: IeM IC

Vidēji divos no trijiem gadījumiem, kad kriminālprocess tiek ierosināts par pret tuvinieku vai partneri veikto nodarījumu, apsūdzība netiek celta un kriminālprocess tiek izbeigts. Kopumā 2013.gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem

⁶³ Precīza informācija par cietušajiem pēc 162.panta, 174.panta un XVII nodaļas un cietušo patēvu un audžuvecāku skaitu nav pieejama KRASS sistēmā neprecīzi norādītas informācijas dēļ. Arī citi tabulā sniegtie dati var būt neprecīzi tādēļ, ka procesa virzītāji KRASSā norāda nevis cietušo personu, bet vardarbības veicēju. LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

gadiem, palielinājies cietušo skaits un samazinājies pie kriminālatbildības saukto skaits.

12.tabulā, apkopojot datus no divām iepriekšējām tabulām, ir iekļauti detalizētāki dati par personām, kas ir sauktas pie atbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem, un par no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem. Konstatējams, ka par vardarbību ģimenē pie atbildības lielākoties saukti vīrieši, bet cietušo vidū – lielākoties ir sievietes. Tāpat secināms, ka sievietes visbiežāk cieš tieši no vīru vai kopdzīves partneru, nevis citu radnieku vardarbības. Savukārt no cietušajiem vīriešiem lielākā daļa ir cietusi no citiem radniekiem, nevis no sievas vai kopdzīves partneres vardarbības.

Tab. 12. Pie kriminālatbildības par vardarbību ģimenē sauktie un no vardarbības ģimenē cietušie 2012.-2013.gadā

Pants	Gads	Par vardarbību ģimenē pie kriminālatb. sauktie		Cietušie no vardarbības ģimenē							
				kopējais cietušo skaits		t.sk. iestājusies personas nāve		t.sk. cietušais laulātais vai partneris		t.sk. cits cietušais tuvinieks ⁶⁴	
				kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.
KL XII nod. (nonavēšana)	2012	6	2	10	6	-	-	4	3	6	3
	2013	4	2	14	8	2	1	4	2	10	6
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	2012	15	6	15	7	-	-	8	6	7	1
	2013	11	4	26	7	8	2	9	3	17	4
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojāj.)	2012	18	1	29	25	-	-	23	22	6	3
	2013	16	1	28	21	0	0	16	15	12	6
130.p.(tīšs viegls miesas bojājums)	2012	22	2	62	55	-	-	48	47	14	8
	2013	22	1	64	40	1	1	37	36	27	4
Kopā	2012	61	11 (18%)	116	93 (80%)	-	-	83	78 (94%)	33	15 (45%)
	2013	58	8 (14%)	132	76 (58%)	11	4	66	56 (85%)	66	20 (30%)

Avots: IeM IC

Cietušo aizsardzība kriminālprocesa ietvaros

Jau kopš 2005.gada 1.oktobra kriminālprocesa virzītājam, ierosinot krimināllietu, ir tiesības piemērot drošības līdzekli - aizliegumu tuvoties noteiktai personai vai vietai (KPL 253.pants). Minēto aizliegumu var piemērot arī drošības līdzekļa – nodošana policijas uzraudzībā (KPL 261.pants) ietvaros,

⁶⁴ Ar vārdiem „cits cietušais tuvinieks” apzīmēti: māte, tēvs, patēvs, pamāte, audzutēvs, audžumāte, aizbildnis (-e), aizgādņībā esošs (-a), aizbilstamais (ā), dēls, meita, audžudēls, audžumeita, māsa, brālis, vectēvs, vecmāte, mazdēls, cits(-a) radnieks (-ce).

nosakot aizdomās turētajam vai apsūdzētajam aizliegumu tikties ar lēmumā minētajām personām. Vardarbības ģimenē gadījumos šie aizliegumi ir īpaši būtiski, jo ļauj pasargāt cietušos no vardarbības turpināšanas un vajāšanas. Tomēr praksē šie aizliegumi tiek piemēroti samērā reti. Dati ir par visiem gadījumiem, ne tikai par tiem, kas ir saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem (13.tabula).

Tab. 13. Piemērots drošības līdzeklis – aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai

KL pants	2008	2009	2010	2011	2012	2013
116.pants (<i>slepkavība</i>)	0	1	0	1	3	3
117.pants (<i>slepkavība pastipr. apstākļos</i>)	1	0	0	1	0	0
118.pants (<i>slepkavība sevišķi pastipr. apstākos</i>)	-	-	-	-	0	0
125.pants (<i>tīšs smags miesas bojājums</i>)	1	3	1	2	4	4
126.pants (<i>tīšs vidēja smag. miesas bojājums</i>)	5	6	2	2	4	5
130.pants (<i>tīšs viegls miesas bojājums</i>)	7	4	4	6	8	11
132.pants (<i>draudi izdarīt slepkavību</i>)	16	6	12	16	6	10
159.pants (<i>izvarošana</i>)	-	-	-	-	2	14
160.pants (<i>vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana</i>)	-	-	-	-	5	10
162.pants (<i>pavešana netiklībā</i>)	-	-	-	-	7	10
174.pants (<i>cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo</i>)	8	10	8	11	4	5
Kopā	38	30	27	39	43	73

Avots: IeM IC

Administratīvā atbildība

IeM IC sniegtie dati liecina, ka administratīvais sods par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu tiek piemērots visai plaši. Turklāt ir samērā neliels gadījumu skaits, kad lietvedība tiek izbeigta, nepiemērojot sodu. Vardarbības ģimenē gadījumu specifika ir tāda, ka cietušās personas bieži vien nevēlas, lai pret ģimenes locekli vai partneri tiktu ierosināta krimināllieta. Iespēja vardarbīgu nodarījumu sodīt administratīvi var palīdzēt mazināt vardarbības latentumu. Tomēr administratīvo pārkāpumu lietvedības process ir visai smagnējs, jo arī tajā ir nepieciešams veikt tiesu medicīniskās ekspertīzes.

Tab. 14. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

	<i>Gads</i>	LAPK 167. ² 1.daļa	LAPK 167. ² 2.daļa	Kopā
Sastādīto protokolu skaits	2011	841	234	1075
	2012	798	216	1014
	2013	679	195	874
Personu skaits, kam	2011	824	229	1053

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

sastādīti protokoli	2012	789	212	1001
	2013	672	187	859
Izteikts brīdinājums	2011	8	2	10
	2012	4	1	5
	2013	17	3	20
Uzlikts naudas sods	2011	583	176	759
	2012	550	155	705
	2013	505	141	646
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	2011	11	0	11
	2012	10	1	11
	2013	27	2	29
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	2011	137	33	170
	2012	135	37	172
	2013	83	32	115
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	2011	32	10	42
	2012	29	6	35
	2013	12	6	18

Avots: IeM IC

14.tabulā ir sniegti dati par visiem maznozīmīgo miesas bojājumu gadījumiem, vienlaikus jāņem vērā, ka LAPK 167.² panta otrā daļa attiecas uz atkārtotajiem vardarbības gadījumiem vai gadījumiem, kad pārkāpums izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. 167.² panta otrās daļas datus nav iespējams sadalīt sīkāk, cik gadījumos tā ir atkārtota maznozīmīga miesas bojājuma nodarīšana un cik gadījumos tie ir maznozīmīgi miesas bojājumi tuviniekam.

Visbiežāk noziedzīgie nodarījumi pret tuviniekiem un partneriem izpaužas kā fiziska vardarbība (miesas bojājumu nodarīšana, kur dominē viegli miesas bojājumi)

Liels ir cietušo sievu un partneru skaits. Vardarbības veicēji visbiežāk ir cietušo sieviešu vīri vai partneri. Otrā lielāka grupa ir bērni, kuri cieš no savu vecāku vardarbības, un mātes, kuras cieš no savu pieaugušo dēlu vardarbības

Notiesātās personas

Tiesu administrācijas (turpmāk – TA) apkopotajos datos par notiesātajām personām vainīgā un cietušā saistība netiek norādīta. 15.tabulā ir sniegta LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

informācija par notiesāto personu skaitu pēc atsevišķiem KL pantiem, par kuriem ir arī visvairāk pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem saukto personu skaits: tie ir noziedzīgie nodarījumi, ko klasificē pēc KL 116.panta (slepkavība), 117.panta (slepkavība pastipriņošos apstākļos), 118.panta (slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos), 125.panta (tīšs smags miesas bojājums), 126.panta (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums), 130.panta (tīšs viegls miesas bojājums), 132.panta (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu), 159.panta (izvarošana), 174.pants (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo).

Ceturrtā daļa (apm. 23% 2012. un 2013.gadā) no visiem ar vardarbību saistītajiem noziegumiem, par kuriem personas tika notiesātas, ir notikušas ģimenēs.

Tab.15. Notiesāto personu skaits

	Notiesāto personu skaits	t.sk. sievietes kopā	t.sk. par vardarbību ģim. ⁶⁵	t.sk. sievietes par vard. ģim.	Vecums (gados) ⁶⁶					Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi		Atbrīvots no soda	
					14-17	18-24	25-29	30-49	50+ ⁶⁷	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	Vairāk par 5 gadiem	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs		
116.p. (slepkavība) un 117.p. (slepkavība pastipriņošos apstākļos)	2008	86	7	-	-	8	24	10	31	13	1	1	7	76	3	0	0	0
	2010	61	9	7	3	1	0	1	4	1	0	0	0	7	0	0	0	0
	2011	52	5	5	-	1	10	14	20	7	0	0	4	47	1	0	0	0
	2012	63	5	12	2	1	17	6	29	10	1	2	5	56	3	0	0	0
	2013	51	8	13	7	3	7	9	27	5	1	0	0	28	0	0	0	1
118.p. (slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos)	2010	21	4	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0
	2011	10	1	0	-	0	2	2	5	1	0	3	0	7	0	0	0	0
	2012	16	2	2	0	2	4	0	9	1	0	0	1	15	0	0	0	0
	2013	9	1	4	0	0	2	1	5	1	0	0	0	9	0	0	0	0
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	2008	190	22	-	-	8	41	30	81	30	1	25	36	35	96	1	2	0
	2010	166	24	28	12	0	3	3	18	4	0	4	3	4	16	0	0	1
	2011	163	24	28	-	3	38	18	70	34	3	20	24	20	95	1	0	0
	2012	142	23	20	5	3	17	25	66	31	1	25	31	20	67	0	0	1
	2013	160	21	31	8	5	27	23	68	37	2	28	29	7	91	0	0	1

⁶⁵ Noziegums tika identificēts kā pastrādāts ģimenē, ja notiesāto personu un cietušo ir saistījusi asinsradniecība, kopīga mājsaimniecība vai aizgādība.

⁶⁶ Par 2010.gadu dati par vecumu un piespriesto sodu norādīti tikai par personām, kuras notiesātas par vardarbību ģimenē.

⁶⁷ Vienai personai, kura notiesāta par KL 125.pantu un vienai personai, kura notiesāta par KL 130.pantu, precīzs vecums nav norādīts un šīs personas iekļautas grupā 50+.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	2008	119	4	-	-	11	41	21	42	4	3	14	7	5	56	5	31	0
	2010	153	5	20	0	1	2	1	10	6	0	4	0	0	9	0	7	0
	2011	116	5	12	-	3	34	25	46	8	5	17	4	5	43	0	42	0
	2012	97	2	7	1	2	38	18	32	7	7	14	3	0	33	0	39	3
	2013	115	5	13	0	10	45	23	32	5	13	15	3	0	29	0	56	1
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	2008	84	8	-	-	2	10	10	47	15	0	4	0	0	13	1	55	1
	2010	68	6	36	0	0	4	8	19	5	1	6	0	0	0	3	26	0
	2011	61	8	6	-	3	14	8	24	6	2	1	0	1	10	3	44	0
	2012	74	5	7	0	4	27	9	23	11	3	5	0	0	11	2	53	1
	2013	102	11	17	2	6	27	19	35	15	7	2	0	0	15	2	77	0
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	2008	10	0	-	-	0	1	1	5	3	1	0	1	0	5	1	2	0
	2010	14	1	3	0	0	0	1	2	0	0	0	0	2	0	1	0	0
	2011	10	1	6	-	0	0	1	4	5	1	1	0	1	2	0	5	0
	2012	7	0	1	0	0	0	1	4	2	1	1	0	0	2	0	3	0
	2013	8	0	2	0	0	1	0	3	5	2	0	0	0	1	0	6	0
159.p. (izvarošana)	2010	20	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
	2011	19	0	2	-	1	5	5	7	1	1	4	7	7	0	0	0	0
	2012	24	0	4	0	0	5	3	13	3	0	1	5	15	2	0	1	0
	2013	16	0	1	0	1	3	1	8	3	0	1	5	8	3	0	0	0
160.p. (vard. dzimumtieks. apmierin.)	2012	18	0	5	0	3	4	4	6	1	0	1	6	9	20	0	0	0
	2013	7	0	1	0	0	1	0	4	2	0	1	0	5	1	0	0	0
162.p. (pavešana netiklībā)	2010	23	0	5	0	1	0	0	3	1	1	0	1	1	2	0	0	0
	2011	22	0	7	-	2	1	3	6	10	2	7	3	0	8	0	2	0
	2012	33	0	10	0	1	1	3	14	14	3	11	4	2	9	1	3	0
	2013	22	0	8	1	2	1	4	8	7	0	6	1	0	7	0	9	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	2008	35	7	-	-	0	1	4	24	6	2	3	2	0	8	0	20	0
	2010	56	13	56	13	0	1	6	40	9	1	1	1	0	26	1	26	0
	2011	39	7	39	-	0	1	6	31	1	2	7	0	1	18	0	11	0
	2012	37	4	37	4	0	2	6	25	4	3	8	1	0	9	0	16	0
	2013	29	6	29	6	0	2	1	23	3	1	3	0	0	4	0	21	1

Avots: TA

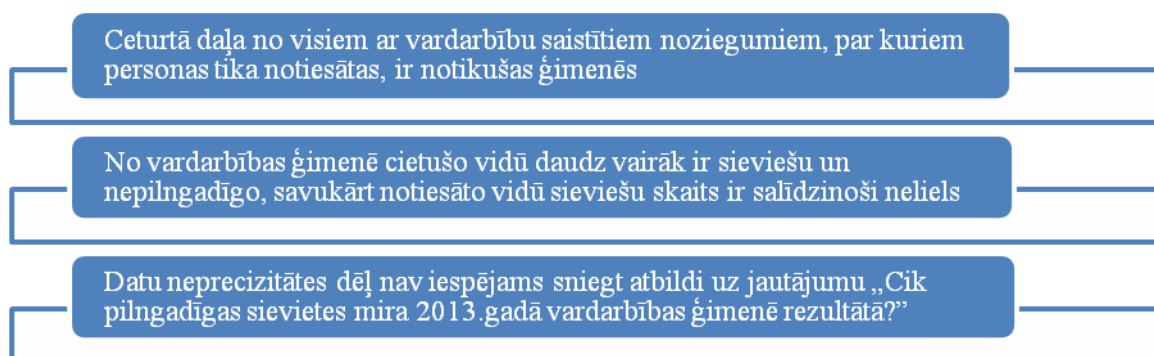
No 2013.gadā kopumā 119 par vardarbību ģimenē notiesātajām personām, 30 tika notiesātas nosacīti, bet 44 – ar piespiedu darbu. Nosacīti ar brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu kā pamatsodu notiesātajām personām kā papildsodu piemēro probācijas uzraudzību, līdz ar to minētās personas nonāk Valsts probācijas dienesta redzeslokā. Tā no 29 cilvēkiem, kas notiesāti pēc Krimināllikuma 174.panta, 4 ir notiesāti ar nosacītu brīvības atņemšanu, bet 21 – ar piespiedu darbu, tātad 25 cilvēki ir Valsts probācijas dienesta klienti. No 8 cilvēkiem, kas notiesāti pēc Krimināllikuma 162.panta, 1 notiesāts ar nosacītu brīvības atņemšanu, bet 6 – ar piespiedu darbu.

TA no tiesu nolēmumiem manuāli ir atlasījusi arī datus par cietušajiem ģimenes locekļiem par 2010. - 2012.gadu. Šajā laika posmā⁶⁸ ģimenē tika noslepkavotas vismaz 16 pilngadīgas sievietes, vismaz 60 tika sakropļotas (cieta no smagiem un vidēji smagiem miesas bojājumiem), 49 – cieta no vieglākiem miesas bojājumiem. Šajā laika posmā no ģimenes locekļiem bija cietuši arī vismaz 270 nepilngadīgie, kuru pāridarītājus notiesāja, t.sk. 2 nepilngadīgie tika noslepkavoti, 43 tika seksuāli izmantoti, 225 cieta no cietsirdības un fiziskas vardarbības. Par 2013.gadu šādi dati nav pieejami.

Analizējot par cietušajiem un notiesātajiem pieejamo statistiku dzimumu griezumā, konstatējams, ka tāpat kā IeM IC sniegtajos datos, arī TA dati norāda uz to, ka no vardarbības ģimenē cietušo vidū daudz vairāk ir sieviešu un nepilngadīgo, savukārt notiesāto vidū sieviešu skaits ir salīdzinoši neliels.

Piemēram, par vardarbīgiem noziedzīgajiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem 2012.gadā notiesātas 105 personas, tai skaitā 8 sievietes (8%). Pēc 174.panta notiesāto vidū sieviešu īpatsvars ir mazliet lielāks - no 34 notiesātajiem ģimenes locekļiem 4 (12%) ir sievietes. Savukārt no 140 personām, kas cietušas ģimenē un atzītas par cietušajiem kriminālprocesa ietvaros, 87 (62%) ir sievietes un 96 (68,5%) ir nepilngadīgie.

2013.gadā tika notiesātas 119 personas, t.sk. 24 sievietes (20%). Pēc KL 174.panta tika notiesātas 6 sievietes (20%).

Izbeigtās krimināllietas

Būtiska ir arī statistika par to personu skaitu, pret kurām kriminālprocess ir izbeigts, kas vardarbības ģimenē gadījumos visdrīzāk nozīmē to, ka cietušais, ja nav lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, nebūs pasargāts no turpmākiem vardarbības aktiem, bet vardarbības veicējs paliek ārpus tālāka valsts un pašvaldības iestāžu redzesloka.

Saskaņā ar KPL 39.panta otro daļu prokuroram kriminālvajāšanā ir tiesības pabeigt kriminālprocesu, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. Personai, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, var noteikt naudas sodu vai piespiedu

⁶⁸ Jāņem vērā, ka noziedzīgs nodarījums varētu būt noticis iepriekšējos gados, bet notiesājošais spriedums pieņemts 2010., 2011. vai 2012.gadā.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

darbu, kā arī papildsodus — tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību. Detalizēti dati par pieņemtajiem prokuroru priekšrakstiem par sodu nav pieejami.

Salīdzinot datus par personu skaitu 2013.gadā, pret kurām lietas ir izbeigtas, ar iepriekšējiem gadiem, kopumā ir konstatējams būtisks samazinājums. Iepriekšējos gados tika konstatēts liels izbeigto lietu skaits par KL 130.pantu (viegli miesas bojājumi), kur, lai krimināllietu ierosinātu, ir nepieciešams cietušās personas iesniegums⁶⁹. Ja nav cietušās personas pieteikuma tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz šīs personas pieteikuma pamata, kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process ir jāizbeidz. Ierosinātā krimināllietā tiek izbeigta, pamatojoties uz cietušā rakstisku iesnieguma atsaukumu, kas tiek noformēts kā lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Tomēr 2013.gads parādīja, ka pēc KL 130.panta izbeigto lietu skaits pakāpeniski samazinās. Turklāt pēc TIS datiem izbeigto lietu skaits par vardarbības ģimenē gadījumiem proporcionāli nav liels. No kopumā izbeigtajām 57 lietām, 8 (14%) tika izbeigtas par gadījumiem, saistītiem ar vardarbību ģimenē.

Tab. 16. Personu skaits, pret kurām lietas izbeigtas⁷⁰

KL panti	Personu (tuvinieku) skaits, pret kurām lietas izbeigtas – IeM IC dati				Apsūdzēto personu skaits, kurām stājies spēkā lēmums par lietas izbeigšanu – TIS dati					
	2010	2011	2012	2013	2008	2010	2011	2012	2013	
									kopā	t.sk. par vardarbību ģimenē apsūdzētie
116.p. (slepkavība)	-	1	0	1	3	1	2	1	2	0
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	-	-	0	0	3	4	2	0	0	0
118.p. (slepkavība sevišķi pastiprīn. apst.)	-	-	0	0	-	-	-	0	0	0
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	2	2	0	6	2	2	4	6	5	0
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	7	9	3	2	6	4	5	15	13	2
no tiem pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai	-	-	-	2	-	-	-	-	9	2

⁶⁹ Kriminālprocesa likuma 7.panta otrā daļa: „Par Krimināllikuma ... 130., ... 159.panta pirmajā daļā ... paredzēto nodarījumu kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums. Kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja nav saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums, ja šī persona sakarā ar fiziskiem vai psihiskiem trūkumiem pati nespēj īstenot savas tiesības.”

⁷⁰ Informācija no Tiesu informācijas sistēmas ir par gadījumiem, kad tiesa pieņēmusi lēmumu izbeigt lietu, informācija no IeM IC ir par gadījumiem, kad procesa virzītājs pieņem lēmumu izbeigt krimināllietu pirms tiesas. Gadījumos, kad lieta izbeigta saistībā ar apsūdzētās personas nāvi (kopā 2013.gadā – 13 lietas), informācija par vardarbības saistību ar ģimeni nolēmumu tekstā netiek sniegta.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

pēc 377.p.9.pkt.– izlīgums										
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	66	42	3	0	75	103	143	37	28	5
no tiem pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai pēc 377.p.9.pkt.– izlīgums	56	37	1	0	-	-	-	-	19	3
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	1	6	0	0	3	6	7	3	4	1
159.p. (izvarošana)	-	-	0	0	-	-	-	4	1	0
160.p. (vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana)	-	-	0	1	-	-	-	3	2	0
162.p. (pavešana netiklībā)	-	-	0	0	-	-	-	1	2	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	5	8	1	7	1	4	1	1	0	0
no tiem pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai pēc 377.p.9.pkt.– izlīgums	-	-	-	3	-	-	-	-	0	0

Avots: TA un IeM IC

Valsts probācijas dienesta uzraudzībā esošās personas

Valsts probācijas dienests (VPD) uzrauga personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības un personas, kuras nosacīti notiesātas vai nosacīti pirms termiņa atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādēm. 17.tabulā ir apkopota informācija par visiem probācijas klientiem, kas ir notiesāti par attiecīgajā KL pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un VPD amatpersonas ir uzsākusī probācijas klienta lietas vadību.

Tab. 17. Dienesta uzraudzībā esošo probācijas klientu skaits, par kuriem uzsāktas probācijas klienta lietas 2012.-2013.gadā

KL pants	Uzraugāmo skaits 2012.gadā		Uzraugāmo skaits 2013.gadā	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
116.p.	14	0	27	1
117.p.	15	1	0	0
118.p.	3	0	4	0
125.p.	66	19	153	30
126.p.	23	1	41	2
130.p.	12	0	25	2
132.p.	5	0	6	1
159.p.	7	1	8	0
160.p.	6	1	3	0
161.p.	-	-	12	0
162.p.	9	0	15	0

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

174.p.	8	2	7	2
Kopā	168	25	301	38

Avots: VPD

Patlaban VPD datu apkopošanas sistēma ļauj uzskaitīt informāciju par uzraudzībā esošajiem probācijas klientiem pēc dienestā izveidotās kriminoloģisko rādītāju atlases sistēmas - „vardarbīgs pret bērnu”, „vardarbīgs pret laulāto”, „seksuāls pret bērnu” un „seksuāls pret pieaugušo”. Tomēr nepastāv iespēja sasaistīt šos datus ar attiecīgajiem KL pantiem. Tādēļ, izmantojot 18.tabulas datus, tikai pieņēmuma veidā var secināt, ka daļa no tabulā uzskaitītajiem probācijas klientiem ir notiesāti par noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, kas saistīts ar vardarbību ģimenē.

Tab. 18. Kriminoloģiski rādītāji probācijas klientiem

Parametrs	Uzraugāmo skaits 2012.gadā		Uzraugāmo skaits 2013.gadā	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Vardarbība pret bērnu	12	5	12	3
Vardarbība pret laulāto	16	7	8	5
Seksuāla vardarbība pret bērnu	28	0	28	0
Seksuāla vardarbība pret pieaugušo	12	0	10	0

Avots: VPD

VPD probācijas klientiem piedāvā probācijas programmas, kas ir pasākumu kopums ar mērķi veicināt probācijas klienta integrāciju sabiedrībā. Iesaistīšana probācijas programmās notiek nosacītas notiesāšanas vai nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā, pamatojoties uz tiesas noteikto pienākumu – piedalīties probācijas programmās saskaņā ar VPD norādījumiem. Kriminālsoda – piespiedu darbs izpildes laikā probācijas klients netiek iesaistīts programmās, ja vien pats neizsaka šādu vēlmi.

Viena no VPD īstenotajām programmām ir „Cieņpilnu attiecību veidošana”, kurā tiek iesaistītas personas, kas ir bijušas vardarbīgas pret savu partneri ģimenē. 2012.gadā probācijas programmu „Cieņpilnu attiecību veidošana” pabeidza 58 probācijas klienti. 2013.gadā probācijas programmu „Cieņpilnu attiecību veidošana” pabeiguši 44 probācijas klienti.

VPD nodrošina arī iespēju cietušajam un likumpārkāpējam noslēgt izlīgumu. Noslēgtais izlīgums var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai. 19.tabulā ir pieejami dati par noslēgtajiem izlīgumiem pēc atsevišķiem KL pantiem, tomēr no tiem nav iespējams izdalīt gadījumus, kad izlīgums noslēgts starp vardarbību ģimenē veikušu personu un cietušo.

Manuāli izskatot lietas, kad izlīgumi tika noslēgti par nodarījumiem pēc KL 174.panta (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo), VPD sniedza šādu komentāru: „2013.gadā no visiem pieprasītajiem 13 izlīgumiem, tikai septiņos gadījumos process nonāca līdz izlīguma sēdei un tika noslēgts izlīgums.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Pārbaudot informāciju VPD datu bāzē PLUS, tika konstatēts, ka izlīgumu gadījumi ir ļoti dažādi. Vienā daļā izlīgumu vardarbību pret mazgadīgo vai nepilngadīgo veic pieaudzis vīrietis, ar kuru dzīvo kopā bērna māte. Šajos izlīgumos visos gadījumos izlīguma sēdē piedalījās pilngadīgās personas un bāriņtiesas pārstāvis, bērns izlīguma sēdē nepiedalījās. Otrā daļā izlīgumu, lielākoties alkohola reibumā, vardarbību pret mazgadīgo vai nepilngadīgo ir veicis kāds no vecākiem, lielākajā daļā gadījumu tēvs. Šajos gadījumos, ja māte uzskatīja par vajadzīgu bērnam piedalīties izlīguma sēdē, tad bērns tika iesaistīts. Šādi gadījumi pagājušajā gadā ir bijuši tikai divi. Lielākajā daļā gadījumu agresijas objekts ir bērna māte, pret kuru tiek vērsta vardarbība no vīrieša puses, kā rezultātā cieš bērns. Gadījumos, kad likumpārkāpējas bija sievietes, konflikts bija izcēlies starp māti un pusaugu meitu, un šajos izlīgumos piedalījās māte, meita un bāriņtiesas pārstāvis.”

Tab.19. VPD informācija par noslēgtajiem izlīgumiem noziedzīgajos nodarījumos 2013.gadā

KL pants	Pieprasīto izlīgumu skaits			Noslēgto izlīgumu skaits
	kopā	vīrieši	sievietes	
116.p.	0	0	0	0
117.p.	1	1	0	1
118.p.	0	0	0	0
125.p.	16	13	3	8
126.p.	36	36	0	19
130.p.	80	71	9	34
132.p.	4	4	0	0
159.p.	0	0	0	0
160.p.	1	1	0	1
162.p.	1	0	0	1
174.p.	13	9	4	7
Kopā	151	135	16	71

Avots: VPD

VPD, pamatojoties uz informāciju par probācijas klientiem, kas izdarījuši dzimumnoziegumus pret nepilngadīgajiem, sniedza informāciju par to, kāds personu loks dominē dzimumnoziedznieku vidū un kādas personas pazīmes var uzskatīt par riska faktoriem seksuālai vardarbībai pret nepilngadīgajiem. Informācija tika sniegta, pamatojoties uz VPD rīcībā esošajiem datiem laika posmā no 2008. līdz 2013.gadam, salīdzinot likuma pārkāpējus, kuri ir bijuši seksuāli pret bērnu, ar citiem likuma pārkāpējiem. Apkopojot pieejamo informāciju, tika secināts:

- pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības starp grupām pēc tā, vai jēkad ir bijusi oficiāla laulība. Jēkad bijusi oficiāla laulība biežāk sastopama starp likuma pārkāpējiem, kuri ir bijuši seksuāli pret bērnu;

- pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp grupām pēc dzimuma. Likuma pārkāpēji, kuri ir bijuši seksuāli pret bērnu, biežāk ir vīrieši;

- likuma pārkāpēju, kuri ir bijuši seksuāli pret bērnu, vecuma sadalījums būtiski atšķiras no citiem likuma pārkāpējiem. To cilvēki vidū, kuri izdarīja seksuālus noziegumus pret bērniem, ir divu veidu noziedznieki: gados jauni (20-28 gadi) un veci (44-50 gadi). Citu likuma pārkāpēju vidū dominē personas no 18 līdz 27 gadu vecumam.

- pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp grupām pēc iegūtā izglītības līmeņa. Likuma pārkāpēji, kuri bijuši seksuāli pret bērnu, biežāk uzrāda tikai pabeigtu sākumskolu, kā arī biežāk uzrāda pabeigtu augstāko izglītību.

Vienlaikus VPD norādīja, ka homoseksuāli orientēta pilngadīga persona nerada lielāku bērna seksuālas izmantošanas apdraudējumu kā heteroseksuāli orientēta persona. Deviantu seksuālu interešu esamība, nevis dzimumā balstīta seksuālā orientācija, ir riska faktors, kas ļauj prognozēt seksuālas vardarbības varbūtību. Turklāt cietušā dzimums pats par sevi neļauj izdarīt secinājumus par varmākas seksuālo orientāciju un tās saistību ar nozieguma izdarīšanu. Intīmu, stabilu un atbalstošu partnerattiecību esamība (neatkarīgi no partnera dzimuma) ir uzskatāma par faktoru, kas samazina seksuālas vardarbības risku. Tas, ka persona neveido tuvas un intīmas attiecības ar pilngadīgu personu, var norādīt uz personas deviantajām seksuālajām interesēm, un partnerattiecību neesamība ir uzskatāma par riska faktoru.

To cilvēku vidū, kuri izdarījuši seksuālus noziegumus pret bērniem, ir divu veidu noziedznieki: gados jauni un veci. Pēc izglītības viņi biežāk uzrāda tikai pabeigtu sākumskolu, kā arī biežāk uzrāda pabeigtu augstāko izglītību

Likuma pārkāpēji, kuri ir bijuši seksuāli pret bērnu, biežāk ir bijuši laulāti

Seksuālas vardarbības pret bērniem riska faktori ir: deviantu seksuālu interešu esamība, nevis dzimumā balstīta seksuālā orientācija, un intīmu, stabilu un atbalstošu partnerattiecību trūkums (neatkarīgi no partnera dzimuma)

4.3. No vardarbības ģimenē cietušie bērni

Datus par bērniem, kas cietuši no vardarbības ģimenē, var iegūt no bāriņtiesu sniegtajiem datiem⁷¹ un no statistikas pārskatiem par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem.⁷²

⁷¹ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3204&page=>

⁷² Detalizēti valsts statistikas pārskati ir pieejami Labklājības ministrijas mājas lapā <http://www.lm.gov.lv/text/1382>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Ģimeņu skaits, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un par kurām bāriņtiesa pārskata gadā informējusi pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju, ir visai liels. 2011.gadā tāda ir bijusi 2061 ģimene, bērnu skaits šajās ģimenēs – 3661; 2012.gadā – 2018 ģimenes, bērnu skaits šajās ģimenēs – 3494; 2013.gadā – 1872 ģimenes, bērnu skaits šajās ģimenēs - 3238. Šajos gadījumos savlaicīga speciālistu iejaukšanās var novērst vardarbības pieaugumu un noziedzīgus nodarījumus pret bērnu.

Tomēr, ja atbildīgo institūciju iejaukšanās nevar novērst bērna tiesību pārkāpumus ģimenē, tiek lemts par aizgādības tiesību pārtraukšanu⁷³ vecākam. Aizgādības tiesību pārtraukšanai katrā konkrētajā gadījumā ir savi iemesli, tomēr parasti šie gadījumi ir saistīti ar vecāku vardarbību pret bērniem – gan fizisku (bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu⁷⁴), gan seksuālu (bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu), gan emocionālu (bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana) un/vai vecāku nolaidību – bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšanu.

Ja, pārtraucot aizgādības tiesības, ir konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, bāriņtiesa par to informē izmeklēšanas vai citas kompetentas iestādes. No 20.tabulas datiem secināms, ka vidēji katrā desmitajā gadījumā, pārtraucot aizgādības tiesības, tiek konstatēta vardarbība pret bērnu. Turklāt to gadījumu skaits, kad aizgādības tiesības pārtrauc vardarbības dēļ, konsekventi pieaug.

Tab.20. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem

	Pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, kopā				no tā, pārtrauktas, ja konstatēta vecāku vardarbība				no tiem bāriņtiesa informējusi tiesībsargāšanas iestādes ⁷⁵			
	2009	2011	2012	2013	2009	2011	2012	2013	2009	2011	2012	2013
Māte	798	1082	1042	965	-	-	-	-	45	72	46	61
Tēvs	619	879	834	834	-	-	-	-	56	55	71	72
Kopā	1417	1961	1876	1799	141	186	186	216	101	127	117	133

Avots: VBTAI, Bāriņtiesu pārskatu par darbu kopsavilkumi⁷⁶

⁷³ Līdz 01.01.2013. Civillikumā tika lietots termins „bērna aprūpes tiesību atņemšana”.

⁷⁴ 04.07.2013. grozījumi BTAL paplašina „fiziska vardarbības” definīciju, nosakot, ka tā ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai.

⁷⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta trešajā daļā paredzēts, ka katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Līdz ar to informāciju tiesībsargājošajām iestādēm par vardarbību pret bērnu jau var būt snieguši bērna radnieki, izglītības iestāde, ārstniecības iestāde u.tml. Tas arī skaidro, kādēļ 20.tabulā gadījumu, kad bāriņtiesa informē tiesībsargājošās iestādes par vardarbību pret bērnu, ir mazāk nekā to gadījumu, kad tiek konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu.

⁷⁶ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3568&page=>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Analizējot pieejamos datus ilgtermiņā, konstatējams, ka kopš 2006.gada gan vecāku skaitā, kam pārtrauktas aizgādības tiesības, gan bērnu skaitā, kuri cietuši no vecāku vardarbības, nav novērojama stabila tendence, skaits ir svārstīgs. Tādēļ nevar viennozīmīgi secināt, ka vardarbības pret bērniem gadījumu skaits pieaug.

Gadījumos, kad bērns nevar atrasties savā ģimenē un viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe, bet kontakti ar tuviniekiem vēl joprojām nav vēlami, bāriņtiesa pieņem lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu bērna tuviniekiem⁷⁷. 2011.gadā bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par aizliegumu satikties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu 33 personām (ar mātēm – 16, ar tēviem – 12, ar citiem tuviem radiniekiem – 3, ar citām personām, ar kuru bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā – 2). 2012.gadā šāds tikšanās aizliegums tika piemērots 25 personām (ar mātēm – 15, ar tēviem – 9, ar citām personām, ar kuru bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā – 1). 2013.gadā minētā satura lēmums kopumā pieņemts par 49 personām, pārsvarā attiecībā uz vecākiem (par mātēm – 27, par tēviem – 20, bet 2 gadījumos – citiem tuviem radiniekiem).

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem: cietušie un vardarbības veicēji

Sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem, kuri ir cietuši no prettiesiskām darbībām, (turpmāk – sociālā rehabilitācija) tiek finansēts no valsts budžeta, tomēr atsevišķas pašvaldības sedz bērnu rehabilitācijas izmaksas vai ar rehabilitācijas nodrošināšanu saistītās izmaksas (piem., ceļa izdevumi) arī no saviem līdzekļiem. Kopš 2008.gada, ja tiek konstatēts, ka bērnam ir nepieciešams, lai kopā ar viņu diennakts sociālās rehabilitācijas un psiholoģiskās palīdzības institūcijā (turpmāk - rehabilitācijas institūcija) uzturētos arī kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē, šīs personas (pavadoņa) uzturēšanos attiecīgajā institūcijā finansē no valsts budžeta līdzekļiem.

Sākot ar 2010.gadu, sociālo rehabilitāciju par valsts budžeta līdzekļiem organizē nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”⁷⁸ un šo pakalpojumu sniedz: nodibinājums „Centrs Valderdze”, biedrība „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne””, Dobeles novada Sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centra Atbalsta centrs ģimenēm, nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs”, nodibinājums „Latgales Reģionālais atbalsta centrs „Rasas pārles””, nodibinājums „Allažu bērnu un ģimenes krīžu centrs”, nodibinājums „Talsu novada krīžu centrs”.

⁷⁷ Šādu lēmumu bāriņtiesa bērna interesēs pieņem situācijās, kad personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ar vecākiem vai citiem tuviniekiem var kaitēt bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas darbiniekiem vai citiem bērniem.

⁷⁸ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”

Turklāt sociālo rehabilitāciju nodrošina arī trīs pašvaldību veidotie krīzes centri par pašvaldību piešķirtajiem līdzekļiem: Jelgavas pilsētas pašvaldības iestādes „Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs” struktūrvienība Krīzes centrs, Ogres novada Sociālā dienesta Krīzes centrs vardarbībā cietušajiem bērniem „Laipas”, biedrības "Latviešu Samariešu apvienība” Krīzes centrs bērniem un sievietēm „Māras centrs”. Par pašvaldības budžeta līdzekļiem sociālā rehabilitācija tiek nodrošināta katram desmitajam no prettiesiskām darbībām cietušajam bērnam.

Tab.21. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu skaits

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Kopā		
	2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013
Bērni kopā	1125	1322	1465	1017	1416	1181	2142	2738	2646
t.sk. meitenes	585	679	756	475	626	540	1060	1305	1296
t.sk. no valsts budžeta līdzekļiem bērni kopā	1030	1090	1233	1008	1403	1121	2038	2493	2354
t.sk. no valsts budžeta līdzekļiem meitenes	536	572	639	472	619	518	1008	1191	1157
t.sk. no pašvaldību budžeta līdzekļiem bērni kopā	95	232	221	9	13	59	104	245	280
t.sk. no pašvaldību budžeta līdzekļiem meitenes	49	107	110	3	7	21	52	114	131
t.sk. citu organizāciju vai privātpersonu apmaksātu pakalpojumu	-	-	11	-	-	1			12
t.sk. meitenes citu organizāciju vai privātpersonu apmaksātu pakalpojumu	-	-	7	-	-	1			8

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

No prettiesiskām darbībām cietušo bērnu skaitam, kuri saņem sociālo rehabilitāciju, un pavadoņu skaitam vairs nav izteiktas tendences pieaugt. Rehabilitējamo bērnu skaits nostabilizējies zem 2500, bet pavadoņu skaits 150 cilvēkiem gadā.

Tab.22. Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem
(nodrošināta par valsts budžeta līdzekļiem)⁷⁹

Gads	Kopā	no tiem institūcijā		no tiem dzīvesvietā	Piešķirtais finansējums, Ls	
		bērni	pavadoņi		Pakalpojuma nodrošināšanai	Administrēšanas nodrošināšanai
2003	1312	473		839	159 873	
2004	1501	560		941	180 019	
2005	1434	562		872	191 737	
2006	1615	749		866	357 698	
2007	1840	952		888	413 522	
2008	1807	870	80	937	483 676	
2009	2025	816	79	1209	586 054	
2010	1997	989	157	1008	768 243	74 324
2011	2492	1038	144	1454	743 243	74 324
2012	2316	1015	154	1301	802 659	74 324
2013	2254	1055	128	1071	922 427 (1424074 EUR)	78 418 (111578.7 EUR)

Avots: LM, sākot ar 2010.gadu – datu avots ir Latvijas bērnu fonda sniegtā informācija

No 23.tabulā sniegtās informācijas ir redzams, ka ievērojama daļa (apm. 80%) bērnu no vardarbības cieš tieši savās ģimenēs. Gandrīz puse (apm. 45%) no visiem ģimenē cietušajiem bērniem cieš no kombinētās vardarbības, kas nozīmē, ka viņi tiek pakļauti vairākiem vardarbības veidiem.⁸⁰

Pamatā rehabilitācija institūcijā tiek nodrošināta, ja bērns ir cietis no vardarbības ģimenē, bet trijos pašvaldības krīzes centros – tikai tajos gadījumos, kad bērns ir cietis no vardarbības ģimenē. 2013.gadā rehabilitācija institūcijā bērniem, kuri no vardarbības cietuši ārpus ģimenes, tika nodrošināta šādā apmērā: 22% emocionālas vardarbības gadījumos, 31% fiziskas vardarbības gadījumos, 60% seksuālas vardarbības gadījumos, 8% pamešanas novārtā gadījumos, 5,5% kombinētas vardarbības gadījumos. Lielā mērā tas skaidrojams ar to, ka arī gadījumos, kad bērns cieš no vardarbības ārpus ģimenes, vardarbīgi pret bērnu izturas viņam pazīstamas personas – radnieki, paziņas utt. (sk. 27.tab.).

Tab. 23. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmēšo bērnu sadalījums pēc vardarbības veidiem (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmēšie bērni	Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
	2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013

⁷⁹ Jāņem vērā, ka 22.tabulas skaitļi ir aprēķina rādītāji, bet ne reālais bērnu skaits, faktiski tas var būt lielāks, kā redzams 23.tabulā. Jāatzīmē, ka, sniedzot pakalpojumu, pašvaldībai nav pienākums noteikti izmantot valsts budžeta līdzekļus – pašvaldībai ir tiesības izvēlēties nodrošināt pakalpojumu par saviem līdzekļiem. Līdz ar to dati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmējiem norāda tikai uz tām pašvaldībām, ar kurām noslēgts līgums par pakalpojuma sniegšanu par valsts budžeta līdzekļiem. 2013.gadā līgums par pakalpojuma sniegšanu bija noslēgts ar 97 LR pašvaldībām.

⁸⁰ Dati LM Valsts statistikas pārskatiem tiek apkopoti atbilstoši 2010.gada 6.aprīļa MK noteikumiem Nr.338 „Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā” LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Cietušie bērni kopā		1125	1322	1465	1017	1416	1181	2142	2738	2646	
t.sk. ģimenē cietušie bērni		1022	1117	1267	776	997	838	1840	2114	2105	
t.sk. pēc vardarbības veidiem	emocionāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	275	318	357	488	856	631	763	1174	988
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	264	276	292	361	587	431	625	863	723
		t.sk. cietušās meitenes kopā	149	170	193	230	396	300	379	566	493
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	143	145	148	180	278	211	323	423	359
	fiziska vardarbība	Cietušie bērni kopā	99	93	90	87	74	30	186	167	120
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	85	55	62	55	50	11	140	105	73
		t.sk. cietušās meitenes kopā	51	54	42	40	22	12	91	76	54
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	42	32	29	27	18	8	69	50	37
	seksuāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	82	66	75	27	48	35	109	114	110
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	55	19	30	12	22	7	67	41	37
		t.sk. cietušās meitenes kopā	57	42	58	22	27	21	79	69	79
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	39	12	21	9	14	6	48	26	27
	pamešana novārtā	Cietušie bērni kopā	106	258	272	52	74	63	158	332	335
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	103	235	249	52	74	60	155	309	309
		t.sk. cietušās meitenes kopā	55	145	138	23	25	23	78	170	161
		t.sk. ģimenē cietušās meitenes	55	133	124	23	25	20	78	158	144
	kombinēta vardarbība	Cietušie bērni kopā	563	587	671	361	364	422	924	951	1093
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	515	532	634	296	264	329	811	796	963
t.sk. cietušās meitenes kopā		273	268	325	160	156	184	433	424	509	
t.sk. ģimenē cietušās meitenes		241	232	298	137	122	141	378	354	439	

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Datus par sociālo rehabilitāciju būtiski skatīties kopsakarā ar attiecīgajā laika periodā reģistrētajiem likumpārkāpumiem pret bērniem. Dati par noziedzīgajiem nodarījumiem pret bērniem ir pieejami Valsts policijas gatavotajā ikgadējā *Pārskatā par nepilngadīgo noziedzību, cietušiem bērniem, stāvokli ceļu satiksmē un prevencijas jomā*⁸¹ (turpmāk – VP pārskats) un IeM IC apkopotajos datos par administratīvo protokolu skaitu.

⁸¹ <http://www.vp.gov.lv/?id=305&said=305>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Atbilstoši VP pārskatā par 2013.gadu ietvertajiem datiem, noziedzīgos nodarījumos kopā cietušas 11789 personas, no tām 481 bērns (4%), tai skaitā 269 (2,3%) ir bijuši vecumā no 0 līdz 14 gadiem. No noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem, zēni ir bijuši 322 (66,9% no visiem cietušajiem bērniem). Salīdzinājumam 2012.gadā noziedzīgos nodarījumos cietuši 556 bērni, kas veidoja 4,4% no visiem reģistrētiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Saskaņā ar šo VP pārskatu no cietsirdības un vardarbības (KL 174.p.) 2013.gadā cietuši 76 bērni (15,8% no visiem cietušajiem bērniem), no dažāda smaguma tīšiem miesas bojājumiem (KL 125.p. – 130.p.) cieta 57 bērni (11,9% no visiem cietušajiem bērniem). No noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību cieta vismaz 66 nepilngadīgie, tai skaitā, no pavešanas netiklībā (KL 162.p.) – 48 (+10), izvarošanas (KL 159.p.) – 15 (-6), vardarbīgas dzimumtieksmes apmierināšanas (KL 160.p.) – 21 (+7), dzimumsakariem ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu (KL 161.p.) – 23 (+1). Turklāt atskaites periodā notikusi 1 (+/-0) nepilngadīgas personas nolaupīšana (cietis 14 gadu vecumu sasniedzis vīrietis) un 2 (+2) cilvēku tirdzniecības gadījumi (cietušas 14 gadu vecumu sasniegušas sievietes). 2013.gadā 3 nepilngadīgās personas (11 – 17 gadu vecuma sievietes) tikušas iesaistītas pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu izgatavošanā (ražošanā).

Tab. 24. Noziedzīgos nodarījumos cietušie nepilngadīgie

KL panti	2012.gads			2013.gads			+/-
	Vir.	Siev.	Kopā	Vir.	Siev.	Kopā	
116.p. <i>Slepkavība</i>	1	0	1	0	0	0	-1
117.p. <i>Slepkavība pastiprinošos apstākļos</i>	0	1	1	1	0	1	+/-0
123.p. <i>Nonāvēšana aiz neuzmanības</i>	0	0	0	1	0	1	+1
125.p. <i>Tīšs smags miesas bojājums</i>	4	1	5	3	0	3	-2
126.p. <i>Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums</i>	20	1	21	11	2	13	-8
130.p. <i>Tīšs viegls miesas bojājums</i>	42	13	55	30	11	41	-14
131.p. <i>Miesas bojājums aiz neuzmanības</i>	2	1	3	2	3	5	+2
132.p. <i>Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu</i>	1	2	3	4	0	4	+1
152.p. <i>Nelikumīga brīvības atņemšana</i>	0	2	2	0	0	0	-2
153.p. <i>Personas nolaupīšana</i>	1	0	1	1	0	1	+/-0
154.¹p. <i>Cilvēku tirdzniecība</i>	0	0	0	2	0	2	+2
159.p. <i>Izvarošana</i>	0	21	21	0	15	15	-6
160.p. <i>Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana</i>	2	12	14	10	11	21	+7

Jāņem vērā, ka Valsts policijas pārskatam statistikas datus sniedz IeM IC gada sākumā un uz to brīdi dati vēl nav pilnībā ievadīti informācijas sistēmā. Tādēļ dati, kurus IeM IC sniedz dažus mēnešus vēlāk, var atšķirties. LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

161.p. Dzimumsakari, pederastija un lesbiānisms ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu	0	22	22	0	23	23	+1
162.p. Pavešana netiklībā	12	26	38	13	35	48	+10
162.¹p. Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	3	10	13	0	4	4	-9
164.p. Personas iesaistīšana prostitūcijā un piespiešana nodarboties ar prostitūciju	1	0	1	0	2	2	+1
166.p. Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai	0	1	1	0	3	3	+2
174.p. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	32	32	64	40	36	76	+12

Avots: IeM IC

Saskaņā ar VP pārskatu, 2013.gadā līdz 1645 (-153) samazinājies pēc LAPK 173.panta „Bērna aprūpes pienākumu nepildīšana” sastādīto protokolu skaits. Vienlaikus 2013.gadā samazinājies par LAPK 172.⁴ panta „Bērna atstāšana bez uzraudzības” paredzēto atbildību administratīvā pārkāpuma protokolu skaits vecākiem vai personām, kas viņus aizstāj - tika sastādīti 98 (-55) protokoli.

25.tabulā ir sniegti detalizētie dati par sastādītajiem protokoliem par LAPK 172.² pantu („Fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu”); tabulā ir visi gadījumi, nevis tikai ģimenē veiktie pārkāpumi).

Tab. 25. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

LAPK	172. ² 1.daļa					172. ² 2.daļa				
	2008	2010	2011	2012	2013	2008	2010	2011	2012	2013
Sastādīto protokolu skaits	149	308	452	419	444	19	28	34	37	49
Personu skaits, kam sastādīti protokoli	148	306	445	410	436	19	26	30	31	40
Izteikts brīdinājums	42	69	110	105	127	0	1	1	1	0
Uzlikts naudas sods	64	125	218	226	222	9	19	21	25	34
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	5	13	18	20	38	4	4	3	5	5
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	1	10	5	8	14	6	-	2	3	4

Avots: IeM IC

Krīzes centru sniegtā informācija liecina, ka valsts apmaksātā sociālā rehabilitācija institūcijā bērnam un pavadonim noteiktos gadījumos tiek izmantota kā iespēja cietušai sievietei ar bērnu pasargāties no vardarbības no partnera puses vismaz uz neilgu laika periodu (sk. krīzes centru sniegto

informāciju, sadaļa 4.4.). Tas cita starpā liecina par to, ka vardarbība ģimenē bieži vien vērsta pret vairākiem ģimenes locekļiem – gan bērniem, gan viņu mātēm.

Kā iepriekš tika norādīts, lielākā daļa bērnu (apm. 80%), kuriem tika nodrošināta sociālā rehabilitācija, bija cietuši no vardarbības savā ģimenē. Turpmākajos datos (26.tabula) var redzēt, ka lielākā daļa vardarbīgo ģimenes locekļu ir tieši vecāki – gan tēvi, gan mātes.

Arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa sniegtie dati norāda uz to, ka vardarbība ģimenē, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir pieaugusi visās kategorijās, proti, no 816 zvaniem (2012. gadā) līdz 910 zvaniem (2013. gadā). Vērojams, ka ģimenē visbiežāk vardarbība sastopama no vecāku puses, proti, no 562 konsultācijām (2012. gadā) līdz 673 konsultācijām (2013. gadā), bet retāk no vecvecāku, audžuvecāku un brāļu un māsu puses.

Salīdzinot 26.tabulas datus ar 2.tabulā minētajiem datiem, konstatējams, ka bieži vien patiesais vardarbības veicējs mēģina savu nodarījumu slēpt, jo, piemēram, 2013.gadā stacionārās ārstniecības iestādes norādīja tikai 7 gadījumus, kad bērnam, kas cietis no vardarbīgiem vecākiem, tika sniegta stacionārā palīdzība. Vienlaikus saskaņā ar datiem par bērnu sociālo rehabilitāciju, no vecāku vardarbības bija cietuši vismaz 1684 bērni (tiesa, te būtu jāņem vērā, ka ne vienmēr vecāku vardarbīga rīcība izraisīja tādus veselības traucējumus, ka bērnam būtu bijusi nepieciešama stacionārā ārstēšanās).

Tab.26. Vardarbības veicēji ģimenē*

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
	2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013	
Vardarbības gadījumu (ģimenē un ārpus ģimenes) skaits kopā	1250	1322	1465	926	1416	1181	2176	2738	2646	
no tiem bija vardarbīgi pret meitenēm	671	679	756	435	626	540	1106	1305	1296	
Vardarbības gadījumi ģimenē, kopā	1152	1148	1251	713	999	845	1865	2147	2096	
no tiem pret meitenēm	605	574	612	351	454	400	956	1028	1012	
no tiem vardarbības veicējs	māte	488	485	511	214	389	352	702	874	863
	t.sk. pret meitenēm	262	266	241	101	191	171	363	457	412
	tēvs	403	401	436	416	453	385	819	854	821
	t.sk. pret meitenēm	235	176	209	205	148	158	440	354	367
	aizbildnis vai audžuvecāks	165	120	88	22	47	21	187	167	109
	t.sk. pret meitenēm	72	61	48	14	26	15	86	87	63

cits mājsaimniecībā dzīvojošs radnieks	38	51	72	25	62	43	63	113	115
t.sk. pret meitenēm	21	20	35	13	34	30	34	54	65
cits mājsaimniecībā dzīvojošs cilvēks	58	91	144	36	48	44	94	139	188
t.sk. pret meitenēm	15	51	79	18	25	26	33	76	105

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju. Piemēram, gadījumos, kad pret bērnu ir vardarbīgi abi vecāki, atskaitē tiek iezīmēts viens.

Vienlaikus ir jāpievērš uzmanība vēl vienam 26.tabulas rādītājam – ir pietiekami liels to gadījumu skaits, kad bērns cieš no cita mājsaimniecībā dzīvojoša cilvēka un sociālā rehabilitācija tiek nodrošināta institūcijā. Šim skaitlim ir tendence pieaugt. Šī situācija norāda uz to, ka vardarbības ģimenē gadījumos sava dzīvesvieta bieži vien ir jāpamet cietušajam, savukārt varmāka turpina netraucēti dzīvot mājsaimniecībā. 2014. un turpmākajos gados situācijai vajadzētu mainīties, jo izmitināšanai krīzes centrā parādījusies būtiska alternatīva – pagaidu aizsardzības līdzekļi pret vardarbību.

2012.un 2013.gada dati dod pamatu uztraukumam, ka vardarbība pret bērniem aizbildņu ģimenēs un audžuģimenēs nav reta parādība, turklāt vardarbīgi var būt ne tikai pieaugušie pret bērnu, bet arī bērni pret citiem bērniem. Kopumā tomēr 2013.gada dati ir pozitīvāki nekā iepriekšējā gada dati.

2012.gadā audžuģimenēs atradās 1155 bērni, aizbildņu ģimenēs – 5051 bērni. Saskaņā ar IeM IC datiem (11.tabula) no noziedzīgiem nodarījumiem cietuši 3 aizbilstamie un 33 audžubērni. Savukārt saskaņā ar LM datiem (26.tabula) 167 bērniem bija nepieciešama sociālā rehabilitācija, jo viņi cietuši no aizbildņu vai audžuvecāku vardarbības.

2013.gadā audžuģimenēs atradās 1262 bērni, aizbildņu ģimenēs – 4945 bērni. No noziedzīgajiem nodarījumiem cietuši 2 aizbilstamie un 30 audžubērni. Sociālā rehabilitācija tika nodrošināta 109 bērniem, kuri cietuši no prettiesiskajām darbībām no aizbildņu un audžuvecāku puses.

Saskaņā ar VBTAI gatavoto „Pārskatu par bāriņtiesu darbu 2013.gadā kopsavilkumu”⁸² no aizbildņa pienākumu pildīšanas nolaidīgas rīcības vai citu iemeslu dēļ atceltas 62 personas (2012.gadā - 83 personas), tai skaitā, par 13 (15) personu pārkāpumiem, pildot aizbildņa pienākumus, bāriņtiesa informējusi tiesībsargājošas iestādes (policiju, prokuratūru). 2013.gadā audžuģimenes statuss tika atņemts 13 audžuģimenēm, to tā, 4 gadījumos par audžuģimeņu pārkāpumiem informējot tiesībsargājošas iestādes.

Mēdz būt gadījumi, kad bāriņtiesu priekšsēdētāji vai locekļi saskatījuši nepieciešamību nekavējoties lemt par bērnu izņemšanu no audžuģimenes vai

⁸² <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=3204&page=>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

aizbildņa ģimenes, jo bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājies, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, vai arī bērna turpmākā atrašanās šajā ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību. Attiecībā uz audžuģimenēm pieņemto vienpersonisko lēmumu skaits: 2010.gadā – 4 gadījumi, 2011.gadā – 16 gadījumi, 2012.gadā – 12 gadījumi, 2013.gadā – 11 gadījumi. Vienpersoniski pieņemto lēmumu skaits par bērna izņemšanu no aizbildņa aprūpes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas – 35 gadījumi 2013.gadā.

Visai liels ir arī to gadījumu skaits, kad bērns no audžuģimenes vai aizbildņa ģimenes atgriežas institūcijā. Tā, 59 bērni (2012.gadā - 77) pēc aprūpes aizbildņa ģimenē un 27 (2012 - 56) bērni pēc aprūpes audžuģimenē izbeigšanās (10% no visiem gadījumiem, kad bērnu uzturēšanās audžuģimenē ir izbeigta) tika ievietoti institūcijā. Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietoto bērnu skaits pēc aprūpes aizbildņa ģimenē izbeigšanas ir ievērojami lielāks vecuma grupā 13-17 gadi, kas var norādīt uz to, ka aizbildņiem papildus nepieciešams attīstīt prasmes par saskarsmi un audzināšanu šāda vecuma bērniem.

Arī tajos gadījumos, kad vardarbības veicējs nedzīvo ar bērnu vienā mājsaimniecībā, visvairāk ir tādu, kad bērns cieš no labi pazīstamām personām. Vismazāk bērni cieš no svešiem cilvēkiem, turklāt šim skaitlim ir tendence samazināties.

Tab. 27. Vardarbības veicēji ārpus ģimenes

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
	2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013	
Vardarbības gadījumu (ģimenē un ārpus ģimenes) skaits kopā	1250	1322	1465	926	1416	1181	2176	2738	2646	
no tiem pret meitenēm	671	679	765	435	626	540	1106	1305	1296	
Vardarbības gadījumi ārpus ģimenes, kopā	98	174	214	213	417	336	311	591	550	
no tiem pret meitenēm	66	105	144	84	172	140	150	277	284	
no tiem vardarbības veicējs	ārpus mājsaimniecības dzīvojošs radnieks	13	21	49	11	34	23	24	55	72
	t.sk. pret meitenēm	9	13	35	7	19	10	16	32	45
	ģimenes locekļu paziņa	13	41	40	10	25	46	23	66	86
	t.sk. pret meitenēm	8	28	28	4	12	25	12	40	53
	ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona	19	53	63	122	60	37	141	113	100
	t.sk. pret meitenēm	11	33	41	38	21	12	49	54	53
	svešs cilvēks	53	27	13	70	85	80	123	112	93
	t.sk. pret meitenēm	38	13	9	35	39	36	73	52	45

	cits bērns⁸³	-	32	49	-	213	150	-	245	199
	t.sk. pret meitenēm	-	18	31	-	81	57	-	99	88

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju.

Gandrīz visos gadījumos no prettiesiskām darbībām abu dzimumu cietušo bērnu skaits 2013.gadā ir aptuveni vienāds. Dati par cietušajiem no personām, kas saistītas ar bērna izglītošanu vai aprūpi, ir satraucoši. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta piektajā daļā ir noteikts, kādas personas nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu vai sniegt pakalpojumus bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, kā arī šā likuma 5.¹ pantā ir ietvertas obligātas prasības noteiktam subjektu lokam apgūt speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā. Tomēr no 27.tabulā sniegtās informācijas redzams, ka pret bērniem personas, kas saistītas ar bērna izglītošanu vai aprūpi, bieži vien lieto tik smagu vardarbību, ka gandrīz pusei cietušo bērnu ir nepieciešama sociālā rehabilitācija institūcijā. 27.tabulas dati liecina arī par vardarbības skolā un vardarbības vienaudžu starpā izplatību, no kuras acīmredzot vairāk cieš zēni. Arī šis skaitlis ir satraucoši liels.

Vēl viens informācijas avots, kas ļauj gūt plašāku informāciju par bērniem, kuri saņēmuši sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, ir Latvijas Bērnu fonda sniegtā informācija par bērniem, kuriem sociālā rehabilitācija institūcijā tika nodrošināta par valsts budžeta līdzekļiem. Arī šie dati norāda uz to, ka visvairāk bērni cieš no savu vecāku vai citu tuvu personu, kurām bērns uzticas, vardarbības. Kriminālprocesi tiek ierosināti tikai apm. 10% no konstatētajiem vardarbības gadījumiem, un apm. 5% tiek ierosināta administratīvā pārkāpuma lietvedība. Kā pavadoni bērnam rehabilitācijas institūcijā parasti uzturas mātes (4 gadu periodā kā pavadoni bija tikai 3 vīrieši). Visbiežāk pavadoni institūcijā atrodas kopā ar pirmsskolas vecuma bērniem. Vismaz trešdaļa no bērna pavadoniem paši ir cietuši no prettiesiskas darbības, kuru veikusi tā pati persona, kas veikusi prettiesisku darbību pret bērnu.

⁸³ Dati pieejami sākot ar 2011.gadu, par 2010.gadu bērna skolas biedri un vienaudži tika uzskaitīti ailē „ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona”.

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Tab. 28. Pārskats par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem saņēmējiem

	Vecums un dzimums		Personu skaits	Prettiesiskās darbības veids				Prettiesiskās darbības veicējs/vieta										Uzsākta kriminālprocess		Uzsākta admin. pārkāp. lietvedība		Pavadonis						
				Fiziska vardarbība	Seksuāla vardarbība	Emocionāla vardarbība	Cits	Vecāki	Cits ģimenes loceklis	Mājsaimniecībā dzīvojoša persona, kas nav radnieks	Soc. korekcijas izgl. iestāde	Izglītības iestāde	Ieslodzījuma vieta	Audzģimene/aizbildnis	Bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāde	Cits	Vecums*					Skaits kopā**	Radniecība		Cietis no tās pašas personas veiktas pretties. darbības ⁸⁴			
																	18-40						41-61	Tēvs / māte		Cits		
2010	0-2	Vīr.	79	2	2	41	49	75	1	-	-	-	-	-	-	1	5	6	57	2	61	61	-	21				
		Siev.	79	6	1	32	46	76	2	1	-	-	-	-	-	-	4	9	45	3	48	47	1	16				
	3-6	Vīr.	130	16	3	75	71	112	5	2	-	-	-	4	4	-	9	9	30	1	32	32	-	16				
		Siev.	112	22	7	83	56	92	9	-	-	-	-	4	2	2	13	7	19	2	21	20	-	11				
	7-11	Vīr.	114	23	7	69	77	99	9	7	-	2	-	18	2	8	29	3	4	1	5	4	-	1				
		Siev.	168	33	18	79	76	94	10	6	-	3	-	17	-	35	29	9	5	1	6	7	-	4				
	12-17	Vīr.	111	18	6	58	53	58	12	10	-	2	-	9	5	14	16	3	-	-	-	-	-	-				
		Siev.	191	24	15	85	89	131	15	9	-	6	-	13	-	20	40	6	2	1	3	2	1	-				
Kopā		984	144	59	522	517	737	63	35	-	13	-	65	13	80	145	52	164	11	175	173	2	70					
2011	0-2	Vīr.	69	7	-	49	46	72	-	1	-	-	-	1	1	-	3	3	37	3	40	40	-	9				
		Siev.	73	7	-	39	55	64	3	3	-	-	-	2	1	-	2	9	40	1	41	41	-	13				
	3-6	Vīr.	130	15	1	62	93	94	12	8	-	-	-	8	3	6	12	9	20	2	22	21	1	7				
		Siev.	145	23	7	57	92	105	15	6	-	1	-	8	3	6	9	4	17	4	21	19	2	7				

⁸⁴ Norādāms to pavadonu skaits, kas cietuši no prettiesiskas darbības, kuru veikusi tā pati persona, kas veikusi prettiesisku darbību pret bērnu (arī, ja pret bērnu un pavadoni vērsto prettiesisko darbību raksturs atšķiras).

* - Parasti visi pavadoni ir vecumā no 18 līdz 61 gadam. 2010.gadā 2 personas līdz 17 gadu vecumam bija kā pavadoni bērniem 0-2 gadu vecumā

** - Parasti visi pavadoni ir sievietes. 2010.gadā bija 1 pavadonis vīrietis bērnam 0-2 gadu vecumā; 2013. Gadā pavadonu vidū bija 2 vīrieši

	7-11	Vīr.	176	50	2	102	91	121	13	10	-	2	-	10	20	28	15	3	12	1	13	13	-	2	
		Siev.	203	31	16	139	95	115	39	16	-	4	-	11	5	7	27	8	8	4	12	12	-	2	
	12-17	Vīr.	150	28	13	85	82	81	18	5	-	1	1	14	15	16	18	3	1	1	2	1	1	1	
		Siev.	178	43	36	108	71	104	26	13	-	5		10	9	8	36	1	2	1	3	3	-	3	
Kopā			1124	204	75	641	625	756	126	62	-	13	1	64	57	71	122	40	137	17	154	151	3	44	
2012	0-2	Vīr.	83	5	-	45	54	78	-	2	-	-	-	3	-	-	5	6	40	2	42	36	6	15	
		Siev.	113	-	-	41	56	81	-	-	-	-	-	3	-	-	8	7	48	3	51	40	11	20	
	3-6	Vīr.	151	18	3	93	88	94	6	10	-	-	-	8	10	8	18	4	33	4	37	34	3	12	
		Siev.	149	17	-	94	79	86	3	11	-	-	-	9	11	15	8	6	21	5	26	20	6	11	
	7-11	Vīr.	188	40	12	104	99	120	11	18	-	1	-	15	10	18	27	4	7	-	7	7	-	2	
		Siev.	147	26	14	83	70	106	5	10	-	-	-	6	6	18	32	5	3	1	4	4	-	-	
	12-17	Vīr.	107	20	10	59	51	69	3	10	-	3	-	4	1	18	10	7	-	-	-	-	-	-	
		Siev.	197	28	51	113	74	100	8	24	-	3	-	15	18	31	34	6	1	1	2	2	-	-	
	Kopā			1135	154	90	632	571	734	36	85	-	7	-	63	56	108	142	45	153	16	169	143	26	60
	2013	0-2	Vīr.	82	9	3	51	48	65	3	-	-	-	-	4	-	1	7	16	47	3	50	51	-	17
Siev.			65	6	-	41	39	10	1	-	-	-	-	2	-	-	4	3	28	3	31	31	-	14	
3-6		Vīr.	105	11	-	65	57	85	7	1	-	-	-	9	2	1	4	1	12	4	16	16	-	6	
		Siev.	103	10	8	71	50	76	14	-	-	-	-	6	5	3	17	6	14	1	15	15	-	6	
7-11		Vīr.	148	25	11	93	75	96	16	3	2	5	-	10	6	11	13	6	5	1	6	6	-	3	
		Siev.	103	30	25	74	49	70	9	4	2	-	-	9	2	6	10	5	1	4	5	4	1	-	
12-17		Vīr.	89	15	14	42	57	61	10	3	-	-	-	6	1	7	12	3	3	-	3	3	-	-	
		Siev.	159	21	31	80	91	110	8	12	-	2	-	7	3	16	23	7	1	-	1	1	-	-	
Kopā			854	127	92	517	466	573	68	23	4	7	0	53	19	45	90	42	111	16	127	127	1	46	

Avots: Latvijas Bērnu fonda sniegtā informācija

*Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem:
rehabilitācijas process*

Dati par sociālās rehabilitācijas procesu norāda uz nepieciešamību šo pakalpojumu padarīt elastīgāku.

Dati 29.tabulā par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījumu pa vecuma grupām parāda, ka bērniem vecumā līdz 3 gadiem dominē tendence sniegt pakalpojumu institūcijās. Turklāt liela daļa šo bērnu rehabilitācijas institūcijā atrodas bez pavadoņa (pavadoņu skaits visu vecumu bērniem 2013.gadā – 128). Mazo bērnu gadījumā psihologa konsultācijas drīzāk būtu nepieciešamas vecākiem.^{85,86}

Tab. 29. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījums pa vecuma grupām

	<i>Gads</i>	Bērni kopā	t.sk. meitenes	0-1 g.	2-3 g.	4-5 g.	6-12 g.	13-15 g.	16-18+
Institūcijas	2012	1322	679	133	242	177	469	205	96
	2013	1465	756	139	228	183	487	293	135
Pilsētās	2012	576	255	0	36	73	300	117	50
	2013	529	242	0	32	62	274	119	42
Novados	2012	840	371	5	52	102	416	199	66
	2013	652	298	5	58	91	315	141	42
Kopā	2012	2738	1305	138	330	352	1185	521	212
	2013	2646	1296	144	318	336	1076	553	219

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju.

Komplekso sociālās rehabilitācijas kursu līdz 60 dienām sociālās rehabilitācijas institūcijā visbiežāk nodrošina bērniem, kas cietuši no noziedzīga nodarījuma, par kuru ir ierosināts kriminālprocess. 2011.gadā kompleksais sociālās rehabilitācijas kurss tika nodrošināts 220 bērniem, kas bija visai tuvs rādītājs Valsts policijas datiem par bērniem, kas cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem (274 cietušie bērni pēc 174., 125.-130., 162., 159., 160. panta). 2012.gadā kompleksais rehabilitācijas kurss tika nodrošināts 219 bērniem - situācijā, kad saskaņā ar Valsts policijas datiem no vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem (pēc 174., 125.-130., 162., 159., 160. panta) cietuši 28 bērni. 2013.gadā kompleksais rehabilitācijas kurss tika nodrošināts 208 bērniem, savukārt pēc Valsts policijas datiem no noziedzīgiem nodarījumiem bija cietuši

⁸⁵ Putniņa A., Linde Z. „Mazu bērnu tiesību aizsardzības sistēmas izvērtējums”, 2011, 9.lpp.

<http://www.centrsdardede.lv/lat/petijumi/>

⁸⁶ Lai uzlabotu bērnu līdz 3 gadu vecumam rehabilitācijas pakalpojumu, nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds” 2013.gadā īstenoja Eiropas Sociālā fonda projektu „Līdzdalības un pakalpojuma uzlabošana vardarbība cietušo 0 – 36 mēnešu veco bērnu sociālajā rehabilitācijā”, kura mērķis bija uzlabot 8 Latvijas nevalstisko organizāciju kapacitāti sociālā rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanā vardarbībā cietušajiem bērniem vecuma līdz 3 gadiem un iecīnāt šo organizāciju līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā. Kopumā 80 cilvēki bija iesaistīti un paaugstināja savas zināšanas un profesionālās iemaņas dažādu projekta pasākumu ietvaros. http://www.sif.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=8490&Itemid=123&lang=lv&skats=1 LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

57 bērni. Jāvērš uzmanība, ka lielai daļai bērnu bija nepieciešams ilgāks par 60 dienām kompleksās rehabilitācijas kurss, kas varētu norādīt gan uz iegūto traumu nopietnību, gan uz to, ka bērniem pēc rehabilitācijas kursa nav droši atgriezties iepriekšējā dzīvesvietā.

Tab. 30. Noteiktais sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kursa ilgums institūcijās (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Gads	Kopā bērni	t.sk. meitenes kopā	Rehab. kurss īsāks par 30 dienām		Rehab. kurss 30 dienas		Rehab. kurss 60 dienas		Rehab. kurss ilgāks par 60 dienām	
			kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
2010	1125	585	28	19	962	480	118	75	17	11
2011	1317	682	43	19	1054	542	125	68	95	53
2012	1322	679	85	34	1018	522	131	75	88	48
2013	1479	761	93	42	1178	596	104	61	104	62

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju.

Konsultācijas dzīvesvietā (sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personas dzīvesvietā) lielākoties tiek izmantotas visas 10, kas ir maksimālais valsts apmaksāto konsultāciju skaits. Tomēr, ja stacionārās rehabilitācijas gadījumā bija daudz tādu bērnu, kuriem nepietika pat ar maksimālo pakalpojuma ilgumu, tad ambulatorās rehabilitācijas gadījumā ir pretēji - liels ir to bērnu skaits, kuri neizmanto maksimālo konsultāciju skaitu vai jau sākotnēji rehabilitācijas pakalpojuma sniedzējs ar cietušo bērnu vai likumisko pārstāvi vienojas, ka konsultāciju skaits būs mazāks (2011.gadā – 16%, 2012. un 2013.gadā – 18%). Lai par šiem datiem sniegtu pamatotu skaidrojumu, nepieciešams pievērst uzmanību rehabilitācijas pakalpojuma pieejamībai maksimāli tuvu bērna dzīvesvietai; iespējams, ka bieži vien bērniem nav iespēju vai nav ērti aizbraukt līdz pakalpojuma sniegšanas vietai.

Tab.31. Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā konsultāciju skaits

Gads	Kopā bērni	t.sk. meitenes kopā	Maksimālais valsts apmaksāto rehab. konsult. skaits (10)		Konsultāciju skaits mazāks par 10		Konsultāciju skaits lielāks par 10	
			kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
2010	1017	475	925	433	90	42	2	0
2011	1329	628	1110	529	217	97	2	2
2012	1416	626	1152	501	260	123	4	2
2013	1167	535	957	439	208	96	2	0

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Piešķirto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā vai institūcijā var pārtraukt vairāku iemeslu dēļ, tai skaitā pēc paša rehabilitējamā bērna vai viņa likumiskā pārstāvja iniciatīvas. 2012.gadā sociālo rehabilitāciju pirms tās beigām pārtrauca 509 bērni, no tiem 122 gadījumos (24%) pārtraukšanas iemesls bija paša bērna vai likumiskā pārstāvja iniciatīva. Lielākoties – 277 gadījumos – rehabilitācijas kursu pārtrauca gadījumos, kad bērns bija piedzīvojis emocionālo vardarbību un pamešanu novārtā. 2013.gadā sociālo rehabilitāciju pārtrauca vēl lielāks bērnu skaits – 584 bērni, no tiem pēc paša vēlēšanās – 128 bērni (22%). Salīdzinot datus par pašvaldību krīzes centriem un krīzes centriem, kur tiek nodrošināta valsts apmaksātā sociālā rehabilitācija, secināms, ka pašvaldību krīzes centros salīdzinoši vairāk bērnu izgāja pilnu rehabilitācijas kursu (119, kas ir apm. 81% no kopskaita).

Tab. 32. Pakalpojuma pārtraukšana, pilnībā neizmantojot piešķirto sociālās rehabilitācijas kursa ilgumu

		Institūcijā			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013
Pārtraukuši bērni kopā		111	268	376	60	241	208	171	509	584
t.sk. meitenes		68	133	193	25	119	96	100	252	289
t.sk. šādu pakalpojuma pārtraukšanas iemeslu dēļ	rehabilitācija sekmīgi pabeigta pirms plānotā kursa beigām, bērni kopā	44	79	186	9	35	10	53	114	196
	t.sk. meitenes	28	41	88	6	16	4	34	57	92
	rehabilitācijas veida maiņa, bērni kopā	1	63	60	3	7	8	4	70	68
	t.sk. meitenes	1	33	30	0	5	6	1	38	36
	veselības stāvokļa pasliktināšanās, bērni kopā	12	6	11	2	1	0	14	7	11
	t.sk. meitenes	7	3	6	1	1	0	8	4	6
	pēc paša (vecāku) iniciatīvas, bērni kopā	32	71	57	17	51	71	49	122	128
	t.sk. meitenes	20	34	32	9	21	36	29	55	68
	nepakļaušanās rehabilitācijas pakalpojumam (aizbēdzis, neievēro prasības), bērni kopā	20	15	24	5	9	7	25	24	31
	t.sk. meitenes	11	5	13	3	4	3	14	9	16
	cits iemesls, bērni kopā ⁸⁷	2	34	38	24	138	112	26	172	150

⁸⁷ Kā „citu iemeslu” pakalpojuma sniedzēji visbiežāk norāda to, ka rehabilitācijas kurss tiks turpināts nākamajā gadā

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

t.sk. meitenes	1	17	24	13	72	47	14	89	71
----------------	---	----	----	----	----	----	----	----	----

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju.

Dati par atkārtotu sociālo rehabilitāciju 33.tabulā vēlreiz norāda uz to, ka daļā gadījumu cietušajiem bērniem netiek nodrošināta pietiekama aizsardzība no vardarbības dzīvesvietā, izejot vienu rehabilitācijas kursu, tādēļ vardarbības gadījumi atkārtojas. Atkārtotās rehabilitācijas skaits katru gadu pieaug. Gandrīz pusē no gadījumiem apkārtotā rehabilitācija ir nepieciešama pēc 6 mēnešiem vai agrāk.

Tab. 33. Atkārtotās sociālās rehabilitācijas gadījumu skaits

	Institūcijā			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
	2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013
Bērni kopā laika posmā līdz 6 mēnešiem	9	22	33	1	7	12	10	29	45
t.sk. meitenes	3	12	24	0	3	5	3	15	29
Bērni kopā laika posmā līdz 12 mēnešiem	9	7	15	3	3	14	12	10	29
t.sk. meitenes	4	6	8	0	1	7	4	7	15
Bērni kopā laika posmā līdz 24 mēnešiem	0	4	21	0	4	4	0	8	25
t.sk. meitenes	0	3	14	0	2	3	0	5	17
Bērni kopā laika posmā līdz 36 mēnešiem	0	6	4	0	0	0	0	6	4
t.sk. meitenes	0	2	3	0	0	0	0	2	3
Bērni kopā, vairāk kā pēc 3 gadiem	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Atkārtota rehabilitācija bērniem kopā	18	40	73	4	14	30	22	54	103

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Konsekventi pieaug to gadījumu skaits, kad vecākiem aizgādības tiesības pārtrauc konstatētās vardarbības dēļ

Lielākā daļa cietušo bērnu cieta ģimenēs no vecāku vardarbības

Liels ir to vardarbības gadījumu skaits, kad bērns cieš no pazīstamām personām, kuras nedzīvo kopā ar viņu vienā mājāsaimniecībā

Vismazāk bērnus apdraud sveši cilvēki

Bāriņtiesu loma vardarbības gadījumu risināšanā

Iepriekš tika minēts, ka gan bērniem, gan citiem no vardarbības ģimenē cietušajiem locekļiem uzturēšanās krīzes centrā bija vienīgais risinājums, kā glābties no vardarbības. Lai gūtu ieskatu, vai regulējums par pagaidu aizsardzību

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

pret vardarbību ir ietekmējis pašvaldību institūciju praksi, risinot vardarbības pret bērniem gadījumus, Labklājības ministrija lūdza bāriņtiesām sniegt informāciju par laika periodā no 2014.gada 31.marta līdz 2014.gada 30.jūnijam to redzeslokā nonākušajiem gadījumiem, kur bija konstatēta vai bija aizdomas par vardarbību pret bērnu ģimenē (vardarbība no vecāka, tuvinieka vai personas, kas pastāvīgi dzīvo ar bērnu, puses) un/ vai vardarbību pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu (vardarbība pret bērna vecāku, tuvinieku vai personu, kas pastāvīgi dzīvo ar bērnu).

No 146 Latvijas bāriņtiesām atbildes uz jautājumiem sniedza 43 bāriņtiesas, no tām 26 norādīja, ka minētajā laika posmā to redzeslokā ir nonākuši vardarbības pret bērnu vai vardarbības ģimenē gadījumi. Kopumā trīs mēnešu laikā šo bāriņtiesu redzeslokā nonāca 79 vardarbības ģimenē gadījumi.

Nebija neviens gadījums, kad bāriņtiesa iesniedza tiesā pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Tomēr vairākas bāriņtiesas norādīja, ka konsultē vecākus saistībā ar jautājumiem par pieteikuma iesniegšanu. Kopumā var redzēt, ka līdz bāriņtiesām nonāk informācija par tiem gadījumiem, kad viens no bērna vecākiem vēršas tiesā ar lūgumu pieņemt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Ir bijis arī vismaz viens gadījums, kad tiesā vērsies aizbildnis, lai pārtrauktu vardarbību no vecāka puses, kurš lieto apreibinošas vielas.

Tika minēti vismaz divi gadījumi, kad tiesas pieņemtais lēmums veicināja vardarbīgās personas (tēva) vēlmi sadarboties un iesaistīties savu problēmu risināšanā.

No sniegtajām atbildēm redzams, ka vēl joprojām krīzes centra pakalpojumi tiek bieži izmantoti, tai skaitā bērnus tajos ievietojot ar māti. Kā viens no iemesliem, kādēļ bērni ar māti tiek ievietoti krīzes centrā, nevis tiek iesniegts pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, tiek minēts tas, ka konkrētajā gadījumā mātēm ir vāji attīstītas bērnu aprūpes prasmes. Trīs mēnešu laikā ir bijuši 8 gadījumi, kad tika lemts par aizgādības tiesību pārtraukšanu/ par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai gan vardarbīgajam vecākam, gan nevardarbīgajam vecākam vai tikai nevardarbīgajam vecākam. Kā skaidrojumi šādam lēmuma parādās vardarbības pieļaušana no mātes puses, jo pret bērnu vardarbīgi izturējās viņas klātbūtnē⁸⁸.

⁸⁸ Ārvalstu speciālisti norāda uz lielām grūtībām, kas rodas mātēm, ja viņām nepieciešams nodrošināt bērnu drošību vardarbīgajā māsaimniecībā. Tiek kritizēta prakse, ka mātes nespēja pasargāt bērnus no vardarbības aktu vērošanas bieži vien tiek kvalificēta kā vardarbības pret bērnu pieļaušana. Tiek vērsta uzmanība uz vairākiem problemātiskiem aspektiem: Vai ir samērīgi sagaidīt, ka sieviete, kura regulāri tiek pakļauta vardarbībai, varēs pasargāt sevi un bērnus no vardarbības? Vai ir pamatoti atbildību par bērnu aizsardzību likt tikai un vienīgi uz māti? Atbildība par bērnu pakļaušanu vardarbīgu aktu vērošanai vislielākā mērā ir jāuzņemas vardarbības veicējam. Kaut gan nevardarbīgajam vecākam ir noteikta loma bērnu aizsardzībā situācijās, kad vardarbības veicējs var viņiem piekļūt (ņemot vērā samērīgumu, cik droši sieviete var rīkoties, lai aizsargātu sevi un bērnus), pārlika paļaušanās uz nevardarbīgu vecāku ir nepamatota, jo no vardarbības veicēja atbildība tiek noņemta, bet nevardarbīgajam vecākam tiek izvirzītas pārmērīgas prasības. Turpmākas iespējamās sekas šādai neatbalstošai, agresīvai pieejai var būt tas, ka sieviete nemeklēs speciālistu palīdzību situācijā, kad pastāv reāli draudi, ka viņai pārtrauks aizgādības tiesības. Tā ir upura vainošana un speciālistu nepamatotas gaidas, ka sievietēm vajadzētu būt spējīgām aizsargāt savus bērnus augsta riska situācijās, kad bērnu tiesību aizsardzības LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

Kopumā bāriņtiesas norādīja, ka pozitīvi vērtē jaunos pagaidu aizsardzības pret vardarbību instrumentus. Šajā ziņā kā veicinošs faktors tiek uzskatīta pieteikuma veidlapa, kas ir skaidra un viegli aizpildāma. Tomēr tika ieteikts izstrādāt īpašu veidlapu gadījumiem, kad pieteikumu tiesai piemērot pagaidu aizsardzību pret vardarbību iesniedz bāriņtiesa. Tāpat ierosināts uzlabot informācijas apmaiņu, proti, būtu nepieciešams, lai policija vai tiesa bāriņtiesu informētu par gadījumiem, ja ir piemērota pagaidu aizsardzība pret vardarbību un ģimenē ir bērni. Ņemot vērā, ka šī prasība jau ir iestrādāta Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta ceturtajā daļā, paredzot, ka policijai ir pienākums informēt bāriņtiesu pēc bērna atrašanās vietas par policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu, ja šis lēmums ir pieņemts saistībā ar kaitējuma draudiem bērnam vai tās personas, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, brīvībai, dzīvībai vai veselībai, secināms, ka starp bāriņtiesām un policiju vēl ir nepieciešams uzlabot informācijas apmaiņas mehānismu lēmumu par nošķiršanu pieņemšanas gadījumos.

Tab. 34. Bāriņtiesu rīcība, konstatējot vardarbības ģimenē gadījumus

	Vardarbība pret bērnu ģimenē	Vardarbība pret personu, kas pastāvīgi dzīvo ar bērnu	Vardarbība pret bērnu un pret personu, kas pastāvīgi dzīvo ar bērnu
Gadījumu skaits kopā	41 Piemēram: - seksuāla vardarbība no tēva - vardarbība audžuģimenē no audzumātes faktiskā vīra puses	16 Piemēram: - tēvs, kas nedzīvo ģimenē, sadūris māti, bet ne bērnu klātbūtnē	22 Piemēram: - vardarbība pret bērniem un viņu māti (minēta visbiežāk)
Bāriņtiesas rīcība			
Informācija nodota sociālajam dienestam vai policijai	36	10	14
Bērns tika ievietots krīzes centrā	20 Piemēram: - bērns ievietots krīzes centrā kopā ar māti un brāļiem, jo mātei vāja izpratne par bērnu drošību	4 Piemēram: - sadurtās mātes bērni ievietoti krīzes centrā uz mātes ārstēšanas laiku, - mātes emocionāla veselība nav tik stabila, lai viena varētu audzināt vairākus bērnus	8 Piemēram: - kopā ar māti (visbiežāk)
Aizgādības tiesību pārtraukšana/ prasības celšana par aizgādības tiesību atņemšanu vardarbīgajam	17	2	1

sistēma nav spējīga viņus aizsargāt. Tādēļ ir svarīgi vērsties tiesā mātes vietā ar lūgumu pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Sk.<https://www3.aifs.gov.au/cfca/node/10510>

LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

vecākam			
Aizgādības tiesību pārtraukšana/ prasības celšana par aizgādības tiesību atņemšanu nevardarbīgajam vecākam	3 Piemēram: - emocionāla un fiziska vardarbība no mātes drauga pret bērniem un māti. Bērni ar mammu ievietoti krīzes centrā, jo mammai ir daļēja izpratne par notiekošo. Māte atstāja bērnus krīzes centrā, izvēloties dzīvot kopā ar vardarbīgo vīrieti		
Aizgādības tiesību pārtraukšana/ prasības celšana par aizgādības tiesību atņemšanu gan vardarbīgajam vecākam, gan nevardarbīgajam vecākam	1	1	3
Nevardarbīgais vecāks/ aizbildnis vērsies tiesā ar pieteikumu noteikt pagaidu aizsardzību pret vardarbību	2 Piemēram: - ar pieteikumu tiesā vērsās bērna aizbildnis, jo vardarbīgi gan pret bērnu, gan bērna aizbildni izturējās apreibinošu vielu atkarīgais vecāks		
Persona, pret kuru vērstas vardarbība, vērsusies tiesā ar pieteikumu noteikt pagaidu aizsardzību pret vardarbību	-	9	8 Piemēram: - ar pieteikumu tiesā vērsās persona, pret kuru vardarbīgi bērnu klātbūtnē izturējās bērnu tēvs; tiesas piemēroto aizsardzības līdzekli varmāka ļoti respektēja
Cits variants	3 Piemēram: - lemts par bērnu uzturēšanas izbeigšanu audžuģimenē - nodrošināta rehabilitācija dzīvesvietā	4 Piemēram: - nodrošinātas psihologa konsultācijas	2 Piemēram: - pašvaldības policija pēc personas lūguma iesniedza tiesā pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību

Avots: bāriņtiesu ziņojumam sniegtā informācija

4.4. Biedrību un pašvaldību institūciju sniegtā palīdzība no vardarbības ģimenē cietušajiem

Latvijā katrā plānošanas reģionā darbojas biedrību un nodibinājumu vai pašvaldību veidotie krīzes centri. Krīzes centros palīdzība tiek sniegta no vardarbības cietušajām personām un/ vai krīzes situācijā nonākušām personām.

Atkarībā no krīzes centra darbības veida no vardarbības cietušās personas var saņemt ambulatoru un/vai stacionāru palīdzību. No vardarbības cietušajām nepilngadīgajām personām šāda palīdzība tiek nodrošināta lielākoties par valsts līdzekļiem (sk. sadaļu 4.3.), savukārt pilngadīgām personām – par pašvaldību līdzekļiem, ziedojumiem un no projektiem⁸⁹ piešķirtā finansējuma.

2012.gadā informatīvajam ziņojumam sniedza informāciju 15 biedrības un pašvaldību institūcijas, kas nodrošināja atbalstu no vardarbības cietušām personām, bet 2013.gadā - 11 biedrības un pašvaldību institūcijas.

Analizējot krīzes centru sniegto informāciju par no vardarbības cietušo personu iespējām saņemt palīdzību, secināms sekojošais:

- *klientu loks*

Latvijā nav neviena specializēta krīzes centra no vardarbības cietušām sievietēm (un viņu bērniem), kas piedāvātu stacionārus pakalpojumus. Lielākoties krīzes centri orientēti sniegt palīdzību vai nu no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem un pavadonim, vai nu visplašākajam klientu lokam – krīzes situācijā nonākušām abu dzimumu personām. Visplašākajam klientu lokam pakalpojumus piedāvā pašvaldību dibinātie krīzes centri par pašvaldības piešķirtajiem līdzekļiem, un šajos centros ir mazāks no vardarbības ģimenē cietušo personu skaits. Vienlaikus no vardarbības cietušajām sievietēm, kurām nav bērnu, ir problemātiski saņemt stacionārus pakalpojumus. Tāpat arī pilngadīgām personām, kas ir cietušas no seksuālas vardarbības, piedāvāto pakalpojumu loks ir ļoti ierobežots. Krīzes centru darbības orientēšana uz vairākām mērķa grupām visdrīzāk saistīta ar to, ka ir jāpiesaista finansējums no vairākiem avotiem. Piemēram, vienas pieaugušas personas uzturēšanās krīzes centrā var tikt segta no valsts finansējuma kā no prettiesiskām darbībām cietušā bērna pavadonim un pašvaldības vai kāda projekta finansējuma, lai pavadonim nodrošinātu nepieciešamās speciālistu konsultācijas.

Salīdzinot informāciju par divu gadu periodu, var redzēt, ka krīzes centru pakalpojumu loks ir ļoti mainīgs un krīzes centri ir ļoti jūtīgi pret piešķirto finansējumu, un atbilstoši pieejamajam finansējumam un tā saņemšanas nosacījumiem pielāgo arī pakalpojumu klāstu, pamatā saglabājot divas mērķa grupas – no prettiesiskām darbībām cietušie bērni un krīzes situācijā nonākušie iedzīvotāji.

- *uzturēšanās ilgums un vietu skaits*

Pārsvarā krīzes centri ir nelieli, ar vietu skaitu līdz 25. Lielāki ir tie krīzes centri, kas nodrošina valsts finansētos pakalpojumus no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem, mazāki ir tie, kurus ir izveidojušas pašvaldības. Nav iespējams uzskaitīt atsevišķi vietu skaitu bērniem un vietu skaitu pieaugušajiem, jo lielākoties vietas tiek pielāgotas atbilstoši pieprasījumam. Uzturēšanās ilgums svārstās no 1 mēneša līdz pat 3 gadiem. Aptaujātie krīzes centri norādīja, ka

⁸⁹ Parasti tie ir ES vai ārvalstu organizāciju finansētie vai līdzfinansētie projekti LMzino_101214_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā

parasti nenākas uzturēšanos stacionārā atteikt vietu trūkuma dēļ, tomēr prioritāte, ja ir jālemj par klientu izmitināšanu, tiek dota nepilngadīgajiem.

- *pavadoņi*

Visi centri, kas piedāvāja pakalpojumus cietušajiem bērniem un pavadoņiem, norādīja, ka arī paši pavadoņi (visos gadījumos – sievietes) bija cietuši no vardarbības. Šī informācija apstiprina līdz šim izteiktos pieņēmumus, ka no vardarbības cietušo bērnu pavadoņi parasti paši ir cietuši no vardarbības.

- *no vardarbības cietušās sievietes*

Par projektu ietvaros piesaistītajiem līdzekļiem krīzes centri var piedāvāt pakalpojumu arī no vardarbības cietušajām sievietēm ar vai bez bērniem. Praksē tomēr arī šajos gadījumos pakalpojumu saņem lielākoties sievietes ar bērniem, un tas var liecināt arī par to, ka gadījumos, kad bērnu nav, sievietes palīdzību meklē mazāk vai viņām ir vairāk piemēroti ambulatorie pakalpojumi.

- *speciālistu konsultācijas un ambulatorie pakalpojumi*

Krīzes centros parasti tiek nodrošinātas psihologa, psihoterapeita un sociālā darbinieka konsultācijas. Kā būtisks trūkums jāmin tas, ka cietušajiem praktiski nav pieejamas jurista konsultācijas. Juridiskas konsultācijas ir īpaši būtiskas, kad cietušās sievietes vēlas pārtraukt vardarbību, iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Tikai viens pašvaldības krīzes centrs norādīja, ka projekta ietvaros ir iespējams saņemt jurista konsultācijas. Viena pašvaldība norādīja, ka klientiem, kuri atbilst mērķa grupai⁹⁰, tiek ieteikts vērsties Juridiskās palīdzības administrācijā. Vienīgā organizācija, kur pastāvīgi tiek sniegtas juridiskas konsultācijas no vardarbības cietušām sievietēm, ir „Resursu centrs sievietēm „Marta”” Rīgā.

- *pagaidu aizsardzība pret vardarbību*

Tie speciālisti, kuru praksē ir bijuši gadījumi, kad klienta (sievietes) labā pieņemts lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, šo instrumentu novērtē atzinīgi. Piemēram, vienā no gadījumiem policija nodrošināja sievietes pavadīšanu uz tiesu par laulības šķiršanos un pēc tiesas – atgriešanos dzīvoklī. Tomēr ir vērojama arī nepieciešamība turpināt izglītēt speciālistus par šī mehānisma aspektiem un veidot izpratni par vardarbības fenomenu kopumā, lai lēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiktu pieņemti, ņemot vērā bērnu vislabākās intereses. Piemēram, viens krīzes centrs norādīja, ka divos gadījumos pieteikumu par pagaidu aizsardzību bija jāsniedz atkārtoti, jo tas sākumā bija labvēlīgs tikai cietušajām sievietēm, nevis viņu bērniem.

- *cietušo sieviešu portrets*

Krīzes centru dati norāda uz to, ka no vardarbības cieš ļoti dažādas sievietes – gan ar augstāko izglītību un nodarbinātas, gan ar pamatizglītību un

⁹⁰ Juridiskās palīdzības administrācija valsts nodrošināto juridisko palīdzību piešķir civillietās. Tiesības pieprasīt valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir personām, kas ieguvušas maznodrošinātas vai trūcīgas personas, kā arī, ja tās pēkšņi nonākušas tādā situācijā un materiālajā stāvoklī, kas tām liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību (stihisku nelaimju, nepārvaramas varas vai citu no personas neatkarīgu apstākļu dēļ), vai atrodas pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā.

bezdarbnieces, gan tās, kuras dzīvo reģistrētajā laulībā, gan tās, kuras dzīvo neregistrētās laulāto attiecībās. Vienlaikus šī informācija norāda, ka nodarbinātām sievietēm, kurām ir vidējā vai augstākā izglītība, lielākoties ir svarīgs konsultatīvs atbalsts. Saskaņā ar krīzes centru sniegto informāciju stacionāra palīdzība ar izmitināšanas iespējām vairāk ir nepieciešama tām sievietēm, kuras ir riska grupā attiecībā uz nodarbinātības iespējām vai, iespējams, ir ar nepietiekamam iemaņām bērna aprūpē. Biežāk tās ir bezdarbnieces vai sievietes, kas atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, piestrādā neoficiāli. Pēc ģimenes stāvokļa biežāk tās ir sievietes, kuras atrodas neregistrētās attiecībās. Iespējams, šādas atšķirības vērojamas, jo stacionārie krīzes centru pakalpojumi nav pietiekami elastīgi un var neatbilst strādājošo sieviešu vajadzībām.

Krīzes centru pakalpojumu loks ir mainīgs, jo krīzes centri ir ļoti jūtīgi pret pieejamo finansējumu

Juridiskās konsultācijas no vardarbības ģimenē cietušajām piedāvā tikai viena nevalstiskā organizācija

Nepieciešams turpināt izglītēt speciālistus par pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānisma piemērošanu, ņemot vērā vislabākās bērna intereses

"Sievietes, kas meklē palīdzību pie mums [krīzes centrā], ir atkarīgas emocionāli un ekonomiski, ir līdzatkarīgas no liekēžiem, alkoholiķiem, ģimenes tirāniem, viegli manipulējamas."

6. Secinājumi par vardarbības ģimenē izplatību Latvijā un cietušo iespējām saņemt palīdzību

1. Latvija ir atrisinājusi būtiskākās nepilnības, uz kurām vairākkārt bija norādījušas starptautiskās organizācijas, attiecībā uz cietušo aizsardzību no vardarbības, 2014.gadā sekmīgi ieviešot pagaidu aizsardzības no vardarbības regulējumu. Vēl vienu būtisku cietušo aizsardzības sastāvdaļu – valsts nodrošinātos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām personām – nepieciešams ieviest no 2015.gada 1.janvāra.

2. Pieejamie apsekojumu un institūciju apkopotie statistikas dati apliecina, ka Latvijā ir vērojamas tās pašas tendences attiecībā uz vardarbību ģimenē un vardarbību pret sievietēm, kādas ir visā pasaulē: lielāko daļu vardarbības gadījumu un ar vardarbību saistīto likumpārkāpumu publiskās vietās veic vīrieši un tajos cieš vīrieši, bet ģimenēs no tuvu cilvēku vardarbības lielākoties cieš sievietes un bērni – pret sievietēm vardarbīgi izturas dzīvesbiedri, pret bērniem – vecāki. Sievietes un, jo īpaši bērni, no svešiem cilvēkiem cieš mazāk nekā no

pazīstamiem, tuviem cilvēkiem. Aptuveni 80% no visiem fiksētajiem vardarbības gadījumiem pret bērniem un 40% no vardarbības gadījumiem pret sievietēm notiek ģimenēs.

3. Daudzu cilvēku apziņā izveidojies realitātei visai neatbilstošs varmākas portrets - tas ir nepazīstams ļaundaris, kurš uzbrūk pēkšņi un tikpat pēkšņi pazūd. Patiesībā tomēr sveši, bērnam nepazīstami cilvēki samērā reti ir vardarbīgi pret bērniem. Bieži vien patiesībai var neatbilst arī apkārtējo pārliecība, ka cilvēks, kuram pašam ir ģimene, nevar seksuāli uzmākties bērniem. Tieši otrādi, lielu daļu no dzimumnoziedzniekiem, kas notiesāti par seksuālu vardarbību pret bērniem, veido cilvēki, kuri dzīvo vai ir dzīvojuši laulībā. Realitātei neatbilstošs ir arī priekšstats, ka ārēji labvēlīgās ģimenēs vardarbība nenotiek.

4. Vardarbība ģimenē veido nozīmīgu daļu no visiem reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. 2013.gadā par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem (KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļa) pret tuviniekiem pie kriminālatbildības tika sauktas 119 personas, tai skaitā 98 vīrieši. No vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem 2012.gadā cieta 179 sievietes (pilngadīgas un nepilngadīgas) un 2013.gadā – 155 sievietes. No laulātā vai partnera rokām 2012.gadā bojā gāja 3 sievietes, 2013.gadā – 2 sievietes. Vēl 6 sievietes 2013.gadā nogalināja citi tuvinieki. Miesas bojājumus laulātie vai partneri nodarīja 75 sievietēm 2012.gadā un 54 sievietēm 2013.gadā.

5. Vardarbība ģimenē rada būtisku slogu veselības aprūpes sistēmai. 45% sieviešu, kurām nepieciešama stacionārā palīdzība gūto traumu dēļ, tās guva dēļ vardarbības ģimenē. 2012.gadā vismaz 183 pilngadīgām sievietēm bija nepieciešama stacionārā ārstēšanās vardarbības ģimenē gūto traumu dēļ, turklāt 164 gadījumos traumas nodarījis laulātais vai partneris. 2013.gadā stacionārā ārstēšanās bija nepieciešama vismaz 106 pilngadīgām sievietēm. No tām, 82 gadījumos traumu nodarījis laulātais vai partneris.

6. Palīdzības, aizsardzības un rehabilitācijas iespējas no vardarbības cietušām pilngadīgām personām lielākoties ir ierobežotas un atkarīgas no biedrību un pašvaldību iespējām. Nepilngadīgajiem pieejamā, no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātā rehabilitācija nepiedāvā kompleksus ilgtermiņa risinājumus cietušā bērna un pieaugušā aizsardzībai no vardarbības ģimenē. Rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēji ir spiesti pielāgot vienīgo valsts apmaksāto instrumentu dažādu gadījumu risināšanai, kas ne vienmēr ir saturiski un izmaksu ziņā efektīvs risinājums.

7. Informācija par Ministru kabineta sēdes 2013.gada 26.novembra protokola Nr.63 54.§ uzdoto izpildi

2013.gada 26.novembrī, pieņemot zināšanai iesniegto informatīvo ziņojumu „Par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā”, Ministru kabinets protokola Nr.63 54.§ „Informatīvais ziņojums „Par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā””

uzdeva institūcijām vairākus uzdevumus, lai risinātu identificētās problēmas. Izpildot uzdoto, tika veiktas šādas aktivitātes:

1. Labklājības ministrija:

1.1. Atbilstoši protokollēmuma 2. un 3.punktam 2014.gada 30.septembrī tika apstiprināti Ministru kabineta noteikumi Nr.587 „Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi”. Vienlaikus tika sagatavoti grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 6.aprīļa noteikumos Nr. 338 "Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā", lai gūtu precīzāku informāciju par tiem gadījumiem, kad bērni ir cietuši no kombinētas vardarbības, par rehabilitācijas pārtraukšanas iemesliem, kā arī lai gūtu pilnīgāku bērna pavadoņa portretu. Turklāt izstrādātie grozījumi paredz apkopot informāciju par jauniem sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem no vardarbības cietušām pilngadīgām personām un vardarbību veikušām personām. Noteikumu projekts tiks izsludināts VSS līdz 2014.gada 31.decembrim.

1.2. Atbilstoši protokollēmumā 4.punktā uzdotajam ir aptaujātas bāriņtīstības par pieņemtajiem lēmumiem situācijās, kad viens no vecākiem bērna klātbūtnē vardarbīgi izturas pret viņa tuvinieku, tai skaitā par bāriņtīstības pieņemtajiem lēmumiem par aizgādības tiesību pārtraukšanu šajās situācijās. Šī informatīvā ziņojuma 4.3.sadaļā iekļautā informācija liecina, ka mēdz būt gadījumi, kad bāriņtīstības pieņem lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu arī nevardarbīgajam vecākam gadījumos, kad neapšaubā nevardarbīgā vecāka spēju rūpēties par bērniem, bet ir šaubas par to, vai šis vecāks spēj nodrošināt bērniem drošu sociālo vidi, aizsargājot tos no otra vecāka agresijas. Tomēr iegūtā informācija par 2014.gadu ir nepilnīga un vēl neļauj izdarīt pamatotus secinājumus, tādēļ šim aspektam ir nepieciešams pievērst uzmanību arī turpmākajos ziņojumos.

2. Iekšlietu ministrija atbilstoši protokollēmuma 5.punktā uzdotajam ir veikusi pasākumus, lai novērstu pretrunīgu datu reģistrēšanu Kriminālprocesa informācijas sistēmā, kā arī pilnveidoja informācijas apkopošanu Elektroniskajā notikumu žurnālā. Tādējādi informatīvajam ziņojumam tika iesniegta precīzāka informācija par no tuviniekiem cietušo personu skaitu 2013.gadā.

3. Tieslietu ministrija, ņemot vērā Valsts policijas un Iekšlietu ministrijas priekšlikumus, kā arī ANO Spīdzināšanas novēršanas komitejas rekomendācijas Latvijai, ir izstrādājusi grozījumus Krimināllikuma 130.panta trešajā daļā, izsakot to jaunā redakcijā, kā arī papildināja Krimināllikumu ar jaunu 130.¹ pantu „Spīdzināšana”. Grozījumi stājās spēkā 29.10.2014. (sk. ziņojuma 3.sadaļu).

4. Veselības ministrija sadarbībā ar VSIA „Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” ir izstrādājusi priekšlikumus psihisko traucējumu gradācijai likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtība" 3.pielikumā un iesniegusi tos Tieslietu ministrijai. Tieslietu ministrija ir iekļāvusi šos priekšlikumus pastāvīgās Krimināllikuma darba grupas izskatāmo jautājumu sarakstā.

Tādejādi visi minētajā protokollēmumā iekļautie uzdevumi tika izpildīti. Informatīvajā ziņojumā par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2014.gadā tiks iekļauta papildus informācija par uzdoto pasākumu izpildes gaitu.

8. Jautājumu loks turpmākai darbībai

1. Normatīvo aktu un praktisko risinājumu pilnveide atbilstoši Stambulas konvencijas prasībām.

Situācijā, kad lielākā daļa ES valstu ir parakstījušas vai ratificējušas Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu, kā arī arvien biežāk izskan aicinājumi sākt procedūru par ES pievienošanos šai konvencijai, Latvijai ir būtiski veikt visas nepieciešamās darbības, lai izpildītu konvencijas prasības. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību un rehabilitācijas pakalpojumu pilngadīgām personām ieviešana ir divi būtiskākie jautājumi, bez kuru risināšanas virzība uz Stambulas konvencijas parakstīšanu būtu apgrūtināta. Tomēr ir vēl vairākas jomas, kurās ir jāpilnveido Latvijas normatīvie akti vai jāuzlabo to praktiskā piemērošana.

2. Nepieciešamība uzlabot datu apkopošanu.

Patlaban ne tikai Latvija, bet arī daudzas citas ES valstis cenšas uzlabot datu apkopošanas mehānismus, lai varētu precīzi apzināt vismaz to, cik sievietes katru gadu iet bojā dēļ vardarbības ģimenē. Arī Latvijā ir nepieciešams uzlabot vairāku datu sistēmu funkcionalitāti un veikt pasākumus, lai atbilstoši EIGE izvirzītajiem 3 indikatoriem Latvija varētu apkopot salīdzināmus datus par: policijā reģistrēto slepkavību skaitu dalījumā pēc cietušā un vainīgā dzimuma; policijā reģistrēto izvarošanu un seksuālas vardarbības skaits dalījumā pēc cietušā un vainīgā dzimuma un vecuma; galīgo nolēmumu skaits par izvarošanām un seksuālo vardarbību, dalījumā pēc dzimuma un vecuma, kas reģistrēts tiesu sistēmā.

3. Preventīvo pasākumu attīstība vardarbīgas uzvedības mazināšanai.

Daudzi pētījumi pamato to, ka profilaktiskie pasākumi un agrīna intervence palīdz mazināt vardarbības izplatību un ir ekonomiski efektīvi, ļaujot ietaupīt ievērojamus līdzekļus, ko būtu nepieciešams tērēt vēlāk uz palīdzības sniegšanu no vardarbības cietušajiem un vardarbības veicēju sodīšanai.

Patlaban preventīvs darbs ar riska grupām pašvaldībās ir lielā mērā atkarīgs no konkrētās pašvaldības resursiem. Daudzās pašvaldībās tiek piedāvātas programmas riska grupas vecākiem ar mērķi attīstīt bērna aprūpes iemaņas un tādejādi mazināt potenciāli vardarbīgo uzvedību.

2011.gadā Labklājības ministrija uzsāka īstenot pilotprojektu, lai Latvijā ieviestu sociālo rehabilitāciju vardarbību veikušām pilngadīgām personām. Projekta ietvaros tika izstrādāta sociālās rehabilitācijas programma „Grupu terapija pilngadīgu personu, kas ir bijuši vardarbīgi pret laulāto, bijušo laulāto

vai personu, ar kuru ir vai ir bijušas neregistrētas laulāto attiecības, sociālajai rehabilitācijai” un tika apmācīti speciālisti no 11 pašvaldībām. Projekta ietvaros trīs gadu laikā grupu terapija tika nodrošināta vairāk nekā 50 cilvēkiem, kuri ir bijuši vardarbīgi.

4. Vāja starpinstitucionāla sadarbība, kas palīdz uzturēt augstu vardarbības ģimenē latentumu.

Vardarbības ģimenē gadījumu risināšanai ir ļoti būtiska vairāku institūciju iesaistīšanās un savstarpējā sadarbība, jo vienas institūcijas pārstāvis parasti nevar piedāvāt cietušajam kompleksu palīdzību. Kavēšanās sadarboties un apmainīties ar informāciju vardarbības ģimenē gadījumos var ievērojami mazināt iespējas cietušajam savlaicīgi palīdzēt un novērst turpmākus vardarbības aktus.

Aptuveni 99% gadījumu, kad Valsts policija saņem izsaukumu par konfliktu ģimenē, nav pamata kriminālprocesu ierosināt, bet nav izstrādāta vienota rīcība, kā šos gadījumus risināt tālāk. Turklāt, konstatējot vardarbības ģimenē gadījumu, speciālistiem, jo īpaši veselības aprūpes speciālistiem, nepieciešams balansēt starp pienākumu ziņot par vardarbības gadījumu un nepieciešamību ievērot konfidencialitāti. Praksē konfidencialitātes robežas ne vienmēr ir skaidri nospraustas.

Šajā situācijā var palīdzēt vadlīnijas dažādu jomu speciālistiem par rīcību, konstatējot vardarbības ģimenē gadījumos. Vadlīnijas nav saistošas, tomēr tās var ļoti būtiski palīdzēt standartizēt speciālistu rīcību, mazinot cilvēciska faktora ietekmi konkrētā gadījuma risināšanā.

5. Spēkā esošo normatīvo aktu pilnveide.

Neskatoties uz to, ka regulējums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību lielākoties tiek veiksmīgi pielietots, jau ir identificēti vairāki aspekti, kurus būtu nepieciešams pilnveidot. Piemēram, bāriņtiesu speciālisti ieteica izstrādāt īpašu veidlapu gadījumiem, kad bāriņtiesa iesniedz pieteikumu tiesai par pagaidu aizsardzību pret vardarbību vai pieteikumu policijas lēmuma par nošķiršanu pieņemšanai.

Tāpat nepieciešams pievērst uzmanību diskusijām par cietušā vainošanu seksuālās vardarbības gadījumos, kas 2014.gadā norisinājās publiskajā telpā, kontekstā ar Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 5.punktā iekļauto atbildību mīkstinošu apstākli, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts cietušā amorālas uzvedības ietekmē.

Līdz 2014.gada martam termins „amorāla uzvedība” tika lietots arī BTAL 72.pantā kā viens no kritērijiem, kura dēļ persona nedrīkst strādāt par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītāju un darbinieku, kurās uzturas bērni. BTAL pants tika grozīts, ņemot vērā Valsts policijas argumentus, ka šo kritēriju praksē ir grūti objektīvi novērtēt. Līdzīgi būtu nepieciešams izvērtēt, vai Krimināllikumā esošais atbildību mīkstinošs apstāklis,

ja noziedzīgs nodarījums izdarīts cietušā amorālas uzvedības ietekmē - nesekmē seksuālās vardarbības upura vainošanu.

Labklājības ministrs

U.Augulis

10.12.2014. 11:46

25878

Viktorija Boļšakova

67021610, Viktorija.Bolsakova@lm.gov.lv